

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2013

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2013

SUMAR

noiembrie

2013

4 La început
a fost legea

P. CREȚIA

RESTITUTIO HISTORIAE

6 Vizionarul
Eugeniu Carada

M. ISĂRESCU

11 Minunea
undelor hertziene

1 noiembrie 1928.
Se naște Radio România

D.-L. BÎTFOI

16 Trimiși în fața
Tribunalului Poporului

E. GHERMAN

21 Regele
și mareșalul se înfruntă
pe... șapte pagini
Un document
controversat

G. DAMIAN

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

24 Singurătatea
privighetorii

Nadejda Plevițkaia

F. DOLGHIN

28 Prietenii
îi împlinesc visul

„Vlaicu III“ a zburat

V. AVRAM

31 Elena Ceaușescu
cere coroana
reginei Maria

D. URDEA

33 „Să nu vă fie
frică!“

Spaima sfârșitului lumii,
ca instrument
de guvernare

C.T. DRAGOMIR

36 „Aghiuță“
își vârstă coada
și... moare june

J. TABACU

REVERBERAȚII

39 Cum a aflat
Securitatea
că se luau comisioane

GR. ALDESCU-
ALDEA

42 Când fetele
se însurau și băieții
se măritau

M. CAZACU

EXCLUSIVITATE

47 Ideograme
despre România

Diplomatul Xue Fucheng

DING CHAO

52 Gulagul,
în vitrine

Expoziție itinerantă
prin Germania

AL. GOGUN

magazin istoric

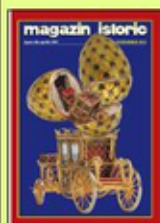
Anul XLVII – serie nouă – nr. 11 (560)

noiembrie 2013

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 În 1885, în dimineața zilei de Paști, țarul Alexandru al III-lea îi dăruia soției Maria Feodorovna, spre marea ei bucurie, un ou-bijuterie aparent obișnuit, din email, dar în interior cu surprize. Era produs de Pierre-Karl Fabergé (1846-1920), giuvaergiu rus de origine franco-daneză, căruia suveranul îi va acorda privilegiul de a fi furnizorul Curții imperiale, reînnoit și de fiul țarului, Nicolae al II-lea. 52 de ouă cu pietre semiprețioase din Ural va executa Karl Fabergé pentru familia imperială rusă, cu diferite ocazii (între care încoronarea ultimului țar, din 1896). Cele două exemplare comandate în 1917 nu au mai ajuns, din cauza Revoluției, la destinatară lor

2 Diana, frumoasa zeiță a vânătorii și patroana Lunii, este cea care, conform mitologiei, i-a dat naștere Aradiei, apoi și-a trimis fiica pe Pământ pentru a-i învăța pe muritori tainele magiei. Misterul și magia au marcat viața Aradiei și astăzi povestea frumoasei pelerină și a celebrei sale mame sunt mană cerească pentru turismul din orașul Volterra, Italia

3 Genial cartograf flamand, Gerhard Mercator (1512-1594) a perfecționat ceea ce avea să devină „proiecția Mercator”, în care paralelele și meridianele sunt reprezentate ca linii drepte, distanțate, în așa fel încât să arate în orice punct un raport corect între latitudine și longitudine (gravură cu chipul savantului, din 1574, semnată Frans Hogenberg)

4 Potrivit regelui David (al Iudeei, 1010-1002 î.H., și al Israelului, 1002-970 î.H.) frica de Dumnezeu este și „începutul înțelepciunii”. Miniatura din Psaltirea de la Westminster, din jurul anului 1200 (azi la British Library), îl înfățișează cântând la harpă

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
George Damian,
Cristina Păiușan-Nuică
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

DREPTATEA

PETRU CREȚIA

In ierarhia valorilor care fac posibilă conviețuirea umană, dreptatea, ca realitate și ca noțiune, este fundamentală. Libertatea însăși nu se poate institui într-o lume fără dreptate, adică fără un principiu coercitiv în raport cu disfuncțiile și cu excesele libertății, care aduc daune corpului social și indivizilor care îl compun. Iar egalitatea, când este să aibă un sens, este egalitatea în fața legii.

Dar, ca principiu coercitiv, ca o constrângere egalitară impusă ansamblului social, dreptatea are un statut singular: ea este consimțită și chiar reclamată de oameni ca să poată trăi împreună în bună rânduială, este un antidot împotriva a tot ce înseamnă act arbitrar, impus prin forță, este tocmai îngrădirea arbitratului prin arbitraj legiferat și instituționalizat.

Istoria civilizației începe cu apariția în comunitățile umane a legii, fie ea datină sau legiferare scrisă, și a instanțelor care s-o aplice și s-o impună. Primii cărmuitori erau învestiți cu funcția judiciară. Din îndepărtatul trecut mai străbate până la noi amintirea Codului lui Hammurabi, rege al Babilonului din al XVIII-lea veac, de dinaintea erei noastre; gravată pe o coloană de bazalt, o mai putem vedea și azi la Luvru. În memoria omenirii, Solomon, fiul lui David, a rămas nu doar pentru că a înălțat Templul din Ierusalim, astăzi spulberat, ci mai ales pentru felul în care știa să împartă dreptatea. Printre cei mai iluștri oameni ai lumii grecești se numără Licurg, legislatorul Spartei, și Solon, care a dat legi Atenei într-un ceas de cumpănă al vremii, iar temeiul oricărui drept în istoria legislației europene a fost dreptul roman, încununat în secolul al VI-lea d.Hr. de marele corpus de legi al lui Iustinian.

Într-adevăr, pentru ca o comunitate să se poată bucura de dreptate este nevoie, întâi, de instituirea unor legi acceptate de cei mai mulți și, apoi, de instanțele care împart dreptatea, cu drepturile și cu îndatoririle care decurg din ea, și care au capacitatea de a o impune, executându-și sentințele. Orice om nedreptățit tre-

buie să găsească dreptate, orice om care încalcă legea trebuie pedepsit, oricine ar fi el. Dintre cele trei puteri ale unui stat democratic, două se află în sfera dreptului: puterea legislativă și cea judecătorească. Lucrul acesta măsoară însemnătatea dreptății într-o societate bine rânduită. Mai mult, ele trebuie să fie radical independente de puterea executivă, care ea însăși este supusă legii. Pentru ca dreptatea să domnească între noi se cade ca tot ce ține de pu-

terea legislativă și de cea judecătorească să fie sustras oricărei influențe sau presiuni care s-o abată de la menirea ei. Omul legii trebuie să fie nepărtinitor și incoruptibil – și pentru asta trebuie bine ales și bine răsplătit – și inamovibil, adică să nu poată fi mutat sau destituit după bunul plac al nimănui, nici măcar al ministrului de resort sau al șefului statului. Procedura judiciară trebuie să aibă în vedere numai statornicirea scrupuloasă a adevărului, cântărirea faptelor și a circumstanțelor și neabătuta aplicare a legii.

Nimic nu vădește mai limpede și mai brutal reaua funcționare a unei societăți decât fie instituirea unor legi nedrepte, fie nerespectarea legilor bune sau atât de bune cât pot fi într-un moment dat al istoriei. Deci, pe de o parte, interese de grup politic sau economic pot duce la promulgarea unor norme dăunătoare corpului social în ansamblul lui. Pe de alta, puterea poate influența justiția în vederea lăsării nepedepsite a unor abuzuri de tot felul, acte de corupție, acte veroase, delapidări de anvergură, exproprieri ilegale. Protejați de sus sau între ei, autorii unor asemenea fapte prosperă, îmbolnăvind organismul social și așa bolnav. Până când domniei bunului plac îi ia locul domnia dreptății. Ori, cât ar dura acest proces, el merită răbdarea noastră istorică.

(Eseuri morale, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2000; fragment)

INEDIT

55 Povestea vieții mele

H. CASASSOVICI,
I.M.E. CREȚOIU

70 Misterioasa corespondență Presan – Lenin

T.D. LAZĂR

61 În România, acum 100 de ani

G. FILITTI

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

66 Paladinul lui Hitler

Hermann Göring

R. MANVELL,
H. FRAENKEL

73 Pământul ca o portocală Gerhard Mercator

V. IONESCU

76 Doi stâlpi ai Maiestății Sale Povestea MI5 și MI6

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

PASTILA DE CUVINTE

80 De la Lipsca citire

M. SALA

EVENIMENT

82 După 100 de ani Al doilea Război Balcanic. Masă rotundă

P. OTU

84 Academicianul Dan Berindei – 90 ani

MICROCronică DE FAMILIE

85 Prințul cu ochii în stele

L. MISĂILĂ,
M. STAVINSCHI

LEGENDA ȘI TEMEIUL EI ISTORIC

88 Vrăjitoarea din Volterra

T. STĂNESCU-
STANCIU

HOOVER INSTITUTION

93 Starea emigrației române

RUBRICI

60 Pentru biblioteca dumneavoastră

92 Telex

32, 94, 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

„PENTRU O ROMÂNIE LIBERĂ ORICÂND, ORICUM, CU ORICINE, CONTRA ORICUI“

Academician MUGUR ISĂRESCU,
Guvernatorul Băncii Naționale a României

Reconstituirea unui monument în Bucureștiul nostru ar trebui să devină o stare de normalitate într-o societate ce încearcă să își recupereze și să onoreze tradițiile și înaintașii.

În urmă cu aproape 90 de ani, la intersecția străzilor Lipscani și Carada, Mihail Oromolu, guvernatorul Băncii Naționale a României din anii 1920-1924, inaugura, într-o amplă ceremonie, monumentul dedicat lui Eugeniu Carada, realizat de sculptorul francez Henri Dubois. Destinul acestui monument s-a întrerupt însă brusc în anii de început ai regimului comunist, când a fost distrus în împrejurări rămase încă insuficient cunoscute. Referindu-se la acest episod, academicianul Costin Murgescu nota, în lucrarea sa memorabilă Mersul ideilor economice la români, că demolarea statuii nu a fost făcută „spre paguba lui Carada, ci a celor care sunt dornici să cinstească istoria țării lor“.

DIN NOU ACASĂ

Recuperarea valorilor istoriei noastre care au fost oculte, ignorate sau denaturate în vremea regimului comunist ar fi trebuit să fie o preocupare constantă pentru toate instituțiile statului român, după 1989. Între cele care s-au ocupat constant cu acest lucru se detașează Banca Națională a României.

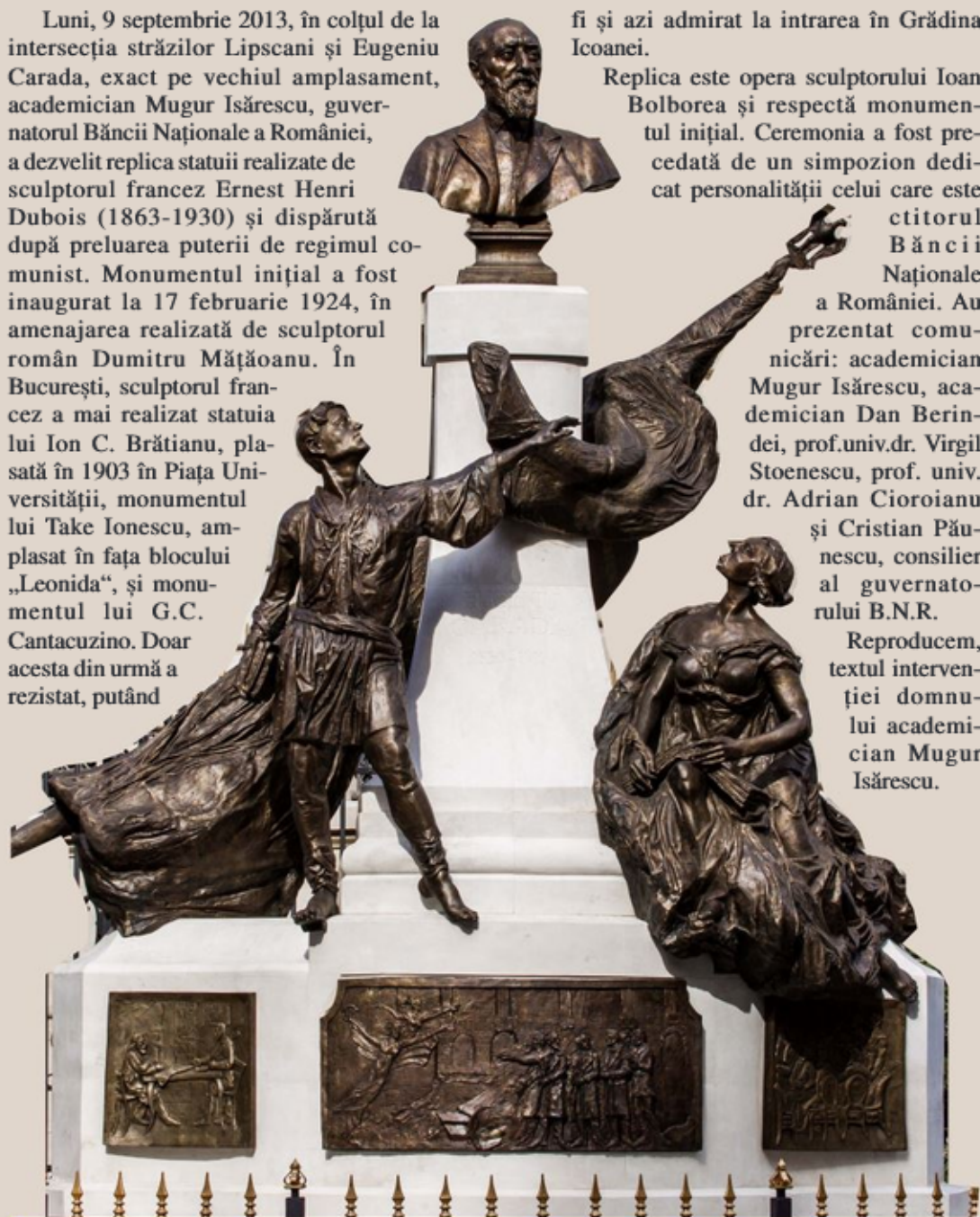
Luni, 9 septembrie 2013, în colțul de la intersecția străzilor Lipscani și Eugeniu Carada, exact pe vechiul amplasament, academician Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României, a dezvelit replica statuii realizate de sculptorul francez Ernest Henri Dubois (1863-1930) și dispărută după preluarea puterii de regimul comunist. Monumentul inițial a fost inaugurat la 17 februarie 1924, în amenajarea realizată de sculptorul român Dumitru Mățăoanu. În București, sculptorul francez a mai realizat statuia lui Ion C. Brătianu, plasată în 1903 în Piața Universității, monumentul lui Take Ionescu, amplasat în fața blocului „Leonida”, și monumentul lui G.C. Cantacuzino. Doar acesta din urmă a rezistat, putând

fi și azi admirat la intrarea în Grădina Icoanei.

Replica este opera sculptorului Ioan Bolborea și respectă monumentul inițial. Ceremonia a fost precedată de un simpozion dedicat personalității celui care este

ctitorul Băncii Naționale a României. Au prezentat comunicări: academician Mugur Isărescu, academician Dan Berindei, prof.univ.dr. Virgil Stoenescu, prof. univ. dr. Adrian Cioroianu și Cristian Păunescu, consilier al guvernatorului B.N.R.

Reproducem, textul intervenției domnului academician Mugur Isărescu.

Fotografie realizată de Lucian Tudose

în tinerețe, ca ziarist, în principal, deseori impulsiv și conflictual. Dar a luptat eficient, cu deosebire după cortină, în perioada sa de maturitate, în chestiuni vitale pentru formarea tânărului stat românesc. Iar în aceste din urmă bătălii a reușit. Banca Națională a României este probabil principala lui realizare. Acesta a fost Carada, un patriot autentic, un patriot care s-a implicat profund în acțiunile politice majore ale timpului său: Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor în 1859, aducerea lui Carol I pe tronul țării în 1866, crearea instituțiilor României moderne.

Carada a fost unul dintre cei mai de succes comercianți bucureșteni, iar experiența dobândită i-a adus cunoștințe neprețuite, pe care le-a folosit mai târziu, din plin, în serviciul public. Împietită cu observarea directă a mecanismelor de funcționare a unei economii capitaliste, pe care a avut prilejul să o facă în anii șederilor sale la Paris, această experiență l-a ajutat să înțeleagă în profunzime subtilitățile activității bursiere și bancare.

Carada a avut convingerea că un stat nu poate prospera fără dezvoltarea unei industrii naționale și a unui comerț sănătos, fără extinderea rețelei de transporturi. Economia financiară, băncile trebuia să asigure banii necesari unor astfel de investiții de dezvoltare. Așa că, atunci când s-a pus problema înființării unei bănci de emisiune, a fost unul dintre cei mai importanți actori ai acestei acțiuni. Ideea nu era nouă, dar toate încercările anterioare, aparținând unor nume precum Ion C. Brătianu, Nicolae Krețulescu, Petre Mavrogheni, fuseseră

supuse eșecului din varii motive.

La începutul anului 1880 visul a devenit realitate. Chiar dacă numele lui Eugeniu Carada nu a figurat printre cele ale membrilor comitetului însărcinat cu redactarea proiectului de lege, contemporanii au consemnat și posteritatea a validat faptul că Banca Națională a României este, în primul rând, opera sa și a lui Ion C. Brătianu.

Pentru instituirea unei bănci de scompt și circulațiune, în traducerea de astăzi o bancă de scont, deci care făcea operațiuni cambiale și de emisiune, se impunea să fie schimbată mentalități, să fie câștigată încrederea. Au fost voci care afirmau cu tărie, în acel moment, că în România o bancă de emisiune, „instituțiune atât de delicată, atât de provocantă”, ar fi fost o „instituție creată înaintea timpului său”. Pe Carada nu l-au descurajat astfel de poziții exprimate chiar de personaje importante ale vieții publice de la noi. El s-a

implicat, plin de entuziasm, în eforturile de organizare a funcțiilor de bază ale Băncii Naționale: emisiunea de bancnote, contabilitatea, creditul comercial sau cambial, scontul, cum am spune astăzi, și politica de personal. Este adevărat, în documentele vremii există dovezi că a refuzat să accepte postul de guvernator în care Brătianu dorea să îl vadă. Dar asta pentru că el, Carada, a preferat în 1880 să plece la Paris și să se ocupe direct de achiziționarea mașinilor tipografice, a hârtiei filigranate și a cernelurilor necesare înființării Imprimeriei la București, la Banca Națională, lucruri esențiale pentru existența unei bănci de emisiune.

Prin relațiile speciale pe care le avea în lumea sus-pusă, era prieten cu revoluționarii italieni Garibaldi, Mazzini, a reușit să atingă toate aceste obiective. În noiembrie 1880, Brătianu a încercat din nou să îl convingă să accepte măcar postul de director în Banca Națională. Conștient de antipatiile pe care le crease, fusese în definitiv în spatele mișcării de la Ploiești (*Magazin istoric*, nr. 9/1972), dar mai ales antipatiile pe care le crea în continuare firea sa deseori impulsivă și de pericolul ca o asemenea decizie să impiețeze asupra funcționării Băncii Naționale, Carada i-a răspuns categoric: „La Bancă vă trebuie oameni civilizați, amabili, convenabili. Douăzeci de ani de cunoștință între noi nu au fost îndeajuns ca să vă dovedesc că eu nu întrunesc aceste însușiri? Ce serviciu v-ar putea aduce un sălbatic, un om imposibil, cum s-a repetat de toți și în toate împrejurările, negreșit cu drept cuvânt, despre mine? Ar alunga și v-ar înstrăina

Eugeniu Carada împreună cu mama, Petrița, și două prietene de familie, Ecaterina Filipiu și Angela Lascăr (1874)

Printr-o remarcabilă coincidență, întâlnirea mea cu Eugeniu Carada a avut loc plecând tocmai de la monumentul lui Dubois. La începutul anilor '80, pe când redacta *Mersul ideilor*, Costin Murgescu, cel care, de altfel, a fost primul care l-a menționat pe Carada în rândul gânditorilor economici români, m-a rugat să mă interesez, împreună cu alți colegi de la Institutul de Economie Mondială, de soarta acestui monument.

Îmi amintesc cum, copil fiind, îmi petreceam verile la bunicul din partea tatălui, în comuna Șirineasa din Vâlcea, și treceam frecvent prin satul vecin, Slăvitești, pentru a ajunge la stația de cale ferată. Nu știam atunci că, în Slăvitești, mama lui Eugeniu Carada, Petrița Slăviteșcu Carada, din neamul boierilor Slăvitești, avusesse o moșie pe care se afla și un conac, din păcate și el demolat astăzi.

În ultimele două decenii a existat preocuparea constantă a Băncii Naționale de a-și redobândi în spațiul public prestigiul și importanța avute în cadrul instituțional al României moderne. În acest context, una dintre prioritățile noastre a fost refacerea întregului ansamblu arhitectural al Băncii Naționale, Palatul Vechi construit în anii 1880, Palatul Nou construit în anii 1940 și Palatul Chrissoveloni, fosta Bancă Chrissoveloni, toate trei situate în centrul istoric al

Dincă Slăviteșcu, unchiul matern al lui Eugeniu Carada, și soția, Elena (imaginile din pp. 7, 8 și 10 sunt reproduse din volumul Eugeniu Carada. Corespondență și mărturii inedite.

Seria Restitutio, Volumul 7; Prefață: Academician Mugur Isărescu, ediție îngrijită și studiu introductiv de Sabina Marițu, Romeo Cîrjan, Banca Națională a României, București, 2013

Bucureștiului. Odată cu dezvoltarea grupului statuar dedicat lui Carada, realizat de maestrul Ioan Bolborea, putem afirma că sarcina pe care ne-am asumat-o în urmă cu câțiva ani a fost, în sfârșit, îndeplinită.

Acesta nu este singurul monument dedicat lui Carada

din peisajul urbanistic al României. În 1937, la Craiova, în orașul natal, a fost dezvelită o statuie semnată de Mihail Onofrei, pe soclul căreia este inscripționat crezul lui Carada făcut public în 1860: „Pentru o Românie liberă oricând, oricum, cu oricine, contra oricui”. În mod fericit acest grup statuar nu a fost demolat, a fost numai neglijat. În viitorul apropiat, Banca Națională a României va face demersurile necesare pentru reabilitarea statuii din urbea natală a lui Carada.

Eugeniu Carada, acest oltean după mamă, citez din academicianul Costin Murgescu, nu a fost niciodată guvernator al Băncii Naționale. Dar a fost mai mult: fondator, inspirator, organizator, administrator, conducător, de fapt, din clipa în care s-a născut ideea de a se înființa în România o bancă de scompt și de circulațiune, până când el a trecut în veșnicie, în februarie 1910. Carada nu a fost doar un revoluționar sau un reformist, el a fost un vizionar. În acei ani în care națiunea română începea să își dobândească atât

conștiința propriei identități, cât și temelia existenței statale, el a căpătat convingerea că rolul său nu poate fi unul pur contemplativ. A mizat pe forțele vitale ale unei națiuni abia trezite la viață, făcând dovada unui spirit de sacrificiu ce multora astăzi le-ar putea părea desuet.

A biruit, dar a fost și învins. A ieșit în față mai ales

Casa părintească a Petriței Carada din Slăvitești, județul Vâlcea (1907)

cauza crizei financiare din anii 1899-1900, ajunsese să nu mai dispună de resurse financiare necesare funcționării întreprinderii sale din Berca, Prahova. În această situație a avut surpriza ca, după ce fusese refuzat la scont, la Banca Națională, pentru că depășise limitele prudențiale ale băncii, să fie invitat de Carada în biroul său. „Am mers cu inima strânsă pentru că, de-a lungul timpului, am scris în presă numeroase articole critice la adresa lui Carada și a politicii promovate de B.N.R. Însă, odată ajuns în biroul lui Carada, acesta mi-a spus direct: «Să-mi dai voie să îți ofer eu suma de care ai nevoie. Dumneata nu trebuie să cazi. Ai muncit și muncești. Știu cum ai întrebuințat banii împrumutați și meriți să-ți vin în ajutor, căci nici întreprinderea dumitale de la Berca nu trebuie să cază». Cum Costa-Foru nu mai putea primi niciun împrumut de la bancă, iar regulamentele instituției nu puteau fi încălcate, Carada a adăugat: „Eu sunt aici ca să susțin munca națională și dumneata ești în cazul de a fi susținut. Banca nu te poate împrumuta, dar te rog să primești ceea ce eu îți ofer cu plăcere. Te vei ridica și îmi vei restitui banii». Și așa zicând, scrise câteva rânduri, mi le-a dat și îmi zise: «Du-te jos la ghișeu să-ți scoți polița garantată de mine».”

Considerată a fi o citadelă liberală în anii de început ai activității sale, Banca Națională a României a funcționat într-un mediu care nu i-a fost întotdeauna favorabil, într-o societate în care utilizarea instrumentelor moderne de credit era prea puțin cunoscută și acceptată. Eugeniu Carada s-a străduit din prima zi, discret, dar ferm, să spargă această barieră de suspiciuni,

încercând și, așa cum timpul a dovedit-o, reușind să construiască o instituție solidă, al cărei cel mai de preț capital a fost – și probabil că a rămas – încrederea și personalul. Și aceasta în condițiile în care, în lipsa oricărei experiențe în domeniu, puterea extraordinară de emisiune a băncii, aceea de a crea bani, dacă nu era stăpânită riguros, putea genera oricând abuzuri.

De-a lungul activității sale pe tărâmul bancar, Carada a avut o convingere pe care a repetat-o permanent, și anume aceea că doar o bancă națională solidă și independentă de interesele politicianiste de moment putea sprijini munca națională pe toate palierele sale, putea asigura României dezvoltarea pe toate planurile. Cercetând istoria Băncii Naționale a României, Victor Slăvescu afirma că Eugeniu Carada a fost „un apărător convins al autonomiei băncii față de stat,

față de statul român, pe care l-a ajutat de altfel și în Primul și în Al Doilea Război Mondial, socotind că tocmai despărțirea precisă a câmpurilor de activitate respective poate îngădui totuși o colaborare firească și în același timp rodnică.”

Apreat de prieteni și respectat de opozanți, Eugeniu Carada și-a dăruit viața națiunii și țării, României ce va să vină. După expresia academicianului Costin Murgescu, Carada a fost omul „care nu a ținut să iasă la rampă”, fiind în același timp „stâlpu de susținere al edificiului” Băncii Naționale a României. Carada a fost caracterizat de simplitate, credință, hotărâre, discreție, renunțare, dăruire și a fost înzestrat cu o rară putere de muncă. A luptat pentru încadrarea statului român în orizonturile de emancipare și modernizare ale civilizației occidentale și, în același timp, a înțeles sensurile istoriei neamului său.

În februarie 1910, când Eugeniu Carada s-a despărțit de această lume, Nicolae Iorga îl omagia cu următoarele cuvinte: „Și acum bătrânul mazzinian, prefăcut în cel mai caracteristic și admirabil sectar pe care l-a cunoscut România, a dat morții, la 73 de ani, o luptă pe care puțini tineri ar fi în stare s-o deie. Fără voie, a părăsit lumea în care până la urmă a stat în rândurile întâi ale muncii. Și, ca să se răzbune, a lăsat un loc care va rămânea veșnic gol, căci nu se va afla în lumea noastră, care gustă viața cu patimă, un urmaș al virtuților sale de simplitate, renunțare, credință și hărnicie.”

Parafrazându-l pe Iorga, cred că bătrânul mazzinian s-a întors din nou, în sfârșit, acasă! ■

Statuia lui Carada din Craiova, realizată de sculptorul Mihail Onofrei și inaugurată în anul 1937

lumea numai“. Iar când, peste numai câteva zile, la 5 decembrie 1880, Carada a fost pus în fața faptului împlinit, fiind numit director al instituției, a preferat să își scrie demisia.

Refuzul lui Carada de a conduce direct banca din poziția de guvernator nu trebuie deci interpretat ca un capriciu de moment. O bancă de emisiune putea funcționa doar în condițiile în care biletele sale, banii de hârtie sau bancnotele, se aflau pe piață, erau acceptate și se bucurau de încredere. Am citit în presa vremii că atunci când în primul magazin de pe Calea Victoriei s-au făcut plăți în bancnote era mai multă lume care privea această minune decât cei care cumpărau sau făceau tranzacția. Probabil că a fost o revoluție mai mare decât în anii '90 din deceniul trecut, când s-a introdus cardul în România. De aceea, numai după ce și-a încheiat misiunea la Paris, în februarie 1883, ales fiind de Adunarea Generală a Acționarilor, Eugeniu Carada a acceptat să devină director al instituției, pe care a creat-o și apoi a slujit-o din acel moment, fără întrerupere, 27 de ani.

În Franța, unde a trăit mai bine de un deceniu, Carada a înțeles că într-o țară care nu era bogată, dar care dorea să se afirme, precum România modernă, în acea țară era nevoie în primul rând de impunerea și respectarea regulilor, mai ales în mediul nostru orientat. A condus din umbră, cu prestigiul pe care îl avea, dar și cu mână de fier și mai ales cu muncă neobosită, zi de zi, mai bine de un sfert de veac, construcția fizică –

Palatul vechi al B.N.R. este opera lui – și instituțională a acestei instituții, formată în principal dintr-un corp profesional de elită. Să nu uităm că Banca noastră Națională este a 16-a bancă centrală din lume în termen cronologic, iar astăzi sunt în jur de 200 de bănci centrale.

Privind înapoi în istoria de 133 de ani a instituției noastre, merită să fie menționat faptul că, încă de la început, Carada a fost conștient că, pentru construirea unei bănci centrale, regulamentele trebuia să fie bine gândite și bine întocmite, să nu dea naștere la interpretări, și ele să fie sprijinite de un corp de funcționari bine pregătit profesional și având o conduită morală ireproșabilă, care să asigure câștigarea încrederii publicului. S-a implicat în toate aceste probleme, cu toate că el a scris foarte puțin, nu avem o operă a lui Carada, numai regulamente, reguli, disciplină. A controlat întocmirea și aplicarea diverselor regulamente ale băncii și s-a interesat îndeaproape de ceea ce am numi astăzi „politica de personal“ sau de resurse umane. Iar pentru formarea funcționarilor băncii, dar și ai băncilor comerciale nu s-a sfiit să îi sfătuiască pe actorii vieții economice, pe negus-

tori, în special, din rândul cărora a plecat, dar și pe marele public: „Nu făgădui decât jumătate din ceea ce poți face cu ușurință, să nu dătezi niciodată mai mult de jumătate din ceea ce poți plăti ușor. Dacă înșeli un creditor, adică o bancă, acest creditor devine pentru tine o fântână secată“. În aceste trei fraze este rezumată practic întreaga filosofie a regulilor de prudențialitate care astăzi se regăsesc în sute de pagini și câteva volume.

In ceea ce privește prestigiul instituției, dar și credibilitatea sa, Carada a realizat cât de important este ca sediul B.N.R. să fie într-o clădire impozantă. S-a implicat deci direct în supravegherea lucrărilor de construcție a palatului din strada Lipscani.

Construirea rețelei de sucursale a B.N.R. în teritoriu a fost, de asemenea, una dintre preocupările prioritare ale lui Eugeniu Carada. Aflat în continuă mișcare, Carada a supravegheat înființarea primelor sucursale la Galați, Brăila, Iași, Botoșani și Craiova. Prin intermediul sucursalelor, el a încercat și a reușit să schimbe mentalitatea în legătură cu operațiunile de bancă și să formeze, după propria-i exprimare, „moravuri solide pe piața comercială“. Un exemplu elocvent că, pe de o parte, Carada a impus reguli extrem de stricte și severe, dar, pe de altă parte, a găsit căi de a promova interesul național a fost evocat de ziaristul Constantin Costa-Foru în anul 1924, cu prilejul inaugurării monumentului din București. Costa-Foru își amintea cum, din

Guvernatorul B.N.R. Mihail Oromolu rostindu-și discursul la ceremonia dezvelirii statuii lui Eugeniu Carada

Primul post de recepție, de la Institutul Electrotehnic

ultimă oră, emblema confortului modern și un formidabil mijloc de culturalizare a maselor. Și este eminamente popular, pentru că ajunge chiar în casele ascultătorilor. Oamenii au acces nemijlocit la mesajele transmise și pot fi instruiți, cultivați, informați; de ce nu: transformați.

Primele audiții

În primăvara anului 1925 Institutul Electrotehnic al Universității București condus de Dragomir Hurmuzescu construiește primul receptor radiofonic românesc puternic, pe unde scurte. Sunt organizate audiții publice de două ori pe săptămână, joi și sâmbătă, la ora 21.30 (postul de la Viena se recepționează cel mai clar). În noiembrie 1926 instituția are un emițător radiofonic experimental, care emite tot de două ori pe săptămână, joi și sâmbătă, pentru 2.000 de abonați (câți sunt la 1 ianuarie 1927).

În 1927 Institutul Electrotehnic construiește primul emițător românesc, proiectat de inginerul Emil Petrașcu (mai puțin tuburile electronice și difuzorul), cu o putere de 100 de wați și o bătaie de circa 1.000 de kilometri, au-

zindu-se până în Occident și în Orientul Apropiat. „Transmisii de propagandă și cunoaștere a «radiofoniei»” pornesc de acum din sala de mașini electrice a instituției universitare. Dar programul este dificil de încropit. Discuri împrumutate, transmise cu ajutorul unei doze electromagnetice. Soliști vocali și instrumentali, profesioniști și amatori, care contribuie *pro bono* la program. Un pian pentru acompaniament se închiriaza cu luna. Se vorbește doar pentru a preciza identitatea emițătorului și programul transmis și pentru a li se solicita impresii ascultătorilor. Sunt difuzate momente

vesele, cu actorii Ion Finteșteanu și Ion Manu de la Teatrul Național din București.

Încă foarte puținii, privilegiații ascultători își împărtășesc impresiile despre calitatea recepției pe cărți postale expediate Institutului Electrotehnic. „București, 29 febr.[uarie] 1928. Îmi face deosebită plăcere să vă comunic că retransmisiunea Dv. a concertului de la Londra a fost excelentă din toate punctele de vedere, și al calității (claritate) și intensității (sic!); audiența de azi a fost mult mai bună decât cea de ieri de la Ateneu (aparatură mea e o neutrodină EI541, cu antenă de 25 m). Cu deosebită stimă vă salut al Dv. Eduard Ludovic, 204 Șerban Vodă București, tel. 9/61.” Sau, cam tot pe atunci: „Onor «Institutul Electrotehnic» București. Vă fac cunoscut că am ascultat la perfecție cu casca și binișor în *hautparleur* [difuzor], pe un aparat cu trei lămpi, emisiunile Dv., însă numai ziua, duminică 6 și 13 mai, seara fiind înăbușite de un post german pe care nu l-am identificat. Totuși am auzit simfoniile II și IX foarte clar. Cu stimă, Louis Socaciu, Corabia.”

La 1 noiembrie 1928 dată de însemnat în calendar!

Primul din stânga, inginerul Emil Petrașcu; la microfon, Dragomir Hurmuzescu

Societatea de Difuziune Radiotelefonică, la care se numea la înființare, în 1926, și apoi vreme de un deceniu, viitoarea Societate Română de Radiodifuziune (S.R.R.) – sau Radio România.

DORIN-LIVIU BÎTFOI

Începuturile au fost entuziaste, miraculoase și dificile. Ele sunt îndeobște cunoscute: pe fondul avântului radiotelefoniei în timpul Marelui Război, devenită repede indispensabilă comunicațiilor militare, puteri precum Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, Austria, Statele Unite ori Uniunea Sovietică au instalat la începutul anilor '20 emițătoare și studiouri de radiodifuziune.

Omenirea devine o mare familie

În România, prin constituirea Asociației Prietenilor Radiofoniei în jurul personalității lui Dragomir Hurmuzescu, fizician și ctitor al radiofoniei române, a două periodice – *Radio Român* și *Radiofonia* –, prin votarea Legii pentru instalarea și folosința stațiilor și posturilor radioelectrice, prin transmisiuni radiofonice experimentale și apoi cu public – toate evenimentele catalizate de același an, 1925 –, prin crearea, în 1926, a Societății de Difuziune Radiotelefonică,

ca și prin contribuția concertată a nu puține premiere și demersuri culturale, tehnice, legislative și financiare din acei ani efervescenți, s-a reușit ca la 1 noiembrie 1928 nou înființata societate română de radiotelefonie să emită oficial.

Terenul era pregătit, populația începea să afle ce e radioul și se arăta interesată, cu deosebire tinerii. Sceptic mai întâi, Mihail Sadoveanu declara, în numărul din 28 martie 1926 al publicației *Radio Român*, după o audiere experimentală: „a lucit în mine conștiința minunii“. Nu e singurul care are revelația undelor hertziene. Un Adrian Dumitrescu-Bumbești, director al Consiliului superior de control și îndrumare și inspector general al întreprinderilor publice comercializate, scrie cu o similitudine înfrigurare-transfigurare, într-un articol din noiembrie al aceleiași periodic: „iată minunea, superbul, idealul“.

Ceea ce acționează surprinzător de direct și la o scară nemaiauzită în această magie transparentă a vocilor și a

muzicii din depărtări este puterea ei coezivă asupra națiunii. România Mare e o realitate încă nouă, iar pionierii radiofoniei românești, ca și alți contemporani, vor fi avut imboldul de a lucra la o unificare spirituală, menită să o desăvârșească pe cea politică.

Dar spontanul sentiment de comuniune indus de radio trece cu extraordinară ușurință hotarele țării, spre orizonturi altădată doar închipuite. Iată dintr-o dată ceva foarte firesc! Vocile românilor pot fi ascultate acum, printre altele, în lumea întreagă. Există în aceste zile „posibilitatea de a fi auzit în România și străinătate cugetul românesc“, cum scrie într-una dintre dărilor de seamă anuale ale Consiliului de Administrație al Societății de Difuziune Radiotelefonică. Da, scopul radiofoniei ar fi, după același autor, „să facă din omenire o familie mare“. Cum? „... Prin puterea minunilor ei.“

Radioul stăpânește, încă de la primele emisii, mințile și simțirile tuturor. Este avansul progresului, tehnica de

Regizorul Victor Bumbești

Ambițiile postului românesc de radio reies sintetic din *Darea de seamă a Consiliului de Administrație și Raportul Consiliului de Cenzori către Adunarea Generală Ordinară a Acționarilor din 31 martie 1930. Exercițiul: 1929* (al doilea an de funcționare). Cea mai mare parte a veniturilor Societății este dirijată către „compunerea unui program onorabil”. În darea de seamă pentru anul următor se constată cu satisfacție că măsurile anterioare pentru îmbunătățirea programului au dat roade, drept care președintele Consiliului de Administrație – acum Dimitrie Gusti, ce-i succede lui Dragomir Hurmuzescu – numește anul 1930 „cu drept primul an de funcționare a radiofoniei românești”. Mândrie îndreptățită: „Cei mai de seamă cărturari ai țării au trecut prin fața microfonului, dând prilejul și celui mai îndepărtat locuitor al țării să se lumineze la focarul de cultură al radiofoniei românești. Programe speciale s-au difuzat de asemeni pentru școlari – în fiecare sâmbătă după-amiazi –, iar duminica după-amiazi s-au consacrat ore pentru săteni cu programe înadins în-

tocmite [...] Muzica a avut un rol de cinste în programele emise, opere, concerte simfonice, muzică vocală, instrumentală și de dans au alternat chibzuit în compunerea zilnică a emisiunilor, dându-se preferință muzicii românești ori de câte ori a fost posibil.”

Raportul din 31 martie 1932 al Consiliului de Administrație către acționari, cu darea de seamă pentru 1931, urmărește politica editorială deja lansată. „Programul vorbit al postului nostru în cele trei conferințe zilnice – în orele suplimentare pentru săteni și școlari, dar mai ales prin «radio-universitate» – a constituit fără întrerupere de-a lungul anului cea mai uriașă operă de propagandă

culturală la sute de mii de ascultători, grație strălucitei echipe de propovăduitori din care fac parte cele mai distinse elemente, savanți, artiști, gazetari, apelându-se fără excepție și cu rezultat favorabil la toate elementele ce reprezentau o valoare culturală. Programul vorbit a ținut să fie adaptat marilor nevoi provinciale pe care numai radiodifuziunea le poate satisface dând toată atenția diverselor păături sociale, păstrând în ținuta morală gândul unei sănătăți sociale ce a constituit fondul prelegerilor noastre.”

Am popularizat, am propovăduit, am informat

S-au auzit la radio în 1931 materiale de informare, popularizare, creații originale și valoroase, unele fiind apoi tipărite, „măbind numărul cărților bune”. Ca și mari evenimente culturale, precum ședința Academiei prezidată de M.S. Regele Carol al II-lea (care e și Președinte de Onoare al Societății). Au fost realizate transmisiuni de la Teatrul Național din București și a fost pus pe unde teatrul radiofonic, cu piese majoritatea inedite, precum și altele scrise special pentru radio. A fost

Crainica Aurora Bălăceanu

emite pentru prima dată postul Radio București al Societății de Difuziune Radiotelefonice din România. Programul începe la ora 17.00, cu o *Cuvântare de deschidere* a lui Dragomir Hurmuzescu, președintele Consiliului de Administrație al Societății, și continuă cu poezia *Un suflet nou*, scrisă și recitată de poetul Horia Furtună, ale cărei prime două strofe anunță enorma înfrâurire, de proporții mitice, a noului mijloc de comunicare: „Ca într-o plasă de păianjen/ Ce ar cuprinde ntreaga țară/ La semnul nostru-n mii de case/ Albinele sonor vibrară./ / Și-n mii de case-n clipa asta/ Aceeași vorbă e-audată/ Ca și un cer ce s-ar aprinde/ Cu toate stelele de-odată.” Urmează muzică de dans în execuția Quintetului Radio, informații de presă și din nou Quintetul Radio cu muzică românească. Apoi o conferință a aceluiași Horia Furtună despre *Poezia populară românească*. Programul e încheiat, după două ore de emisie, de Quintetul Radio cu muzică românească.

În următoarele zile se transmite de la ora 17.00 și până după ora 23.00: muzică de dans, simfonică și corală,

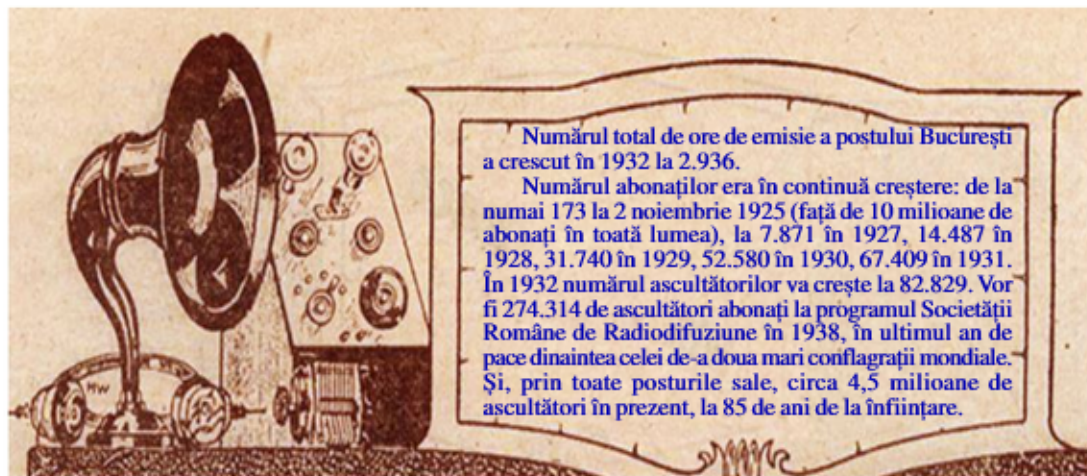
Inginerul Paul Știubei într-o cabină de înregistrare

știri de presă și bursă, buletine meteorologice, poezii și „cetri din faptele eroice ale soldaților noștri, din războiul pentru reîntregirea neamului 1916-1919”.

Programul mai înainte de toate

Premierele editoriale ori tehnice se succed de acum cu iuteală. La 30 noiembrie 1928 Orchestra Radio susține primul concert simfonic radiodifuzat, cu Mihail Jora la pupitrul dirijoral. În ianuarie 1929 apar emisiunile *Ora copiilor* și *Ora veselă* („orele” vor face rețetă: *Ora sâtenilor* și *Ora școlarilor* sunt inaugurate în 1930, *Ora admi-*

nistrativă în 1935, *Ora militară* în 1937, *Ora românească pentru străinătate* în 1938, *Ora națiunii* și *Ora Italiei* în 1940). În februarie 1929 are loc prima transmisiune de teatru radiofonic, cu *Ce știe satul* de V.A.I. Jean, iar în primăvara aceluiași an prima transmisiune în direct de la Opera Română, cu *Aida* de Verdi; în toamnă – prima transmisiune în direct de la Ateneul Român. La începutul lunii martie 1930 ia ființă ciclul de conferințe care va deveni celebru sub numele de *Universitatea Radio*. Numeroase personalități sunt invitate la microfonul postului Nicolae Iorga și Dimitrie Gusti, printre cele de notorietate.

Numărul total de ore de emisie a postului București a crescut în 1932 la 2.936.

Numărul abonaților era în continuă creștere: de la numai 173 la 2 noiembrie 1925 (față de 10 milioane de abonați în toată lumea), la 7.871 în 1927, 14.487 în 1928, 31.740 în 1929, 52.580 în 1930, 67.409 în 1931. În 1932 numărul ascultătorilor va crește la 82.829. Vor fi 274.314 de ascultători abonați la programul Societății Române de Radiodifuziune în 1938, în ultimul an de pace dinaintea celei de-a doua mari conflagrații mondiale. Și, prin toate posturile sale, circa 4,5 milioane de ascultători în prezent, la 85 de ani de la înființare.

Orchestra a străjerilor în studiourile Societății Române de Radiodifuziune

SOCIETATEA ROMÂNĂ DE RADIODIFUZIUNE ÎN DOSARELE C.N.S.A.S.

ELENA GHERMAN

Printre instituțiile cărora li s-au adus grave prejudicii și au suferit transformări radicale, după instaurarea comunismului, se numără și Societatea Română de Radiodifuziune (S.R.R.). Fiind unul dintre cele mai lesnicioase mijloace de propagandă, a intrat în vizorul noilor conducători ai țării, care au considerat că se impun modificări majore și adaptări la noua structură politică, pentru ca instituția să le servească interesele propagandistice.

La 24 august sediul S.R.R. este distrus în urma unui bombardament german; se va reface și va fi dat în folosință noul sediu, tot în strada Berthelot, în anul 1952, după planurile vechi, comandate în timpul când era director Vasile

Ionescu (*Magazin istoric*, nr. 12/1993).

O istorie tulburată de regimul comunist

După 1944, schimbările în S.R.R. au fost majore: s-a

elaborat un nou Regulament de Organizare și Funcționare al Societății, deosebirea esențială fiind politizarea în acord cu noua ordine socială. Naționalizarea din 1948 a inclus și S.R.R., care va trece total în subordinea statului.

cercetată literatura română veche și au fost comandate piese noi, cu urmarea că „anual dăm cam 50 de piese românești”, spre stimularea dramaturgiei naționale. Transmisiuni de operă și dramă, concerte, festivități și servicii religioase au completat peisajul undelor.

În 1931 au fost difuzate „toate aspectele muzicii străine și în special românești, ocupând 1.808 ore, adică 80% din totalul emisiunii”. La compunerea programului muzical pentru 1931 și-au dat concursul peste 140 de artiști. Din studio s-au transmis 13 opere (dintre care patru românești) și 21 operete (trei românești). Concertele simfonice, transmise începând cu primăvara anului 1929, dar „în mod cu totul sporadic, câte unul la trei sau patru săptămâni”; cu totul vreo zece concerte în acel an, au ajuns la 47 în 1930, pentru ca în 1931 numărul lor să crească la 58, cu 21 de piese străine și 37 românești. S-au bucurat de atenție și cele trei festivaluri românești de muzică – de cameră, corală și simfonică – organizate de Societatea Compozitorilor Români la Ateneu. „Producțiile vesele n-au fost nici ele neglijate”, transmițându-se din studio patru reviste muzicale, operetele amintite și „numeroase formațiuni de jazz, sketchuri muzicale, coruri și altele”.

În Raportul din 5 aprilie 1933, pentru anul 1932 (pre-

Gheorghe Iamandi, șeful Serviciului de emisie

ședințe al Consiliului de Administrație era Alex. Mavrodi), se observă: „Muzica a ocupat mai mult de trei sferturi din totalul emisiunii. Anul acesta, spre deosebire de anul trecut, am transmis de la Opera Română în fiecare joi toate premierele, iar vineri seara toate simfonicele «Filarmoneice».” De la Opera Română: 24 de opere, de la Ateneul Român: 24 de concerte simfonice. Din studio: nouă opere, 12 operete românești, 15 operete germane și franțuzești și 47 de concerte simfonice. Se adaugă 20 de festivaluri, comemorări, premiere și cicluri muzicale, emisiuni corale (aproape 250), ședințe de muzică de cameră (52), precum și sketchuri (zece), o revistă, „transmisiuni de slujbe din biserici” (șapte) și altele. În ceea ce privește „programul vorbit”, acesta face „mereu o

apreciată operă de propagandă culturală prin oastea mare a învățaților, scriitorilor, profesorilor, artiștilor și ziaristilor cari au vorbit la microfon. Radio a devenit o tribună nouă, un nou amvon și o nouă scenă”. Conferințele trebuie „să fie potrivite marilor nevoi ale vremii”. Actualitatea: iată „principiul de competență al programului vorbit”. „Prin ora copiilor și a școlarilor, Radio e un puternic auxiliar al educației școlare; prin ora satului ajută acțiunea de cultură a organizației nouă de stat; prin ora muncii interesează masele de meseriași și lucrători pentru adevăratele probleme muncitorești și le informează, ferindu-le de rătăcirii.”

În concluzie: „Am popularizat idei și fapte, am dat cunoștințe folositoare, am propovăduit împotriva ereziilor și am informat.” ■

**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

februarie 1941 și 8 mai 1941-23 august 1944; Ion Petrovici, 8 mai 1941-decembrie 1941 (8 luni); Dr. Hurmuzescu Dragomir, 8 mai 1941-23 august 1944; Prof. N. Bagdasar, 8 mai 1941-23 august 1944; Alex. Marcu, 8 mai 1941-decembrie 1941 (condamnat); Col. C. Sturza, 8 mai 1941-23 august 1944; Prof. N. Bănescu, 8 mai 1942-23 august 1944.

De asemenea aceeași situație va fi aplicată și d-lor V.I. Ionescu, fost director general, Gh. Mugur, fost subdirector general, și N. Rădulescu, fost director, Alexandru Hodoș, fost director adjunct al programelor, și I. Mânzatu, fost director general.

Toate actele privitor [sic!] la activitatea propagandistică a Societății, pe tot acest interval de timp, se află o parte la noi, parte ridicate de Ministerul de Interne, iar parte ridicată de Tribunalul Poporului.

Față de cele mai sus arătate, vă rugăm, cu stimă, să binevoiți a dispune în conformitate cu legile în vigoare.

Cu stimă,
Societatea Română de Radiodifuziune
Semnături indescifrabile“.

Crime de război pe unde radio

Așa cum se vede din enumerarea membrilor Consiliului de Administrație, toți erau personalități culturale, științifice sau ale vieții publice și politice.

Tot la aceeași dată se mai întocmește un re-

Nichifor Crainic, fost președinte al Consiliului de Administrație al Societății Române de Radiodifuziune

ferat, care are drept cap de acuzare demontarea și transportarea în țară a posturilor de radio Tiraspol și Chișinău:

„Referat

Societatea de Radio-Difuziune cu adresa no. 2.146 din 17 Aprilie 1945 reclamă d-lui Acuzator Public Șef că cei care au procedat la demontarea și transportarea în țară a posturilor de radio Tiraspol și Chișinău nu au avut nicio

dispozițiune din partea autorităților în drept; că materialele provenite de la aceste posturi nu au fost înregistrate în scriptele contabile ale Soc. în afara unui control; că pentru aceste demontări, societatea trebuie să plătească U.R.S.S.-ului 200.000.000 lei drept despăgubiri.

Cere a fi anchetați în această privință D-nii:

Director Vasile Ionescu
Inginer Ilie Ichim
Inginer Alexandru Lohan“.

Așa cum am precizat, majoritatea celor condamnați în lotul S.R.R. are și dosare individuale, de urmărire informativă. Securitatea se interesează de persoanele cu care erau în legătură, cu care se vizitau, încercând să surprindă pregătirea unui posibil atentat la siguranța statului socialist.

În urma verificărilor făcute de noi, nici unul dintre membrii lotului în discuție nu are dosar de rețea, refuzând colaborarea cu Securitatea. Dosare S.I.E. au doar doi membri ai lotului, și anume Scarlat Lambrino și Nichifor Crainic. Ionel Perlea, care reușește să plece în anul 1945 în Statele Unite, are doar un dosar informativ, vizând perioada când venea în țară.

Așadar, în urma sesizării din data de 17 aprilie 1945 și în conformitate cu Legea 291/1947, din 18 august 1947, privind urmărirea și sancționarea celor vinovați de crime de război sau împotriva păcii și umanității, membrii Consiliului de Administrație al S.R.R. au fost

Clădirea Radio Chișinău, dinamitată de sovietici în 1941

Mai puțin cunoscut este modul în care au fost tratați după 1944 cei care s-au aflat la conducerea S.R.R. Pentru perioada 1939-1944 arhiva C.N.S.A.S. dezvăluie câteva informații. Din dosarele păstrate putem deduce grija noului regim pentru securitatea stațiilor de emisie din țară, în condițiile în care acestea puteau fi preluate de luptătorii din rezistența anti-comunistă. De asemenea, aproape toți membrii Consiliului S.R.R. dinaintea de 1944 au fost urmăriți de Securitate, inclusiv cei care au reușit să plece în străinătate. Un dosar voluminos, cu cinci volume, prezintă procesul foștilor membri ai Consiliului de Administrație din anul 1945, din acest lot făcând parte și foștii directori: Vasile Ionescu, Gheorghe Mugur, Nicolae Rădulescu, Alexandru Hodoș și Ion Mânzatu. Anchetarea și, respectiv, condamnarea acestui lot a fost urmare a sesizării făcute de noua conducere a S.R.R., către Tribunalul Poporului, acuzatorului public șef, datată 17 aprilie 1945.

„București, 17 Aprilie 1945
Domnule acuzator public șef,

Subscrisa Societate Română de Radiodifuziune, prin reprezentanții săi, supunem cunoștinței Dvs. că Consiliul de Administrație a hotărât următoarele:

Toate persoanele care au făcut parte din consiliile de administrație începând cu gu-

Principele Nicolae, pe când era membru al Regenței, în vizită la Expoziția de Radio din Parcul Carol

vernul Gigurtu și până la 23 August 1944 sunt considerate răspunzătoare, în conformitate cu art. 2 din Regulamentul pentru Organizarea și Funcționarea Radiodifuziunii, combinat cu art. 27 din același regulament și cu art. 3 din Legea pentru organizarea și funcționarea radiodifuziunii, de programele și activitatea propagandistică a Societății Române de Radiodifuziune pe tot acest interval de timp.

Întrucât propaganda pentru susținerea războiului și cea cu caracter fascist făcută în această perioadă de timp se încadrează

în dispozițiile legii privitoare la sancționarea celor vinovați de dezastrul țării, urmează ca pentru acest motiv să fie sesizat Tribunalul Poporului.

Dacă dintre persoanele în cauză se vor găsi unele care prin fapte au dat dovadă că înainte de 23 August au manifestat și au activat pentru democrație, aceasta se va aprecia de Tribunalul Poporului, în urma cercetărilor ce se vor face și se va dispune în conformitate cu legea.

În conformitate cu cele de mai sus hotărâte, vă comunicăm mai jos notat pentru cele legale numărul persoanelor și durata de timp cât au figurat în aceste consilii de administrație, după cum urmează: M. Bucuță, pe timpul iunie 1940-5 octombrie 1940; Gh. Ciolac, pe timpul iunie 1940-5 octombrie 1940; Scarlat Lambrino, iunie 1940-28 august 1940; Gheorghe Leon, iunie 1940-30 iulie 1940 și mai 1941-23 august 1944; I. Perlea, 30 iulie 1940-28 august 1940; Alfred Calmuschi, iunie 1940-30 iulie 1940; Gh. Mugur, 30 iulie 1940-9 septembrie 1940; Șt. Șoimescu, pe timpul 28 august-5 octombrie 1940; Gr. Tăușanu, 30 august-februarie 1941; Ilie Gârneață, 9 septembrie 1940-februarie 1941; Nichifor Crainic, 15 septembrie 1940-februarie 1941; Ion Cantacuzino, 5 octombrie 1940-februarie 1941; Victor Papacostea, 5 octombrie 1940-

Carele de reportaj ale Radio România în piața Sf. Gheorghe, în perioada interbelică

me. La rândul său, sectorul Programe avea trei secțiuni: Direcția Muzicală, Direcția Literară și Direcția Radio-jurnale. Programele politice și știrile erau avizate de Ministerul Propagandei. În interogatoriul său, profesorul și academicianul Alexandru Marcu subliniază: „programele pe atunci la Radio aveau două părți distincte – una conținând programe artistice, teatru, muzică, conferințe de cultură generală și așa-zisele ore speciale, precum erau: ora Germaniei, ora Italiei, ora satului, ora ostașului etc., care cuprindeau un caracter de propagandă. Programele acestea le întocmeau Directorul S.R.R., cu colaboratorii din afară“. Aceeași declarație o face și Șt. Șoimescu: „problemele de propagandă politică erau de resortul conducerii reprezentată prin directorul general [...], acesta având și cenzura microfonului“.

Eroul condamnat

Așa cum reiese din aceste interogatorii, conducerea efectivă a S.R.R. o deținea Direcția Societății, structura care stabilea programele, reprezentată de Vasile Ionescu – director general, Ilie Echim, Alexandru Lohan, Gheorghe Mugur, N. Rădulescu, Alexandru Hodoș, Ion Mânzatu și Dem. Theodorescu.

Vasile Ionescu, director general, a fost în perioada cât a deținut funcția nu numai devotat meseriei, dar și

Societății, fiind un adevărat erou. Astfel a ținut piept grupurilor de legionari care încercau să ocupe S.R.R., de două ori – în anul 1939, după asasinarea lui Armand Călinescu, faptă pentru care a fost decorat cu Ordinul „Steaua României“, și în timpul rebeliunii legionare din ianuarie 1941, când a eliberat clădirea din strada Berthelot și stația de emisie de la Băneasa, fiind decorat, din nou, cu Ordinul „Coroana României“. Tot el a fost și cel care a condus înregistrarea discursului regelui „Proclamația către Țară“, din noaptea de 23 august 1944.

Toți membrii „Lotului S.R.R.“ au fost condamnați. De asemenea, au fost degradați prin excluderea din învățământul universitar și din rândurile membrilor Academiei Române, au fost scoși la pensie și s-au trezit, după eliberare, că nu au dreptul la

remunerație, unii dintre ei trăind din mila prietenilor.

Dintre membrii acestui lot au fost și unii care au reușit să plece în străinătate, cum au fost, de exemplu, muzicianul și dirijorul Ionel Perlea, care în timpul anchetei era deja director al Operei din New York, Scarlat Lambrino, fost director al Accademiei di Romania, din Italia (1941-1947), care nu a mai revenit în țară după război, și Ilie Gârneață, continuator, în Germania, al activității partidului „Totul pentru Țară“. Alți membri ai lotului (Gh. Leon, Emanoil Bucuță, Gheorghe Ciolac, Grigore Tăușanu, Gheorghe Mugur, Alexandru Lohan) au decedat înainte de a fi citați, scăpând de supliciul interogatoriilor și detenției, fără să aibă ocazia să afle că au fost etichetați *in corpore* „dușmani ai poporului“ și au fost învinuiți de „crime împotriva umanității“. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13.15

arestați. De fapt, lotul prezentat în sesizare este o continuare a unui alt lot, care îi cuprindea pe aproape toți membrii guvernului Antonescu și care avea același cap de acuzare, anume criminali de război vinovați de dezastrul țării.

În linii generale, dosarul penal este alcătuit după formula clasică în care sunt prezentați arestatul, interogatoriul și în final sentința. Din acest dosar reies și informații referitoare la soarta arhivei S.R.R., pe care Parchetul Curții București, recte Cabinetul Crime de Război, care instrumenta cazul, dorea să o cerceteze. Fiind interogat, un lucrător de la Serviciul Documentar arată că arhiva a fost dusă la Timișoara, din cauza războiului, în condiții nu tocmai bune, iar reconstituirea și inventarierea ei au fost extraordinar de dificile, fiind deteriorată și răvășită.

Titularul lotului este profesorul și filosoful Ioan Petrovici. Despre fostul ministru Ioan Petrovici se scrie în preambulul interogatoriului că reprezintă „tipul politicianului burghez carierist, făcând tot felul de politică și aderând la orice grupare unde ar fi întezărit posibilitatea de a parveni; astfel că la 6 septembrie 1940, făcând uz de relațiile sale, a fost cooptat și în guvernul Antonescu ca ministru al învățământului [...] și bucurându-se de influență în societatea burgheză, a fost președinte al Consiliului de Administrație la

Dirijorul Ionel Perlea a reușit să scape de represiunea comunistă

mai multe societăți [...], iar împreună cu ceilalți membri ai guvernului a contribuit la susținerea războiului antisovietic“. Toți membrii Consiliului de Administrație sunt înfierați cu aceeași „mânie proletară“, aducându-li-se diverse acuzații, necesare, în bună parte, pentru argumentarea viitorului rechizitoriu și implicit a sentinței. Dar aceiași oameni erau savanți, scriitori, cercetători și mai presus de toate membri ai Academiei Române: N. Bagdasar, Nichifor Crainic, Scarlat Lambrino, L. Gheorghe,

Alexandru Marcu, Dragomir Hurmuzescu, Grigore Tăușanu, N. Rădulescu.

În interogatoriul său Dragomir Hurmuzescu se arată nedumerit de acuzațiile ce i se aduc, declarând: „am funcționat de la începutul înființării S.R.R. Eu am introdus Radio în România, Societatea Radio a fost constituită sub președinția mea în 1928. De la această dată am fost în permanență membru al Consiliului de Administrație, deci și în perioada mai 1941-august 1944“. Evident nu înțelegea de ce, datorită acestui act progresist, al cărui autor a fost, trebuie să suporte o condamnare. Toți cei interogați au arătat că făceau parte din Consiliul de Administrație și că acest Consiliu lua hotărâri numai cu privire la problemele administrative și de organizare. De exemplu, în interogatoriul său, Ioan Șerban Cantacuzino declara: „în acel timp Președintele Consiliului de Administrație, la Radio, era Nichifor Crainic. Consiliul nu avea nicio atribuție și nici nu era întrebat asupra problemelor de propagandă la radio. Acesta era resortul directorului general,

care primea dispoziții de la organul tutelar – Ministerul Propagandei și Președinția Consiliului de Miniștri“.

Structura organizatorică a S.R.R., aflăm tot din interogatorii, era alcătuită din trei sectoare de lucru: Administrație, Tehnică și Progra-

Clădirea Radio în construcție în anii '50

Un dosar subțire

Dosarul care cuprinde stenograma înregistrării audienței din 23 august este alcătuit din șapte file dactilografiate. Prima filă poartă titlul dosarului *Unele aspecte din zilele de 22 și 23 august 1944 relate de D. Brătianu* (litera „D.” nu este dactilografiată, ci adăugată de mână, cu cerneală albastră), iar în colțul din dreapta sus apare o șampilă cu conținutul „Arhiva Biroului Politic al C.C. al P.M.R. nr. 38/1944” (cifrele sunt scrise cu cerneală de culoarea literei „D.” intercalate în titlul dosarului). Lângă această șampilă apare scris de mână cu creionul cuvântul „Cancelarie”. A doua filă a dosarului poartă în partea din stânga sus șampilă „STRICT SECRET No. 167 ziua 23 luna august anul 1944”, deasupra ei scris de mână în creion „despre evenim. 22-23.8.1944”, iar în partea dreaptă scris de mână cu cerneală „1./23.aug.1944”. Următoarele cinci file care conțin relatarea propriu-zisă a evenimentelor sunt dacti-

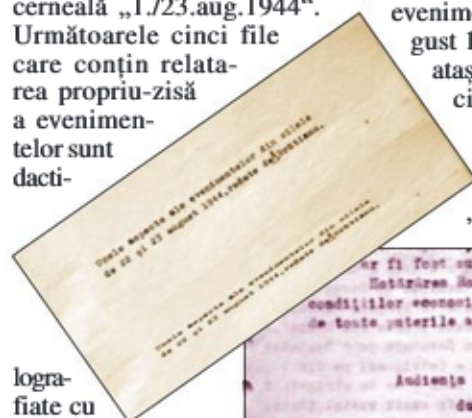
acest dosar și mașina de scris folosită sunt în concordanță cu alte documente din anii '40.

Autorul relatării este dincolo de orice îndoială istoricul și omul politic Gheorghe I. Brătianu, iar nu Dinu Brătianu, așa cum a apărut în presă. Acest lucru este evident din conținut, Dinu Brătianu apărând în mai multe paragrafe menționat la persoana a III-a, în vreme ce narațiunea este la persoana I. Din punctul de vedere al conținutului, dosarul este împărțit în două segmente: prima parte redă acțiunile lui Gheorghe Brătianu (care coincid în bună măsură cu mărturia lui la procesul lui Ion Antonescu), iar a doua parte conține transcrierea înregistrării sub titlul *Audiența Mareșalului și a lui Ică Antonescu după înregistrarea pe plăci*.

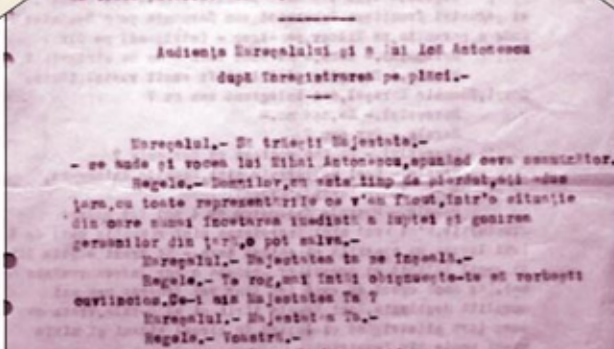
Momentul redactării acestui document poate fi plasat aproximativ în prima jumătate a anului 1946. Povestind evenimentele zilei de 22 august 1944 și discuția sa cu atașatul militar al Turciei la București, Gheorghe Brătianu subliniază: „Puneam acas-

tă întrebare pentru că răspunsul afirmativ ar fi putut înălțura calificarea celor doi Antonești drept criminali de război.” Conceptul de „criminali de război” a apărut în secțiunea a patra a „Declarației de la Moscova” dată la Conferința ținută în capitala U.R.S.S. la 30 octombrie 1943, secțiune intitulată „Declarația cu privire la atrocități”, semnată de președintele american F.D. Roosevelt și premierii britanic W. Churchill și sovietic I.V. Stalin; concept care a stat la baza organizării Tribunalului de la Nürnberg. România s-a angajat prin articolul 14 al Convenției de armistițiu din 12 septembrie 1944 să pedepsească criminalii de război, angajament pus în practică prin Legea 312 din 24 aprilie 1945, care definea crimele de război, alcătuirea tribunalelor ce le vor judeca și pedepsele ce le urma să fie aplicate.

Procesul marilor criminali de război din România a început la 6 mai 1946, mareșalul Ion Antonescu fiind condamnat la moarte și execu-

lografiat cu o mașină de scris diferită de cea folosită pentru primele două file; de asemenea, și hârția pare a fi diferită. În lipsa unei expertize științifice, nu putem spune decât că, prin simpla comparație vizuală, hârția din

Fragmente din dosarul în care se arată că ar fi existat o înregistrare a discuției dintre regele Mihai și mareșalul Ion Antonescu din 23 august 1944

tat la 1 iunie 1946. Deși nu într-un mod expres, frazarea lui Gheorghe Brătianu lasă de înțeles că la momentul redactării documentului mareșalul Ion Antonescu era încă în viață. În plus, putem specula că Gheorghe Brătia-

STENOGRAMA DISCUȚIEI DINTRE REGELE MIHAI ȘI MAREȘALUL ANTONESCU 23 AUGUST 1944

GEORGE DAMIAN

De la regretatul istoric Florin Constantiniu am aflat pentru prima oară despre posibila existență a unei înregistrări a dialogului dintre regele Mihai și mareșalul Ion Antonescu, purtat în după-amiaza zilei de 23 august 1944. Tot Florin Constantiniu mi-a povestit și despre feroarea care i-a cuprins pe istoricii români la sfârșitul anilor '70-începutul anilor '80, când la București se răspândise zvonul că în arhivele de la Londra s-ar fi găsit originalul înregistrării. Investigațiile cercetătorilor români pe malurile Tamisei au rămas fără rezultate.

În vara acestui an a răsărit din arhivele Comitetului Central al Partidului Comunist Român o transcriere a presupusei înregistrări, care a fost publicată de revista electronică Art-Emis și apoi preluată de mai multe cotidiane. Scoaterea la lumină a documentului pe care îl vom analiza în rândurile ce urmează este meritul cercetătorului Mircea Vălcu Mehedinți.

Prima întrebare care îi vine în minte oricărui pasionat de istorie este dacă într-adevăr exista în anul 1944 posibilitatea tehnică pentru înregistrarea unei convorbiri în mod secret. Răspunsul este da: încă din anii '30 ai secolului trecut Serviciul Secret de Informații deținea mai multe dispozitive de înregistrare a convorbirilor. Biroul lui Mihail Moruzov,

directorul S.S.I., era dotat cu un astfel de dispozitiv, care putea înregistra pe plăci dialogurile purtate de acesta. De asemenea, automobilul de serviciu al lui Moruzov, un Mercedes blindat, avea o instalație asemănătoare. În plus, șeful Serviciului Tehnic al S.S.I., Gheorghe Cristescu (fratele lui Eugen Cristescu, directorul Poliției de Siguranță și urmașul lui Moru-

zov la conducerea S.S.I.), a inventat un dispozitiv care putea realiza înregistrări audio pe un fir îmbrăcat cu un strat magnetic. În seara zilei de 23 august au fost prezenți la palatul regal ofițerii britanici de informații din misiunea Chastelain, astfel că, cel puțin din punct de vedere conjunctural, este posibil ca această înregistrare sau o copie a ei să fi ajuns la Londra.

Așa vă place istoria?

Ziarele anilor 1910-1917 publicau cu litere de o șchioapă succesele Nadejdei Vasilievna Plevițkaia (ianuarie 1884-octombrie 1940). Biletele la concertele a căror solistă de muzică populară și de estradă era se vindeau la un preț triplu, iar un regizor de talia lui Serghei Eisenstein enumera pentru cele mai puternice impresii estetice care i-au marcat viața numele lui Feodor Șaliapin, Charlie Chaplin, Yehudi Menuhin și Nadejda Plevițkaia.

O femeie de obârșie foarte modestă, un talent înăscut, cu o voce de aur, originală, neșcolită, dar care la Tarskoe Selo, unde era adesea invitată, umezea de emoție ochii și obrajii țarului Nicolae al II-lea, grăbit să-și lase capul în piept și să-și șteargă pe furis lacrimile. Cântecul ei tip baladă povestea despre sentimentele oamenilor, despre suferințele lor, dar și despre cum a ars Moscova în 1812, în timpul invaziei lui Napoleon, despre moartea unei țărănuțe sărmene sau despre soarta unui om sărac, ajuns în Siberia pentru datorii neplătite, despre munca ocașională aflați în surghiun etc. La sfârșitul unui concert la Palat, împărăteasa Aleksandra Feodorovna, impresionată, i-a dăruit Nadejdei o broșă în formă de cărbuș, cu briliante.

Cântăreața în 1908 și imagine de la procesul ei din Rennes

NADEJDA PLEVITKAIA, PRIVIGHETOAREA DIN KURSK

FLORENTINA DOLGHIN

Destinul cântăreței a avut un parcurs tragic, generos subiect de pasionant roman sau de film. Viața ei s-a încheiat în emigrație; singură, departe de țară și sfâșiată de dorul ei, uitată de toți, într-o temniță din orașul breton Rennes. Un volum autobio-

grafic publicat în două părți, în 1925 și 1930, ca și articolele, interviurile și cronicile la concertele sale apărute în presa rusească a vremii au fost de mare ajutor cercetătorilor contemporani, pentru a-i creiona biografia, ani buni ignorată.

Dedicația lui Șaliapin

Diojka, așa cum era alintată de părinți, era al cincilea copil al unei familii muncitoare și sărace, cu frica lui Dumnezeu, dintr-un sat de lângă Kursk, Vinnikovo. „Dacă știu să ci-

nu, după ce a fost martor în procesul lui Ion Antonescu, a simțit nevoia să lase posibilității o relatare mai amplă a implicării sale în evenimentele din 23 august 1944. În mod cert textul a fost redactat înainte de 7 mai 1950, data arestării lui Gheorghe Brătianu, deoarece nu are niciun fel de legătură cu un text scris în timpul unei anchete, tonul general fiind cel al unei relații voit obiective. Datele de pe primele două file ale dosarului sunt inexacte, fiind stabilite convențional undeva între anii 1948-1965 perioada de existență a P.M.R., în momentul în care a fost arhivată „STRICT SECRET” această mărturie.

Confirmări și îndoeli

Conținutul stenogramei presupuse înregistrări a discuției dintre regele Mihai și mareșalul Ion Antonescu nu este nou. O primă variantă a fost redactată la 25 decembrie 1944, făcând parte dintr-un reportaj destinat ziarului *The New York Times*, a doua variantă a apărut în revista *Time* din 11 septembrie 1947, cele două versiuni fiind aproape identice. Trebuie subliniat faptul că variantele amintite mai sus sunt identice cu ample porțiuni din stenograma păstrată în arhiva C.C. al P.M.R., care conține doar câteva paragrafe în plus.

Pe de altă parte, principalul martor al evenimentelor din 23 august 1944, regele Mihai, i-a spus în 1971 istoricului francez Jacques de Launay că nu a existat o înregistrare a discuției sale cu mareșalul Ion Antonescu. Un alt aspect interesant al istoriei acestui document este că prima parte a sa, respectiv relatarea lui Gheorghe Brătianu despre

Autorul relatării despre 23 august 1944: Gheorghe Brătianu (stânga), alături de Victor Papacostea

zilele de 22 și 23 august 1944, a fost publicată încă din anul 1985 de istoricul Gheorghe Buzatu. Se pare că regretatul cercetător, care cunoștea variantele din 1944 și 1947 ale transcrierii dialogului, nu a avut acces la dosarul original din arhiva Comitetului Central, ci mai degrabă la o copie incompletă a documentului, pentru că nu amintește nimic despre stenogramă.

În evenimentele de la 23 august 1944 au fost angrenate direct mai bine de 30 de persoane, militari și oameni politici, care au ținut să lase mărturie scrise despre implicarea lor în acea după-amiază fierbinte. În mare parte dintre aceste mărturii, fiecare narator încearcă să se scoată cât mai mult în evidență, proiectându-se ca un element central și esențial al debarcării de la putere a mareșalului Ion Antonescu. Până și unul dintre plutonierii care l-au arestat pe mareșal, Dumitru Bălă, ține să sublinieze că el ar fi avut inițiativa arestării (variantă care a convenit foarte mult istoriografiei comuniste ce putea sublinia astfel importanța elementelor „de jos”).

Cert este că, deși sunt numeroase, relatările despre audiența mareșalului Ion

Antonescu la regele Mihai se contrazic copios, mai ales în punctele esențiale. Ceea ce este important pentru articolul de față: niciuna dintre aceste relatări, cu excepția celei a lui Gheorghe Brătianu, nu menționează existența vreunei înregistrări. Mai mult decât atât, varianta stenogramei din 1945 și cea din mărturia lui Gheorghe Brătianu conțin la final apelul regelui Mihai „Luați-i de aici! Să vie generalul Sănătescu!” Deși relatările celor care au participat la arestarea mareșalului Ion Antonescu se contrazic în foarte multe puncte, totuși ele sunt de acord asupra unui detaliu important în cazul de față: generalul Sănătescu a stat alături de regele Mihai pe tot parcursul întâlnirii cu Ion Antonescu element care aruncă o mare umbră asupra autenticității acestei transcrieri a unei presupuse înregistrări.

Putem spune cu un mare grad de certitudine că fiile care conțin mărturia lui Gheorghe Brătianu și stenograma discuției de la palat din 23 august 1944 sunt autentice. O variantă scrisă de mână de Gheorghe Brătianu ar fi înlăturat totuși orice dubiu. La fel, putem fi siguri că în perioada de după 23 august 1944 în anumite cercuri din București a circulat o transcriere a unei presupuse înregistrări a dialogului dintre regele Mihai și mareșalul Ion Antonescu, existând cel puțin trei variante ale acesteia: una destinată cotidianului *The New York Times* din decembrie 1944, alta tipărită în revista *Time* din 11 septembrie 1947 și a treia consemnată de Gheorghe Brătianu. Singura dovadă care ar înlătura orice îndoială ar fi descoperirea înregistrării audio propriu-zise. ■

tului. „Nu trebuie să învățați, i-a spus suveranul. Rămâneți așa cum sunteți. Am ascultat multe privighetori învățate, dar ele cântă pentru ureche, dumneavoastră cântați pentru suflet. În interpretarea dumneavoastră cel mai simplu cântecel devine o piesă minunată”, i-a spus ultimul țar al Rusiei. Și Plevițkaia a ascultat „înțeleptul sfat”. Ani mulți după, va scrie în memorii că regretă „a nu-i fi ieșit din cuvânt suveranului”.

Încă de la începutul Primului Război Mondial, cântecele ei răsunau din gramofone, înducând suferința răniților din spitalele de campanie. Plevițkaia a plecat și pe front, voluntar, pentru câteva luni, la Kovno, ca soră de caritate. Întoarsă în Capitală, sub impresia suferinței văzute pe câmpul de luptă, multă vreme nu a mai putut da concerte. Talentul ei a atras și regizorii, așa încât în 1915 și 1916 va interpreta rolul principal în două filme, *Puterea întinericului* și *Strigătul vieții*, pelicule filmate în pitoreasca natură a satului natal, Vinnikovo, unde Plevițkaia își înălțase o elegantă vilă și unde își petrecea verile, departe de oboseala turneelor.

Soție de general

Anii revoluției din octombrie și ai războiului civil nu apar detaliat descriși în volumele biografice și nici în presa timpului, în ceea ce o privește. A cântat pentru soldații Armatei Roșii, asta se știe, în regiunea Kurskului natal și la Odesa. „Eram foarte tânără, foarte naivă, își amintea ea, nu știam nimic despre politică, iar

Generalul Evgheni K. Miller

cât privește partidele chiar nu înțelegeam ce sunt acelea”. „Sunt artistă. Cânt pentru toată lumea. Sunt în afara politicii”, va afirma mai târziu, pe un ton ritos, când, aflată peste graniță, la un concert în fața emigrației albe, își vor face apariția în sală membri ai Consulatului U.R.S.S., iar ea nu-și va întrerupe cântul.

Vara anului 1919 a fost tragică pentru Plevițkaia. Se afla într-o unitate a Armatei Roșii, unde al doilea ei soț, Iuri Levițki, era comandant de pluton. Atunci a ajuns în tabăra rușilor albi ai generalului Denikin. Abia 20 de ani mai târziu, când artista va apărea în fața unui tribunal

francez, vor deveni cunoscute, din relatarea unui martor, împrejurările în care s-a produs trecerea. „O unitate de cercetare călare a intrat în satul în care se aflau cei doi soți. L-au capturat pe comandantul de pluton și pe soția lui, o soră medicală. Căpitanul K., văzând «o soră medicală roșie», a înjurat-o cu sete. Iar ea, înălțându-și mândra capul, i-a răspuns: «Dar știți cu cine vorbiți? Sunt Nadejda Vasilievna Plevițkaia». A fost dusă la statul major al batalionului și, într-o izbă, s-a improvisat un concert pentru domniile ofițeri. Plevițkaia a cântat, iar comandantul de batalion a acompaniat-o la acordeon. Dimineața, împreună cu soțul ei, a fost trimisă în spatele frontului”.

În anii războiului civil, cuplul a emigrat în Turcia, dar relațiile dintre soți se răceau tot mai accentuat, până s-a ajuns la despărțire. Plevițkaia, interpreta cu suflet și har a cântecelor naționale rusești, suferea de dorul casei. Al treilea ei mariaj și ultimul, cu cel mai tânăr general-maior alb, Nikolai V. Skoblin (1893-1937), din anturajul generalului Kornilov, îi va pecetlui definitiv relația cu emigrația albă. A continuat să cânte pentru soldații și ofițerii albi, toți departe de țară și cu dor

de ea. În anii '20 a întreprins turnee la Paris, Berlin, Belgrad, Sofia, București, făcându-i să ofteze cu emoționantele ei cântece pe mulți emigranți albi cu nostalgia țării părăsite. În timpul unei gale de concerte în S.U.A., în 1926, s-a întâlnit cu Serghei Rahmani-nov, care a acompaniat-o la pian.

Casa memorială din Vinnikovo

tesc și să scriu, își amintea cântăreața, este pentru că m-am rugat de mama, cu lacrimi în ochi, să mă lase la școală". După clasele primare, a urmat o perioadă de doi ani și jumătate în care a cântat în corul mănăstirii de femei „Sfânta Treime” din orașul Kursk. Mama spera că fata se va călugări. Dar viața monahală a decepționat-o și îndepărtat-o pe copilă prin artificialitatea ei. La 15 ani, orfană de tată, a fugit de la mănăstire și s-a alăturat unei trupe ambulante de artiști de circ, apoi o vreme a făcut menajul în casa unui negustor înstărit.

Ajunsa la Kiev, în 1904, la sora ei mai mare, s-a integrat într-un cor rusesc. Nu lipsea de la nicio repetiție. A cântat în cele mai bune coruri ale timpului, cele conduse de Minkevici și, respectiv, Aleksandra V. Lipkina. Acolo, la Kiev, i-au fost remarcate vocea, repertoriul de folclor autentic, cules din zona natală, și tot acolo Nadejda a început să frecventeze spectacolele de operă și sălile de concert. Curând, după un an de cursuri de dans, a fost cooptată și într-o trupă de balet, a maestrului Stein, trupă unde și-a cunoscut viitorul soț, pe polonezul Edmund Plevițki, fost dansator al Teatrului de Stat din Varșovia. Căsnicia lor nu va dura prea mult, dar cei doi vor păstra toată viața o relație de prietenie foarte frumoasă.

Cinci ani va rămâne Nadejda în corul lui Minkevici, ca solistă de cântece populare rusești. A făcut turnee cu corul la Petersburg, apoi la Moscova, unde a fost invitată să cânte la un restau-

În tinerețe, în căutarea destinului

rant legendar al orașului, „Iar”. „Moscoviții m-au iubit, iar eu i-am iubit pe moscoviți”, va consemna mai târziu în memorii. Într-o seară din anul 1909, la un concert susținut ca de obicei la miezul nopții, avea să o asculte un cunoscut tenor al vremii, Leonid Vitalievici Sobinov. El o va introduce în teatru, o va răpi stilului *café-chantant* pentru a o orienta spre romanțe și muzica de estradă. Un an mai târziu – timp în care a susținut numeroase spectacole în marile săli de concert ale Petersburgului și Moscovei, alături de stele ale scenei, ca Matilda Kșesinskaia, favorita lui

Nicolae al II-lea, sau Vasili Kacealov –, o va cunoaște și va fi fascinat de glasul ei Feodor Șaliapin. Într-o seară vor cânta împreună, el la pian. Marele artist a sfătuit-o să rămână fidelă cântecului adus de la sat, apoi i-a scris o dedicație, păstrată de Nadejda cu religiozitate: „Dragii mele Ciocârlii, Nadejdei Vasiliievna Plevițkaia, cu toată admirația lui Feodor Șaliapin”.

Actriță de film

Au urmat mari spectacole la Bolșoi, la Conservatorul din Moscova, sute de concerte, organizate de impresari pricepuți, în mari orașe de pe tot cuprinsul Rusiei. În *Cuvântul rus, Dimineața Rusiei, Vremea nouă, Rampa și viața*, publicațiile timpului, criticii muzicali se declarau fascinați de vocea și interpretarea unei cântărețe care, deși nu absolviseră Conservatorul, putea cuceri cel mai rafinat și pretențios auditoriu.

Melodiile ei populare au trezit interes și pentru cercetarea folclorului, căruia nu i se dăduse suficientă atenție până atunci. Etnografi înarmați cu fonografe au început să străbată ulițele satelor și să înregistreze de la sursa primară li-

rică autentică. Nadejda Plevițkaia a avut prieteni, între care amintitul tenor Sobinov, care i-au sugerat să urmeze cursuri de șlefuire a vocii, dar și alții, între care țarul Nicolae al II-lea, care, dimpotrivă, au implorat-o să cânte aceeași muzică, a oamenilor din popor, fără școală, nu o muzică cultă, făcută cu truda metodică a intelec-

Cu soțul, Nikolai V. Skoblin

După sfârșitul prematur al inginerului aviator Aurel Vlaicu, la 13 septembrie 1913, prietenii săi au hotărât să termine construcția avionului „Vlaicu nr. III” și să îl încerce în zbor. Familia a fost de acord și, prin procura nr. 5.772, din 7 (30) septembrie 1913, Dumitru Vlaicu – tatăl inventatorului –, i-a desemnat ca mandatar ai succesiunii regretatului său fiu pe dr. Nicolae Lupu și pe prof.dr. Constantin Nedelcu, din București.

● Prietenii îi continuă opera
● Ministerul de Război nu are bani
● Colectă publică pentru terminarea avionului
● Se caută voluntar pentru pilotarea prototipului
● Intervine Octavian Goga
● I-au pus gând rău motorului
● Uitat pe o rampă

Avionul „Vlaicu III”, realizat după moartea creatorului său

AVIONUL „VLAICU III” A ZBURAT

VALERIU AVRAM

Intrucât era nevoie de o sumă importantă de bani pentru terminarea avionului „Vlaicu nr. III”, dr. Nicolae Lupu și prof. dr. Constantin Nedelcu au cerut sprijinul Ministerului de Război, condus de generalul Constantin Hârjeu. Iată conținutul scrisorii nr. 009.773, din 3/17 octombrie 1913:

„Domnule Ministru,
Subsemnații dr. Nicolae Lupu, domiciliat în str. Pictorul Grigorescu nr. 5, și Constantin Nedelcu, profesor,

domiciliat în str. Sf. Ionică nr. 17, avem onoarea a vă prezenta în original și în copie – aceasta rămâne la dosar – procura de la 20 septembrie (3 octombrie) 1913, nr. 14.160, ce ni s-a dat din partea succesorilor după defunctul inginer-aviator Aurel Vlaicu. Ne ținem datori a aduce acest fapt și pe calea aceasta la cunoștința d-lui ministru de Război. În același timp, luăm angajamentul a executa Contractul încheiat la 8 (21) decembrie 1912, sub nr. 10.552, între Mi-

nisterul de Război și regretatul Aurel Vlaicu, și ne obligăm ca, cel târziu la 15 (28) noiembrie 1913, să predăm Ministerului de Război aeroplanul monoplan sistem «Vlaicu nr. III», cu două locuri, în condițiunile cuprinse în contractul mai sus citat și în caietul de sarcini alăturat la acela. Rugăm, d-le ministru, ca în conformitate cu cele de mai sus, să binevoiască:

1. A aproba prelungirea termenului de predare a aeroplanului «Vlaicu nr. III»

Neștiind limbi străine, Plevițkaia a rămas o stea a muzicii numai pentru emigrația rusă de pretutindeni, din orașele unde se organizau turneele ei.

Agentă OGPU

Uneori cheltuielile familiei depășeau posibilitățile financiare ale cuplului, viața celor doi, mai ales după ce s-au stabilit la Paris, în 1930, devenind destul de strâmtorată. La un moment dat însă, situația lor s-a îndreptat brusc și în văzul tuturor. Și-au cumpărat un automobil elegant, lucru rar în rândul emigrației. Apoi o cocheta casă în împrejurimile capitalei franceze, la Ozoir-la-Ferrière, în Île-de-France, unde au plantat mesteceni ca să le amintească de casă. În rândul rușilor albi a început să circule zvonul că cei doi sunt în slujba OGPU, urmașul Cekăi și precursorul NKVD. Dovezi nu au putut fi găsite atunci. Dar astăzi se știe că „generalul Plevițki“, cum era numit în răs de emigranți, și soția lui, sub al cărei papuc se afla înaltul ofițer – așa comentau gurile rele –, au colaborat cu serviciile secrete sovietice încă din toamna anului 1930. Cu speranța revenirii în siguranță acasă, în Rusia. „Fermierul“ și „Fermiera“, cum apăreau ei în dosarele OGPU, care îi racolase, primeau lunar 200 de dolari, în schimbul unor substanțiale informații despre viața emigrației albe de la Paris, mai ales despre ROVS, Uniunea Militară Generală Rusă, organizație antisovietică fondată de generalul Vranghel în emigrație încă din 1924 și în a cărei conducere se afla tânărul general Skoblin.

Încoronarea carierei lor de agenți ai serviciilor de informații sovietice a fost

momentul 24 septembrie 1937, răpirea din sediul ROVS de la Paris, la comanda Moscovei, a președintelui ROVS, generalul Evgheni Karlovici Miller (*Magazin istoric*, nr. 7, 8/1994). Disparația lui Miller a fost opera cuplului Plevițkaia-Skoblin. După care Skoblin a fost trimis în Spania, pe frontul războiului civil, unde, în 1937 sau 1938, a murit, „în împrejurări neclare“, sub bombardamentele aviației fasciste, la Barcelona. O altă versiune a dispariției lui este că a fost ucis de agenți ai NKVD în Spania, aruncat din avion, și o alta că a fost

transportat la Moscova și împușcat.

Soția lui, Nadejda Vasilievna, rămasă în viața soțului, a fost acuzată de complicitate la răpire. Era singura vinovată în fața justiției. Deși și-a declarat nevinovăția și nici nu au existat probe împotriva ei, un tribunal francez a judecat-o și a trimis-o la închisoare pentru 20 de ani. Practic, răspundea pentru faptele soțului. Mulți ruși din emigrație, admiratori ai cântului ei, au compătimit-o în acele zile, i-au trimis haine groase în temniță, scrisori de îmbărbătare și bani ca ajutor. Dar presa albă, care a avut mulți reporteri prezenți la proces, a acuzat-o de participare la complot și de legături tainice cu bolșevicii. Președintele Franței, Albert Lebrun, a refuzat să o grațieze.

Nadejda Plevițkaia, purtătoare a numărului 9.202 între deținute, a murit foarte demnă în temnița de femei din Rennes, în 1940, uitată de toți, într-o lume răvășită deja de planurile distrugătoare ale lui Hitler. În ultima vreme slăbise mult, căzuse în depresie, refuza să mănânce, chipul îi devenise pământiu. A fost înmormântată în groapa comună. Fusesse pe scena vieții coristă, menajeră, dansatoare, primadonă, soră de caritate, actriță de cinema, generăleasă, spioană.

Ce a mai rămas astăzi din personalitatea acestei femei? Un monument, la Kursk, înălțat în 1998, un festival de muzică populară, desfășurat periodic din 1995, un muzeu omagial la ea în sat, la Vinnikovo, din 2009, și din acest an, Prospektul „Nadejda Plevițkaia“, din orașul Kursk. Și, evident, supranumele pe care i l-a dat țarul Nicolae al II-lea, „privighetoarea din Kursk“. ■

poate lua nicio răspundere prin a impune această însărcinare unui pilot militar. Ministerul nu are nimic de obiectat dacă vreun pilot militar se va oferi să piloteze aparatul", se arăta în scrisoarea colonelului Mihail către prof. dr. Constantin Nedelcu.

Întrucât s-a întârziat mult cu luarea unei decizii privind încercarea în zbor a avionului „Vlaicu nr. III”, poetul Octavian Goga i-a scris, în ziua de 14/27 august 1914, o scrisoare noului ministru de Război, Ion I.C. Brătianu, care conținea următoarele precizări: „Un sentiment de pietate pentru prietenul meu Vlaicu mă îndeamnă să vă rog să binevoiți a admite ca aparatul lui, care e complet terminat, să fie pus la punct și pilotat de căpitanul [Mircea] Zorileanu și locotenentul inginer [Gheorghe] Negrescu, care împreună ar lua asupra lor de a scoate din nou la iveală o frumoasă alcătuire a unei minți românești. Nădăjduind că această rugămintă, inspirată de bunele sentimente ce am pentru memoria unui răposat, va găsi ascultare, vă rog să primiți, mult stimat domnule ministru, exprimarea deosebitei mele considerațiuni”.

Colonelul Gheorghe Mihail, directorul Geniului din Ministerul de Război, prieten și susținător al inginerului aviator Aurel Vlaicu, prin Raportul nr. 1.451, din 24 august/6 septembrie 1915, solicita conducerii Ministerului de Război să urgenceze omologarea avionului „Vlai-

Octavian Goga (stânga) și Aurel Vlaicu

cu nr. III”. Întrucât „căpitanul Zorileanu și locotenentul Negrescu de la aviație au cerut voie să pună la punct avionul «Vlaicu», prin care autorizează pe ofițeri a încerca aparatul, precum și luând în considerare intervențiunea d-lui Octavian Goga de a duce chestiunea la un sfârșit, rog să binevoiți a aproba ca numiții ofițeri să verifice și să pună la punct aparatul în atelierul Aerodromului militar [de la Cotroceni], iar încercările să fie făcute pe răspunderea lor proprie, după cum ați hotărât deja”.

In final, avionul a fost recepționat fără să i se facă proba în zbor, „întrucât cerem să ni se dea voie să întrebuițăm motorul de pe aparatul «Vlaicu»” – se arăta în Raportul nr. 3.658 al Batalionului Specialități către Ministerul de Război.

În fața acestei situații nefirești, reprezentanții familiei

lui Vlaicu, împreună cu dr. Nicolae Lupu, prof. dr. Constantin Nedelcu, Aurel Vlad și ing. Constantin Silisteanu l-au rugat pe subofițerul aviator Petre Macavei să încerce în zbor avionul „Vlaicu nr. III”. Unii comandanți îi pusese rău acestui avion, deoarece se grăbeau să-i dea o altă folosință motorului „Gnome” de 80 CP, cu care era dotat. Pilotul militar Petre Macavei, mare admirator al lui Vlaicu, a acceptat să execute zborul, în ciuda riscurilor la care se expunea, fiind vorba despre un prototip care nu mai zburase.

La începutul lunii noiembrie, după unele documente, la 5 noiembrie 1915, locotenentul aviator Petre Macavei (fusesse avansat între timp) a executat două zboruri cu avionul „Vlaicu III”, predându-l Ministerului de Război. Avionul a fost depozitat într-un hangar pe aerodromul de la Cotroceni.

La începutul lui decembrie 1916, când autoritățile civile și militare s-au retras din București, sub presiunea trupelor germane, căpitanul aviator Eugen Adamovici, care trebuia să aibă grijă de acest aparat de zbor, l-a lăsat pur și simplu pe o rampă în gara Băneasa și a plecat cu trenul la Iași.

Nu se știe care a fost soarta avionului „Vlaicu III”. Am făcut investigații în Germania și toate răspunsurile primite de la autoritățile competente au arătat faptul că militarii germani n-au luat ca pradă de război avionul „Vlaicu III”. ■

până la 15(28) noiembrie 1913;

2. A dispune ca, pentru acoperirea cheltuielilor noi, de urgență, ce sunt cu montarea aeroplanului comandat, de care e vorba, să ni se anticipeze excepțional suma de 3.000 lei din restul de 18.000 lei ce ar fi de luat după predarea aparatului și aprobarea procesului-verbal de recepție.

Prin scrisoarea nr. 1.012, din 11/24 octombrie 1913, Ministerul de Război le-a comunicat petiționarilor că nu a aprobat acțiunea cerută. Astfel în răspuns Ministerul de Război pe cel care fusese primul pilot al Armatei române!

Cei doi prieteni ai inginerului Aurel Vlaicu se mai adresaseră Ministerului de Război în ziua de 7/20 octombrie 1913, „pentru a vă aduce la cunoștință că, în conformitate cu Procura nr. 14.160/1913 autenticată de onor Tribunalul de Ilfov și în înțelegere cu compania «Marconi» din Londra, am hotărât continuarea construirii aparatului sistem «Vlaicu». În acest scop, respectuos, domnule ministru, vă rog să binevoiți a interveni pe lângă Ministerul de Finanțe Direcția vamelor, ca să dispună scutirea de vamă a trei colete sosite în vama Antrepozitelor București, pe adresa ing. Marcel Poni, și care conțin diferite piese necesare acestui aeroplan, după cum s-a procedat în prezent”.

Mandatarul succesiunii inginerului Vlaicu au reușit prin colecte publice să adune banii necesari terminării construc-

ției avionului. La această acțiune s-a asociat și prof. ing. N. Panaitescu, directorul Școlii de Arte și Meserii din București, care era un mare admirator al lui Vlaicu. Datorită acestor oameni de suflet și a muncii neobosite a inginerului Constantin Silișteanu și a mecanicului Giovanni Magnani, avionul „Vlaicu nr. III” a fost realizat integral, îndeplinind astfel visul proiectantului său.

Într-o scrisoare din 14/27 mai 1914 adresată ministrului de Război de către dr. Nicolae Lupu și prof.dr. Constantin Nedelcu, „ca reprezentanți ai succesorilor regretatului aviator-inginer Aurel Vlaicu, avem onoarea a vă informa că vineri 9 (22) mai 1914 s-a terminat construirea aeroplanului «Vlaicu nr. III», comandat pe seama Ministerului de Război prin Contractul de sub nr. 10.552, din 8 decembrie 1912, și vă rugăm respectuos să binevoiți a dispune pilo-

tarea și predarea acestui aeroplan «Vlaicu III»”.

Inițial, generalul Dumitru Iliescu, secretarul general al Ministerului de Război, l-a recomandat pe căpitanul aviator Andrei Popovici pentru pilotarea noului avion, urmând ca o comisie numită de ministrul de Război să recepționeze aparatul de zbor. Avionul „Vlaicu nr. III” trebuia încercat, rodat, ca ulterior să fie predat aviației militare române.

Colonelul Gh. Mihail, directorul Geniului, prin Referatul nr. 378, din 14/27 mai 1914, cerea conducerii Ministerului de Război să aprobe comisia pentru recepționarea noului avion, din care făceau parte locotenent-colonelul Stambulescu, comandantul Batalionului de Specialități, căpitanul aviator Andrei Popovici și locotenentul aviator Nicolae Capșa. În privința predării avionului, „Ministerul de Război nu-și

La manșa avionului este pilotul Gheorghe Negrescu, iar pe locul pasagerului Aurel Vlaicu

I-am cunoscut bine, ca pe o mare personalitate, un om integru, dinamic, un foarte bun organizator în domeniul economic și un remarcabil cunoscător al realităților. „Nu aş vrea să fiu în pielea ta“, mi-a zis cu cea mai pură sinceritate. L-am simțit că îmi dorește să nu am necazuri. M-a asigurat că în ce-l privește nu va comenta cu nimeni cele ce i-am spus.

După ce am ajuns la bancă, am examinat problema numai cu doi colaboratori: Mihai Diamandopol, viceguvernator, și Ilie, directorul Direcției valutare și metalelor prețioase. Le-am vorbit despre ce mi se ceruse, fără să manifest vreun semn de îngrijorare. Aveam încredere de-

plină în colegii mei, dar prudența era necesară. Ținând seama cine ne-a solicitat să-i prezentăm coroana reginei, i-am rugat să păstreze confidențialitatea deplină asupra celor ce le-am spus. Totodată, le-am cerut să prezinte un inventar conținând toate piesele din metale prețioase și alte valori gestionate de Banca Națională și încredințate în custodie muzeelor pentru a fi expuse. Nu era un lucru simplu. Am cerut, în mod intenționat, ca inventarul să fie complex, să cuprindă descrierea fiecărui obiect, cu istoria lui. Culegerea datelor pentru întocmirea inventarului complet era anevoioasă, întrucât existau mai multe muzee implicate. Era modalitatea „de a trage de timp“.

După scurt timp, Elena Ceaușescu m-a văzut din nou și m-a întrebat: „Ai uitat ce ți-am spus? Să-ți mai spun o dată?“ I-am explicat că pregăteam un inventar complet al operelor de mare valoare din evidențele Băncii Naționale, comparabile cu valoarea coroanei reginei Maria, expuse în principalele muzee ale țării. Ideea a încântat-o: „Bine, dar grăbește-te“ mi-a spus. Și timpul a trecut încet, încet, până am ajuns la începutul lunii decembrie 1989. Tovarășa „academician“ nu s-a mai interesat de coroana reginei Maria. Se derulau alte evenimente. „Tragerea de timp“, sugerată de Silviu Curticeanu, a fost salvatoare pentru mine. O fi știut el ceva?! ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 decembrie 2013, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cine este considerat ctitorul radiofoniei române?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna septembrie 2013 este:

Zsófia von Torma

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Alexandru Lăzărescu**, din **București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2014.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București.

Domnul Decebal Urdea a fost guvernator al Băncii Naționale a României între 31 martie 1989-4 septembrie 1990. Domnia sa pregătește o carte de memorii, ce va apărea la Editura Oscar Print. Am desprins din acest volum un fragment în care relatează cum a reușit să evite îndeplinirea unei cereri mai ciudate venite din partea Cabinetului 2.

ELENA CEAUȘESCU CERE COROANA REGINEI MARIA

Într-o zi, după ieșirea din cabinetul lui Nicolae Ceaușescu, am întâlnit-o pe hol pe Elena Ceaușescu. M-a întrebat amenințător: „Ia ascultă, ce tot cauți tu la tovarăsu’, nu știi cât este de ocupat?” Am răspuns: „Tovarășa academician, eu sunt prezent aici numai când sunt chemat pentru a raporta situația creditelor și evoluția circulației monetare”. (Chiar Nicolae Ceaușescu m-a sfătuit să improvizez și să nu dezvălui nimănui discuțiile noastre privind mersul achiziționării aurului, despre care Elena Ceaușescu nu știa nimic). „Bine, mai vedem noi”, mi-a spus Elena Ceaușescu. A continuat: „Unde este coroana reginei Maria, să mi-o aduci să o văd!” Și a plecat.

DECEBAL URDEA

A fost o întrebare trăsnet, la care nu mă așteptam. Mă îngrijora imperativul „Să mi-o aduci să o văd”. Pentru poporul român, coroana reginei Maria are o valoare inestimabilă. Nu mă gândesc în primul rând la reușita artistică a coroanei și la aurul fin, împreună cu pietrele prețioase din care este realizată, ci mai ales la simbolul pe care îl reprezintă în istoria modernă a României.

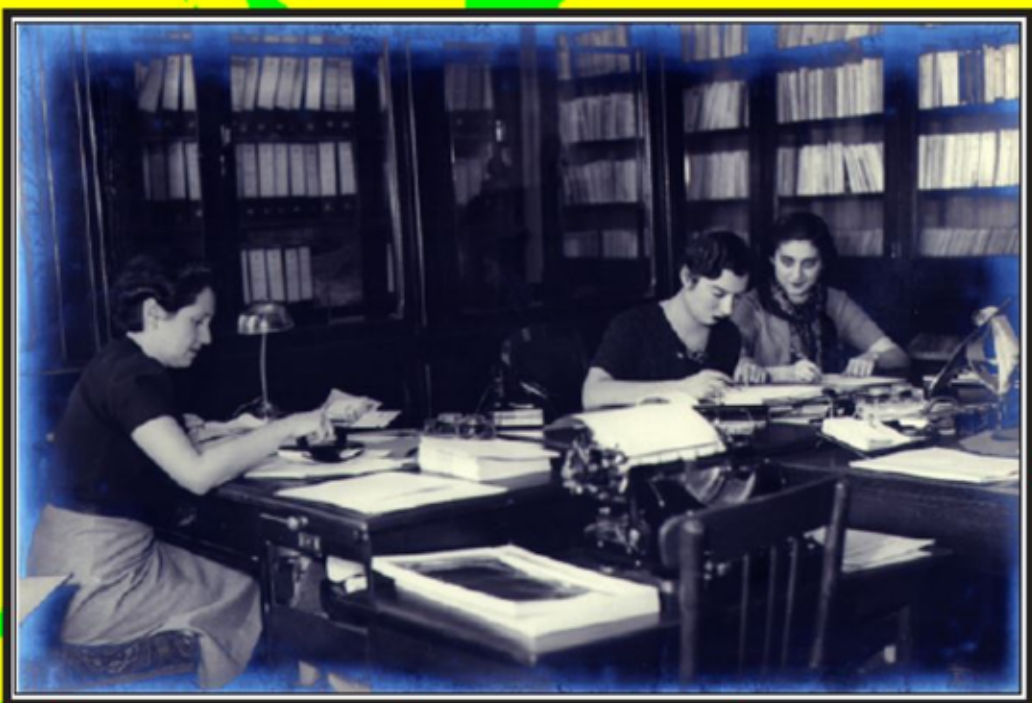
M-am frământat și mi-am fixat în memorie o listă minimă cu cei cărora le pot încredința îngrijorările mele și le pot solicita sfatul. Primul căruia m-am adresat a fost Silviu Curticeanu, șeful Cămarilor prezidențiale, jurist de înaltă clasă, un om înțelept, cu judecată dreaptă, care, cu mult tact, a reușit să stopeze sau să atenueze efectele unor numeroase decizii greșite luate la diverse niveluri ale conducerii.

După ce m-a ascultat, a oftat și mi-a spus: „Decebal, ești în fața unei primejdii. Ce ți s-a cerut, să nu faci. Singura soluție pe care ți-o recomand este să tragi de timp. Să fii foarte prudent”.

L-am informat și pe Ion Pățan, ministrul Finanțelor, despre interesul tovarășei „academician” manifestat față de coroana reginei Maria. Pe Ion Pățan

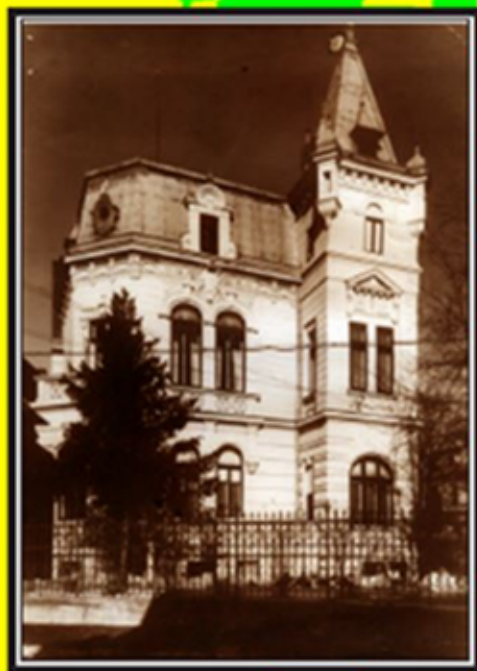
Inginerul Aurel Ionescu supraveghează o înregistrare

Secretariatul literar

ALBUM ISTORIC

La împlinirea a 85 de ani de existență, consacram planșele noastre unor imagini desprinse din istoria Radioului public.

Vechea clădire a Radioului, distrusă la bombardamentul aerian din 24 august 1944

Orchestra Radio în timpul unei înregistrări în studio

Echipa teatrului radiofonic

*Diracția programelor;
primul din stânga, pe scaun, Alfred Alessandrescu*

Două crainice: Nadia Ștefănescu...

... și Puia Vasilescu Rebreanu

Cei șapte trompeți ai Apocalipsei, miniatură dintr-un manuscris german din jurul anului 1000

a afecta întreaga Europă. Exploziile nucleare americane ar fi oferit forțelor naziste, dacă nu o îndreptățire, cel puțin un pretext pentru utilizarea armelor de distrugere în masă. Din fericire, am scăpat atunci de astfel de catastrofe, noi, generațiile deja în viață în 1945, precum și cele care ne-au urmat. Am scăpat apoi de absolutul nebuniei, care s-ar fi exprimat prin transpunerea Războiului Rece în unul supra-fierbinte, constând din atacuri și contra-atacuri nucleare, ale celor două super-puteri postbelice.

Odată redusă teroarea nucleară, cu ce gen de frică mai putea fi condusă lumea? Din Antichitate încă – ne-o spune Platon în *Republica* – se știa de frica de sărăcie, precum și de aceea provenită din șovinism sau din inventarea grosolană, prin falsul uneori patent, a existenței unor primejdioși dușmani ai patriei. Sărăcia nu lipsește în nicio zonă geo-economică a lumii actuale; dușmanii patriilor tuturor, ai zice, după unele sisteme de propagandă, că foiesc pretutindeni, dar de niște mii de ani lumea pare ușor plictisită de aceste tipuri de scenarii. Ce rămâne atunci? Foarte simplu: dispariția Pământului sau, cel puțin, a umanității. Asemenea perspective pot preocupa oamenii cu deosebire în măsura

în care se consideră culți și inteligenți. Angoasa catastrofică, aceea a unei catastrofe declarate posibilă, nu este nouă, dar cum se manifestă discontinuu, pulsatiil aproape, poate fi mai ușor luată în serios. În plus, originea acestor idei este una religioasă, deformând însă credința și adevărata teologie.

Dumnezeu în versiunea greacă antică, Zeus – distruge lumea prin potop. Dumnezeu, în Creștinism și în nicio altă religie, nu dorește însă dispariția creației Sale, ci doar curățirea ei, epurarea din aceasta a păcatului, a erorii, a lipsei de răspundere în fața datoriei morale de origine sfântă. Dumnezeu va salva însă, într-adevăr, lumea prin Fiul Său. Distrugerea printr-un act divin a lumii, așa cum apare, în ultimă variantă, în Apocalipsă, nu este cu adevărat distrugere, ci separare a răului de bine. Ceea ce deosebește profeția Sfântului Ioan Teologul, din Revelația primită la Patmos, de relatările biblice privind potopul, și de soarta contemporanilor lui Noe, dar se aseamănă cu destinul Sodomei și Gomorei, precum și cu evenimentele anunțate în unele texte profetice, este faptul că apariția „unui pământ nou și a unui cer nou”, ca și adunarea celor drepti, sfinți prin viața lor, precum și prin scrierea numelui lor, încă de la începuturile omenirii, în „Cartea Vieții”, sunt prece-

date de o relativă liberă dezlănțuire a răului. Umanitatea este salvată în cursul unei încercări – citind Apocalipsa, ne vedem parcă într-o „Carte a lui Iov” – de o amploare însă universală, antrenând în desfășurarea faptelor ansamblul comunității, mai corect: comunitățile distincte, omenestii. Mi se pare absolut evident că noile idei, fantasmatiche, despre sfârșitul umanității și, eventual, al Pământului, al sistemului solar sau al Universului, nu au nimic a face cu niciuna dintre cosmologiile marilor monoteisme, în particular cu Creștinismul.

Epuiizarea energiei de fuziune hidrogen-heliu a soarelui nu poate fi decât o realitate, atât cât fizica reflectă realul. Aceasta implică însă un parcurs viitor de miliarde de ani și nu are deci valoare de control social al conștiințelor. Accidentele cosmice nu sunt foarte frecvente. Crizele biologice, infecțioase cu deosebire, în biosferă par, până în prezent, ridicol de limitate și, oricum, descrescătoare ca efecte pentru om odată cu progresul științei. Merită, oare, să ne întrebăm dacă, într-un mod sau altul, suntem amenințați cu dispariția sau, mai curând, să vedem cum s-a întâmplat că, atât de amenințată fiind umanitatea, nu am pățit încă

Distrugerea Sodomei, miniatură din Cronica de la Nürnberg; în centru imaginii, soția lui Lot, cea care a fost prefăcută într-un stâlp de sare pentru că s-a uitat în urmă

SFÂRȘITUL LUMII SPAIMA CARE NE GUVERNEAZĂ

Oricât ar fi grăbit Statele Unite producerea primelor bombe atomice, armata americană nu ar fi avut curajul să le arunce asupra Japoniei și, cu atât mai puțin, asupra Germaniei, până când aceasta din urmă nu era definitiv înfrântă sau vizibil în pragul înfrângerii.

CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Frica este principalul aspect care dirijează sensul istoriei, care determină utilizarea practică a mijloacelor prin care istoria se alcătuiește. În forma sa superioară, dar prea arareori adoptată ori lăsată a fi resimțită de conducătorii politici, este vorba de frica de Dumnezeu. După regele David (al Iudeei, 1010-1002 î.H., și al Israelului, 1002-970 î.H.), dar mai ales în textele atribuite regelui Solomon (care i-a urmat, între 970-930 î.H.), aceasta este și „începutul înțelepciunii”.

Frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii celor aleși, cărora Domnul le-a deschis și porțile cunoașterii simplei vieții, aceia pe care încercările nu i-au ocolit și care au ajuns la concluzia că înțelepciunea nu este nici descoperire și nici invenție, ci ascultare a mai marelui, a mai puternicului, în fața căruia propria-ți tărie nu este altceva decât decizia ce ți se cuvine, viața luând înfățișarea întâmplării. Ludovic al IX-lea cel

Sfânt, rege al Franței în secolul al XIII-lea, spunea că el se teme de Dumnezeu și apoi nu îi mai este frică de nimeni și nimic. Acestea sunt însă fie experiențe intime, fie experiențele publice ale celor mai mari conducători.

Popoarele se conduc prin frică, la limită prin teroare, cu deosebire în dictaturi, în regimurile totalitare, dar nu în

mult mai mică măsură, prin aceeași presiune a spaimei, și în democrații. Am putea să ne întrebăm chiar dacă nu cumva partidele nu sunt altceva decât sisteme de organizare și existență antiangoasă ori anti-anxietate, structuri prin care anxietatea unora este proiectată asupra altora și, astfel, diminuată în grupul superior ca mod de a fi constituit, prin componența și eficacitatea sa.

Revenind la problema primelor bombe atomice, putem presupune că ar fi apărut două probleme, în cazul unui atac nuclear, fie împotriva Japoniei, fie a Germaniei, în cazul în care aceasta nu ar fi fost încă ocupată. În primul rând, s-ar fi putut să grăbească propria producție de bombe atomice, care ar fi dat războiului o înțorsătură cu totul nefericită. Cu mult mai probabilă ar fi fost însă declanșarea unui război chimic, dat fiind că Înaltul Comandament German avea la dispoziție o cantitate de gaze suficientă pentru

Frescă din Mănăstirea Osogovo, Macedonia, înfățișând scene din Apocalipsă

ANULUL BUCURESCUL

60 PARALELE NUMERUL 0.

3 NOEMBR 1863.

Nr. 1.

Nr. 1.

PREȚIUL 0.
Po 12 luni 2 galbeni.
— 6 — 1 —
— 8 — 1/2 —

ACHIUȚĂ

FOLIA UMORISTICĂ, SATIRICĂ ȘI CRITICĂ.

ESSE
na dată pe săptămână
Duminică.
Anunțurile. 1 leu.

Directore și proprietari: **BOGDAN PETRICEICO-HĂJDEU.**

Gerante răspunzător: **George Ionesco.**

Administratori: *D. Săchă Păcuraru.*

Butroulă în Passagiul Român. Scrisorile nefrancate nu se primesc. Abonamentele se încep de la 1 a fie-cărei luni.

Bogdan-Petriceicu Hasdeu la vârsta senectuții, împreună cu soția, Iulia, în fața vilei de la Câmpina

AGHIUȚĂ, 150 DE ANI DE LA APARIȚIE

Dr. JENICA TABACU

La 3/15 noiembrie 1863, în publicistica bucureșteană își făcea apariția primul număr al unui periodic sub directoratul lui Bogdan-Petriceicu Hasdeu, cu titlul provocator-jucăuș Aghiută și cu subtitlul explicativ: „Foaie umoristică, satirică și critică“. Profilul și structura săptămânalului cu titlu glumeț și popular l-au individualizat în epocă, stârnind din ce în ce mai multe împotriviri, până la suprimarea sa definitivă, la 29 mai 1864, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri.

După cum subtitlul său anunța, periodicul prezenta, sub forma creațiilor în proză și versuri sau chiar a desene-

lor – majoritatea fiind semnate de Hasdeu – aspectele politice, sociale și culturale ale societății. Tocmai dezvă-

luirea tarelor acestora și criticarea lor au condus la moartea lui Aghiută, la scurt timp de la naștere.

nimic și s-ar părea că merită să apreciem cum, în condițiile unei lumi mereu agitate, ne merge, putem spune șarjând puțin, chiar foarte bine.

Deci titlul textului de față ar fi trebuit să sune diferit: „Cum de încă existăm și pare că vom continua astfel?” Omul este însă liber în măsura în care se eliberează de frică. Democrația este democrație în cazul în care majoritatea unei populații, a unui popor, a unei națiuni se poate apăra împotriva mecanismelor prin care grupuri umane interesate în a captura autoritatea, în cadrul statului, induc frica în conștiințele, comportamentele și în sensibilitatea sau trăirea emoțională a ființelor omești. Să ne amintim că Papa Ioan-Paul al II-lea, în cursul istorice sale vizite în Polonia natală, a lansat deviza sub care comunismul a fost înlăturat, cel puțin ca sistem, de pe o mare suprafață a planetei: „Să nu vă fie frică!”.

Eliminarea rațională a cauzelor fricii, spontane sau induse, nu este simplă; fiecare dintre acestea are particularitățile ei, una nu seamănă cu o alta. Modul de reacție a speciilor biologice este diferit în raport cu una și aceeași formă de agresiune și primejdie de suprimare. Omul, ființa

umană actuală, are datoria de a-și învinge frica în baza unei decizii de eroism și, pentru cei credincioși, prin așezarea fiecărei vieți, ca și a vieții în general, în mâinile lui Dumnezeu. Pe de altă parte însă, eroismul, precum și credința nu sunt invitații la imprudență, la neglijență, la renunțare, ci la cunoaștere, precum și la dezvoltarea științifică a mijloacelor de rezistență umană, conștientă, în fața amenințării. Știm bine totuși că numeroase specii terestre au dispărut în lunga evoluție a vieții pe pământ. Cazul reptilelor gigante, precum, și, în regnul vegetal, cel al marilor ferigi sunt dintre cele mai cunoscute. Cu deosebire, destinul dinozaurilor permite o adevărată inflație a povestirilor, modelărilor, producției filmice, în care caracterul straniu, monstruoșitatea, sălbăticia, primejdia și, cu deosebire, moartea, devenită o adevărată extincție biologică largă, ocupă locul agenților comerciali ai frisonului și groazei, foarte bine vândute mediatic.

Înțelegem astăzi nu doar că numeroase specii, genuri de animale și reptile au dispărut în sutele de milioane de ani ale vieții terestre, dar și faptul că lupta darwiniană pentru existență nu a fost totdeauna doar expresia unei orientări statistice a fenomenelor de adaptare, ci, adesea, ființele vii au

Franța, aprilie 1918. Soldați britanici așteaptă să fie tratați după ce au fost afectați de gaze lacrimogene

avut de înfruntat condiții catastrofice, distrugerea multor clase, familii și specii de animale producându-se în termene scurte, ca urmare a unor fenomene adesea foarte greu de stabilit.

Teoriea catastrofelor, a baronului Georges Cuvier, marele zoolog și paleontolog francez, care trăiește între 1769-1832, nu mai pare atât de absurdă pe cât era considerată în urmă cu un secol sau chiar și numai cu patru-cinci decenii. Dacă ea nu este adaptată readaptată ca atare, faptul rezultă din convingerea marelui Cuvier, ca și a fratelui său Frédéric Cuvier, că evoluționismul nu poate fi acceptat, iar variația faunei și florei, influențată de o serie de catastrofe naturale, rezultă printr-o serie de creații succesive. Astăzi putem foarte bine lua în considerare rolul decisiv al catastrofelor în dinamica biosferei, ca tipuri reprezentate în varietatea enormă a formelor existenței ființelor vii, menținând, în același timp, principiul evoluționist, conform căruia modificările genetice ale exemplarelor unor specii care, parțial cel puțin, supraviețuiesc unor catastrofe sunt cele care conduc evoluția viului mai departe.

(Va urma)

Arca lui Noe, miniatură dintr-un manuscris arab

română. Deprinși cu buffoneriei, născuți pe timpul soitarilor [măscărici ce însoțeau pe domnii fanarioți – *n.red.*], ce înconjurau pe veneticii fanarioți, crescuți apoi în școala *Țânțarului, Pepelii, Nichipercii, Bondarului* [publicații satirice ale vremii – *n.red.*], lectorii noștri n-au avut când să învețe ceea ce e un adevărat umor, o satiră pură, o critică mușcătoare și spirituală. În acest mod, Hasdeu prezintă evenimentele politice, sociale și literare, cu o vervă și o implicare ce fac demonstrația patriotismului său.

Vasta-i cultură și accesul la publicațiile de gen din lume, prin cunoașterea mai multor limbi străine, precum și ușurința mânuirii condeiului au facilitat în câmpul său de lucru la *Aghiuță* „semnarea” unor materiale de presă de o incontestabilă actualitate. Aranjamentele din Cameră cu scopul de a împiedica proiectele însemnate, ce duceau la bunăstarea țării, lipsa deciziilor firești într-o lume normală, cu privire la destinul instrucțiunii publice, nașterea unor Comisii pentru a rezolva, nerezolvând, de fapt, problemele, concesionarea bunurilor naționale pe nimic, dar urmărind anumite interese personale ale politicianilor – toate acestea sunt dezvăluite de Hasdeu. Unele sunt scrise în proză, precum: *Cronica adunării nelegiuitoare, Consiliul superior*, poreclit în glumă de *Instrucțiune publică, Ceva despre Ministerul de Finanțe, Aritmetica și chimia parlamentare*. Altele, abordând genul dramatic: *Coalițiunea (un mister politic în câteva scene), Votul universal*. Multe sunt scrise sub forma poeziei, spre exemplu: *Drumul de fer, O doină postumă, Doina*

mea și altele. În rubrica *Toate vrutele*, publicistul așază numeroase anecdote cu subiecte din toate planurile vieții, pentru ca cititorul să reflecteze asupra situațiilor și, dincolo de haz, să ia aminte.

Un anunt matrimonial aparte

Cel care, începând din 6 februarie 1864 se considera „director fără speranță de a fi ministru și proprietar fără frică de legea rurală”, după cum citim sub titlul revistei, posedă fără îndoială un ascuțit simț al umorului. Acesta l-a făcut să publice pe prima pagină a periodicului, la 2 aprilie 1864, ținând cont că doar cu o zi înainte fusese momentul păcăleliilor, o știre senzațională, cu titlul: *Primul aprilie. Camera a împrumutat pe țărani*. Proiectul legii rurale a generat „pierderea totală a memoriei din partea onorabililor domni deputați”, scria Hasdeu care, sub numele de „doctor Aghiuță”, le prescria rețeta vindecării, după cum urmează: „Desființarea Camerei – 140 deputați. Împrumutarea țărănilor prin votul universal

– 5.000.000 Români. Să se aplice fără întârziere.”

Pe lângă acestea, publicistul a tratat, de aceeași manieră, aspectele sociale și literare. El însuși, stăpânit de dorința de a-și găsi partenera de viață, își face public portretul, cu mult umor, în ceea ce numește *Proiect de căsătorie*, publicat în ultimul număr al revistei, la 21 mai 1864: „Un june de 30 de ani, care crede că, fără a fi frumos, este făcut totuși după chipul și asemănarea lui D-zeu. Om de litere, legist, istoric, poet, publicist, romanist, umorist și știind ceva ca vreo zece limbi; dar care recunoaște cu franchețe că nu poate dansa. Câștigând cu pana sa, ca jurnalist și colaborator la alte ziare, cel puțin la 600 de galbeni pe an, fără a fi funcționar. Om moral, căci niciodată nu și-a schimbat principiile democratice, și până la vârsta de 30 de ani nici n-a pleșuit, nici n-a înălbit la păr, ceea ce ni se pare a fi un argument foarte puternic de moralitate. Caută a se însura cu o domnișoară sau văduvă de următoarele condițiuni: vârsta până la 30 de ani, cel mult; zestrea cu un venit de 600 de galbeni, cel puțin; să nu fie literată sau membra vreunei societăți științifice; să aibă principii democratice, însă nu comuniste; să cânte din piano și să știe a vorbi românește; să placă. Pentru mai multe informațiuni a se adresa la Redactorele lui *Aghiuță*, Piața Episcopiei, Hotelul Trăsnea, nr. 18”. Deși nu-l numește, descrierea îl recomandă pe Hasdeu, cel cărui a fi va surâde norocul peste un an, când o va întâlni pe Iulia Faliciu.

Suprimată la ordin politic, ca urmare a atacurilor sale la membrii importanți ai coaliției anticuziste, *Aghiuță* a lăsat loc *Satyrului*, o altă revistă umoristică hasdeciană. ■

Hasdeu alături de fiică și soție

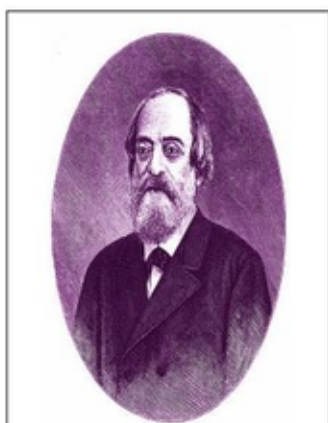
Nu tocmai morale erau faptele expuse în foaia lui Hasdeu. Altminteri ce-ar mai fi satirizat ilustrul nostru înaintaş? Cu toate acestea, în actul de deces al periodicului este slăvit „interesul moralității publice”, cel care a grăbit sfârșitul năstrușnicului „drăcușor”, a cărui coadă se vârâse prea mult în afacerile unor personaje publice și particulare ce făceau istoria aceluși timp.

Un timp în care „monstruoasa coaliție” dorea răsturnarea lui Cuza, iar *Aghiuță* se făcea părtașul celui din urmă, satirizând prin toate mijloacele pe cei considerați a fi vinovați: C.A. Rosetti, sub masca lui Berlicocco, și Ioan Brătianu, sub aceea a lui Mefistofeles – spiritele rele ale coaliției, Heliade – pentru pledoaria sa privind votul universal acordat doar știutorilor de carte, Titu Maiorescu pentru interesul de a obține foloase prin varii tipuri politice.

De luat aminte

Satira hasdeeană se întindea ca o pânză de păianjen dincolo de cei amintiți de noi, căci ea scotea în evidență nefasta influență a „ciocismului”, care nu vroia „uniunea” cu Basarabia, nici „instrucțiunea publică”, cu atât mai puțin „armarea țării”, „împroprietărirea țărânului” și „votul universal”. „Patriotismul în gura ciocoiului, scria Hasdeu, este ca o floare naturală aninată la o coadă falsă a unei bătrâne cochete”.

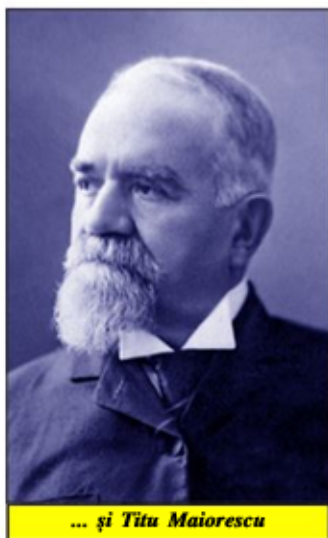
Nu puține au fost încercările de a-l discredita pe directorul lui *Aghiuță*, invocate fiind, după deja clasicul model, anumite interese. Acesta răspunde cu aplomb, în tonul

Victimele satirei lui Hasdeu:
C.A. Rosetti...

... Ion C. Brătianu...

... și Titu Maiorescu

revistei, continuându-și opera satirică spre neliniștea celor vizați, activând cu acribie pentru susținerea reformelor lui Cuza, subminate de Cameră, numită „cămară”, plină de „gusgani și de șoa-reci, mici și mari, grași și slabi, sătui și flămânzi, dar deopotrivă gata a roade și a strica”. Cu umor, autorul articolelor, nimeni altul decât Hasdeu, semnează într-un mod original prin „...n...o...u” („Hasdeu semna în epocă „Petriceico”), adică prin literele cu care se încheie fiecare nume al său. Semnătura reține în ea „noul” ca atitudine potrivnică „vechilui”, de care societatea trebuia să se dezbrace.

Devotat cauzei celor mulți și opresați, prefigurând ideea exprimată mai târziu de poetul filosof Lucian Blaga, și anume aceea că „veșnicia s-a născut la sat”, creatorul lui *Aghiuță* face haz de necaz, țintind conservatorismul boierilor, considerați de el a fi „discipoli ai fanarioților”. Foaia sa umoristică, satirică și critică abundă în materiale scrise și desenate de el însuși, cu scopul de a arăta opiniei publice interesul „ciocoiilor” în a-și păstra privilegiile și poziția, fără nicio grijă pentru „opinca” țării.

Satira lui Hasdeu e lipsită de vulgaritate și revelă zonele umbroase ale societății. E fermă, directă și logică, iar umorul pe care se sprijină în identificarea soluțiilor de rezolvare a problemelor politico-sociale, a chestiunilor literare, este decent și poartă marca efervescenței spirituale a publicistului.

În al patrulea număr, savantul se confesa astfel: „Aghiuță înfățișează un caracter neîncercat până acum în literatura

Tot acest birou se ocupa și cu contactarea unor persoane de etnie evreiască sau germană care aveau cereri de plecare din țară. Se negocia cu ei suma în valută pentru obținerea vizei de emigrare. Cei care nu aveau rude cu posibilități materiale (sumele variau de la 2.500 la 10.000 dolari) ofereau în cererea de emigrare casa în care locuiau (la curte sau la bloc). În asemenea situații se negocia prețul și se încheiau acte de vânzare-cumpărare, se plătea de către D.I.E. taxa pentru viza de emigrare, iar persoana semna actul că a primit suma negociată. Imobilele respective se foloseau drept case de lucru pentru personalul operativ. Câte un lucrător operativ sau din serviciul administrativ avea în grijă câte una-două astfel de case, ocupându-se de plata utilităților. În unele situații, solicitantul vindea și obiectele din locuință „cumpărătorului casei”, cam la jumătatea prețului, dacă le-ar fi cumpărat de la magazin. Bineînțeles, banii se plăteau conform înțelegerii și se semna un proces-verbal cu „noul proprietar”. Unele asemenea case aflate în centrul civic au fost demolate, iar „proprietarii” au primit despăgubirea de la primărie. Banii au fost restituiți casieriei D.I.E. și astfel se încheia și clasa dosarului casei respective.

După prezența la Sesiunea O.N.U. la New York din toamna anului 1960 (*Magazin istoric*, nr. 10/2011), Gheorghiu-Dej s-a oprit la înapoiere la Paris și la Viena,

luând contact cu ambasadorii din țările respective, cu rezidenții D.I.E. și cu unii dintre lucrători.

Revenit în țară și consultându-se și cu ministrul de Interne, Alexandru Drăghici, care răspundea și de activitatea D.I.E., au ajuns la concluzia că personalul din exterior al D.I.E. trebuie îmbunătățit cu oameni mai bine pregătiți, cu experiență de muncă mai multă și mai hotărâți, mai devotați și cu inițiativă.

Unul dintre cei nou-veniți a plecat în martie 1962 în R.F.G., sub acoperire de salariat la „Fruct-export”. Prin august a venit în țară pentru prelungirea unui contract de livrări de fructe și legume, în cantități aproape duble față de ceea ce se vânduse până atunci. Era bucuros că reușise să demareze bine afacerile.

Într-o discuție îmi spune: „Șefu’, am o problemă. Cei doi parteneri de la firmele germane cu care lucrez îmi tot spun că aş avea dreptul la niște procente de 1,52% din sumele pe care ei le transferă în România, pentru că așa prevede legea la ei, că persoanele care negociază schimbul de produse – și cei care vând și cei care cumpără – au dreptul la aceste procente”. „Bine, dar ai noștri de la «Fruct-export» ce zic? Lor le-ai spus?” „Da, dar ei nu știu de așa ceva. Sumele pe care eu le negociez ei le primesc în bancă și nu știu de niciun procent care s-ar reține pentru negociatori”. „Și ai făcut vreun calcul, cam la ce sumă s-ar ridica acest procent din martie și până în

august? Sunt 2-300 de dolari?”. „Ce 2-300, sunt peste 2.500 dolari”. „Și ei ți i-au oferit și nu i-ai luat? Nu cumva e vreo provocare. Să nu-ți întindă vreo cursă”. „Nu, șefu’, că mi-au arătat documentele în baza cărora ei au primit banii [în mărci germane] și tot așa aveam și eu dreptul”. „Eu o să raporteze șefilor ierarhici și o să-ți comunic rezultatul. Dar dacă-i așa, hai să le facem o surpriză șefilor și până vii la Crăciun în vacanță – că spui că între 23 decembrie și 4 ianuarie acolo nu se lucrează – cere-le nemților ca în contul sumei ce se va strânge până atunci, să cumpere un Mercedes dintre cele mai bune; semnezi de primire și vii cu el, aici în curtea unității, cu acte în regulă pe numele tău, cu asigurare.”

La 25 decembrie 1961, mă trezesc cu el că intră în birou, salută și aruncă pe masă o pereche de chei de mașină. „Ce-i cu asta?” „Cheile Mercedesului. E în curte”, răspunde el râzând. „Mă, tu ești nebun. Ai raportat cui?” „Păi cui să raporteze? Nu așa mi-ai spus, să vin cu cheile?” „Ei, atunci hai la șeful biroului, să vedem ce zice”. Eu nu raportasem șefilor până atunci despre discuția privind „comisionul”. Șeful de birou ne-a trimis la Ismail Todiriu, șeful Serviciului, iar acesta ne-a scos la raport la Nicolae Doicaru, cu amenințarea: „Poate vă dă niște zile de arest la garnizoană acum, de Anul Nou!”

Doicaru ne-a ascultat cu interes, cerându-i ofițerului să

Reverberații

Gheorghe Gheorghiu-Dej (primul din stânga) și Alexandru Drăghici (primul din dreapta) conveniseră că se impunea împropătarea personalului D.I.E.; rezultatele nu au întârziat să apară; un Mercedes similar celui adus în țară în contul comisionului cuvenit

CUM AU ÎNCEPUT Operațiunile Valutare Speciale

GRIGORE ALDESCU-ALDEA

Articolul publicat de domnul Florian Banu în două numere – iulie și august 2013 – ale revistei Magazin istoric, privind implicarea unor ofițeri ai Direcției de Informații Externe (D.I.E.) în operații valutare speciale (O.V.S.), mi-a provocat rândurile ce urmează.

În a doua jumătate a anilor '50 un colectiv de trei-patru oameni compunea Biroul Valută din cadrul D.I.E., care se ocupa

cu recuperarea moștenirilor unor persoane de origine română ai căror moștenitori aflați în țară de cele mai multe ori nu le voiau. De ce?

Contravaloarea lor nu li se oferea în valută, ci se convertea în lei, la rata de 6 sau 14 lei dolarul, spre sfârșitul anilor 1950.

Aici se încheie povestea unei femei cu o soartă de excepție. Devenită, juridic doar, băiat, pentru a duce numele familiei mai departe, moare la 100 de ani, cu durerea de a fi văzut cum s-au stins toți ai ei.

FATA CARE S-A FĂCUT BĂIAT ȘI A TRĂIT O SUTĂ DE ANI

MATEI CAZACU

Maria avea acum aproape 60 de ani, era deci o femeie bătrână pentru vremea aceea. Îi rămâneau cei doi fii, Radu și Vâlsul, și o fată, Ana. Aceasta s-a măritat cu un boier dintr-o familie veche din Muscel, Coteștii, dar al cărui prenume nu-l cunoaștem. Vâlsul a murit la 1588, așa că mai rămânea Radu, care este agreat de Mihnea Turcitul și intră în Sfatul domnesc în 1585, cu dregătoria de mare comis, mai marele peste grajdurile cu cai domnești și demnitar de Sfat.

Este interesant de constatat că Radu Florescu nu a jucat niciun rol politic în domnia lui Petru Cercel (1583-1585) cu care era, foarte probabil, frate vitreg după tată, dar același lucru se poate spune și despre Mihai Viteazul, al treilea frate. Politica obișnuită a voevozilor noștri era să omoare sau să trimită la mănăstire rudele domnești, pentru a nu-i avea concurenți la tron. Și întrucât de la mănăstire mai ieșeau oameni – a se vedea cazul lui Vlad Călugăru (pretendent la domnie între 1457 și 1482) și al lui Radu, fost egumenul Paisie de la Curtea de Argeș –, respectivele rude și cu atât mai vârtos frații fugeau peste hotare pen-

tru a-și salva capul. În cazul lui Petru Cercel, Radu Florescu și Mihai Viteazul au fost cruțați, dar ținuti departe de tron și de tentațiile lui. E drept că Mihai avea un puternic sprijinitor în unchiul său Iane Cantacuzino, devenit, după moartea lui Mihai Șaitanoglu (1578), capucheaia la Istanbul, mare vistier și mare ban în Moldova și Muntenia, pe scurt, un adevărat proconsul al Țărilor Române, întocmai ca altădată în Imperiul Roman.

Sfetnic de taină al lui -Mihai Viteazul

În 1593, Radu comisul Florescu și frații Buzești înso-

țesc pe Mihai Viteazul în pribegia sa în Transilvania, iar apoi la Istanbul, unde înru-direa și prietenia lui Andronic Cantacuzino, nepotul și succesorul lui Iane (mort în noiembrie 1592) s-au dovedit determinante. Poreclit de otomani „dervișul“, deci un om pios și modest, deși nemusulman, Andronic Cantacuzino era un mare bancher și om de afaceri, care a realizat montajul financiar (cam cinci milioane de dolari, la valoarea de azi), grație căruia Mihai Viteazul a putut cumpăra domnia Țării Românești. Revenit la București urmat de un alai enorm de creditori – se vorbește despre 4.000, care reprezentau alte câteva mii –,

raporteze încă o dată cum a obținut Mercedesul și cum este cu acel comision acordat de nemți. „Mă – zice Doicaru –, eu am auzit ceva despre comisioanele astea care s-ar practica în țările vestice, dar la noi nu este nicio lege sau Hotărâre de Consiliu de Miniștri (H.C.M.) în acest sens. Unde e Mercedesul?” „Jos, în curte”, răspunde colegul și prezintă cheile. „Uite, eu am pe la orele 14.00 o convocare la Gheorghiu-Dej. Mai sunt patru ore până atunci. Voi faceți un raport detaliat, cum ați pus la cale afacerea, iar To-

diriuri va face o notă pe o pagină pe care să o prezint lui Gheorghiu-Dej. Tu vii cu mine cu Mercedesul, că tu ești autorul.”

Mercedesul a fost oprit de Gheorghiu-Dej pentru gospodăria de partid. După citirea notei, l-a chemat la el pe ministrul Comerțului Exterior, a citit și el nota și Gheorghiu-Dej l-a întrebat ce știe. Între timp, a intrat și premierul Maurer, care, după parcurgerea notei, a comentat: „Am auzit că în Vest se practică astfel de comisioane, dar până acum niciunul dintre ai noștri care lucrează la agenții în exterior sau la întreprinderi de comerț exterior în țară nu ne-a informat despre așa ceva, deși sunt sigur că unii știau și alții au și încasat comisioane. Voi ați și raportat și ați adus și

Ion Gheorghe Maurer și Gheorghe Gheorghiu-Dej

obiectul comisionului – a zis Maurer. Tu de când lucrezi în comerțul exterior?” – l-a întrebat pe ofițer „Din decembrie 1960, la «Fruct-export», și din martie 1961, la Agenția din R.F.G.”. „Și cum ți-a venit ideea cu Mercedesul?” „Am discutat și comentat-o cu șeful de spațiu de la noi, în august, când am fost în țară. Eu aș fi adus banii, dar el a zis să aduc un Mercedes, că e mai credibil”. „Bravo, Doicaru, ai oameni de încredere! Așa trebuie procedat, vom încasa comisioanele, să nu fim mai proști ca nemții – a zis Maurer către Gheorghiu-Dej. Vom face un H.C.M. sau un ordin în care să explicăm cum este cu comisioanele în comerțul cu vesticii și cum vom proceda noi. Oamenii noștri vor încasa comisioane în valută, dar le

vor depune la Bancă (o să deschidem un cont special al vostru). Oamenilor le vom acorda prime în lei, echivalente cu valuta încasată și depusă în cont” – și-a încheiat Maurer intervenția.

De atunci încolo afacerile s-au extins, luând diferite înfățișări, practici și denumiri, până când, în anii 1970-1980, unele au scăpat de sub control și a fost nevoie de noi ordine și instrucțiuni. S-a ajuns la Ordinul nr. 00105502, din 4 ianuarie 1980. Se implicaseră în aducerea

de valută în țară toate unitățile Ministerului de Interne, care nu aveau nicio legătură cu comerțul exterior. Era o competiție între unitățile de Securitate, Miliție; până și serviciul de Moravuri din I.G.M. folosea prostituatele de la barurile din hoteluri care atrăgeau străinii și-i jefuiau de valută, utilizând cele mai ignobile procedee. Pățaniile unui ziarist japonez care vizitase Bucureștii în 1975 și care uitase de sfaturile pe care i le dădusem la Tokio ar putea constitui subiectul unui roman de groază.

Tudor Postelnicu, ministru secretar de Stat și șeful Securității, își însușise opinia conducătorilor că se poate obține mai mult. S-a ajuns la uriașă sumă de două milioane de dolari impusă prin Ordinul nr. 00105502. ■

domnie“, aceștia propuneau să se trimită „unul dintre marii boieri Buzești sau chiar pe Florescu“, o evidență recunoaștere a statutului său de prim-plan în societatea vremii.

Din nefericire, Radu Florescu nu mai putea să-și asume această răspundere, căci iată ce scria suveranului său din Târgoviște, la 23 iulie 1604, căpitanul Attilio Vimercati, comandantul oștilor trimise de împăratul Rudolf în ajutorul lui Radu Șerban: „Clucerul Radu Florescu, retrăgându-se din casa sa [de la Florești] la munte [Nămăești], pentru a fi la adăpostul incursiunilor tătărăști și a-i pune pe supușii săi să strângă recoltele, a fost atacat acum patru nopți în propria sa casă de niște ucigași veniți din Transilvania, jefuit și omorât împreună cu unii din ai săi, și astfel acești boieri sunt cu toții cuprinși de spaimă, căci scăparea lor fusese la munte. Acum a fost ucis mișelește unul dintre marii boieri ai țării, de neam ales dintr-o familie străveche de vasali credincioși ai Maiestății Sale de la care credeau că vor avea ajutor și sprijin“.

Un epitaf pe măsura personalității celui dispărut și care nu mai are nevoie de comentarii.

Radu Florescu lăsa o văduvă, pe Stanca, ultima descendentă a unei alte mari familii boierești oltene, Drăgoeștii, cu care nu avusese copii. Maria din Florești își vedea astfel năruit visul de a continua familia, probabil cea mai veche la ora aceea din Țara Românească. Fata ei Ana, căsătorită cu un boier de țară dintr-un neam sărăcit și de-

Doamna Stanca, soția lui Mihail Viteazul, și fiul lor Nicolae Petrușcu, pronaos, Călușu

căzut, nu avusese, la rândul ei, decât o fată, Maria, numită astfel după bunica ei pe linie maternă. Tânăra Maria tocmai se măritase și unchiul ei Radu Florescu îi promisese un sat de zestre. Bătrâna boieroaică ar fi putut deci reface artificul juridic prin care ea însăși devenise băiat și moștenise numele strămoșesc. Nu a făcut-o însă, deși ar fi beneficiat de aprobarea și sprijinul vovodului Radu Șerban, strănepotul ei. Probabil că lovitura fusese prea grea pentru ea, că speranțele puse în unicul ei fiu supraviețuitor fuseseră prea mari și că nu mai avea încredere în capacitatea nepoatei ei, care îi purta totuși numele, să-și asume marile responsabilități și griji care decurgeau din această operație.

Si-a îngropat toată familia

Prima ei preocupare a fost de a asigura fiului o înmormântare demnă de rangul și de ascendența sa domnească. Maria din Florești s-a adresat deci mitropolitului țării, Luca din Cipru, cu rugămintea de

a-i îngropa fiul în biserica Mitropoliei din Târgoviște, mândra ctitorie a lui Neagoe Basarab. Faptul că nu a ales ca loc de sepultură necropola familială de la Strâmbu-Găiseni, unde odihneau trupurile părinților, fraților și fiilor ei, este elocvent în acest sens. Să nu uităm totuși că în acei ani mănăstirea fusese prădată de tătari și își pierduse toate documentele vechi, deci starea ei nu era bună. Printr-un act din 12 septembrie 1604, Maria, care se intitulează „muma răposatului jupanului Radu fost mare cliucer“, donează mitropoliei două sate din Oltenia cu toate dependențele lor și două sălase de țigani „ca să fie fiu-meu Radului poménă în veacu“.

Patru zile mai târziu, „jupâneasa Maria, fata lui Drăghiciu vornicul dăn Floreștii dăn Răstoacă, muma răposatului jupan Radu ce-au fost mare cluceriu“, dona alte două sate din Oltenia mă-

Vechea biserică

noul domn ridica steagul răscoalei în toamna anului următor prin masacrul creditorilor și un raid contra cetăților otomane de la Dunăre, asemănător celui efectuat de Vlad Țepeș în 1462. Radu comisu Florescu împreună cu Stroe Buzescu atacă, apoi ocupă cetatea Brăila și distrug o ceată de otomani, singura faptă de arme importantă cunoscută a fiului Mariei din Florești.

Aceasta era considerată ca foarte bătrână, de vreme ce într-un act domnesc din 1592 era menționată ca o adevărată păstrătoare a memoriei vremurilor trecute: „Și s-au ales satul [a fost delimitat] de a lor bunăvoie dinaintea a buni boieri, dinaintea jupânei Mariei, mama Radului vel comis... și dinaintea a multor alți boieri”.

În 1595-6, după nimicitoarele campanii ale otomanilor lui Sinan pașa și ale tătarilor, care arseseră Bucureștii și Târgoviștea, mulți boieri munteni se gândeau să se retragă în Transilvania și să se instaleze acolo, cumpărând moșii unde să-și pună familiile la adăpost. Radu Florescu suferise foarte probabil pagube mari la moșiile sale de lângă Oltenița și desigur și la Florești pe Răstoacă, astfel că îl vedem cumpărând satul Nămăcești de lângă Câmpulung-Muscel, în apropierea domeniului străbunicului său Stroe Bugheanu și a proprietăților surorii sale Ana, intrată în familia Cotescu. Este mai mult ca sigur că Maria l-a urmat și ea în retragerea „la munte”, astfel că a putut fi martora ultimilor săi ani de viață.

În vremea domniei lui Mihai Viteazul, Radu Florescu a

Voievodul Petru Cercel...

fost unul dintre sfetnicii săi cei mai importanți și ni-l putem închipui participând la toate consiliile secrete și la elaborarea tuturor proiectelor și inițiativelor diplomatice ale acestuia, poate chiar și la călătoria la Viena și la Praga. După asasinarea domnului său în Câmpia Turdei, s-a retras un timp din politică, intrând în Sfatul domnesc al nepotului său Șerban din Coiani, devenit domn sub numele de Radu Șerban, cu rangul de mare clucer, al șaptelea dregător din

... și fratele său Mihai Viteazul, fresce din naosul bisericii de la Călușu

12, mai apoi al patrulea din opt, în concurență cu Radu Buzescu, fost mare clucer. Desigur, nu trebuie să ni-l închipuim pe Radu Florescu purtând la brâu cheile cămărilor, beciurilor și depozitelor de alimente ale Curții domnești și furnizând trufandale și alte bunătăți pentru masa voevodului. La nivelul său de putere și influență în Sfat, titlul era de formă, realitatea funcțiunii fiind îndeplinită de dregătorii supuși lui. La fel s-a întâmplat și cu Ianache Văcărescu, marele clucer al lui Constantin Brâncoveanu, executat și el la Istanbul în 1714, care era înrudit cu doamna țării și sfetnic de taină al voevodului.

Un vis năruit

Că dregătoria nu corespundea cu ponderea sa politică o dovedește și faptul că, în octombrie 1603, emisarii imperiali în Țara Românească sfătuiesc pe Rudolf al II-lea să se adreseze direct marilor boieri „cu vorbe bune, care i-ar face pe toți foarte îndatorați față de Maiestatea Voastră Cezaree”. Primul pe listă este Radu Florescu, fără dregătorie, urmat de marele vornic Dumitru din Cepturi, de marele logofăt Miroslav din Râfov, de frații Buzești și de alții. Credem că această ordine nu este întâmplătoare și că ea ilustra ponderea boierului nostru în Sfatul domnesc, deci la cârmuirea politicii țării. Câteva luni mai târziu, în iulie 1604, aceiași emisari anunțau venirea unor soli otomani ce aduceau dorința sultanului de a încheia pacea cu Radu Șerban. Pentru „întărirea legăturii de pace și dobândirea steagului de

bogată din Muntenia secolurilor XVI-XVII.

Deși donase și vânduse numeroase sate în ultimii ani ai vieții, averea ei era încă importantă și a fost împărțită între moștenitori, toți rude mai mult sau mai puțin apropiate, ceea ce dovedește încă o dată importanța clănilor nobiliare legate mai ales de interese materiale, posesiunea moșiilor. Voevodul țării a luat un sat din Mehedinți, pe care l-a oferit unui fiu al lui Petru Cercel, fratele vitreg al lui Radu Florescu. Ceilalți moștenitori erau: doamna Elina, fiica voevodului Radu Șerban, care descindea dintr-o soră a lui Drăghici Florescu; Socol paharnicul din Cornățeni, nepotul lui Vintilă din Cornățeni, soțul unei surori a Mariei, și fratele său Necula; în fine, marele vornic Vintilă Corbeanu, strănepotul unei alte Marii, fiica lui Vintilă din Cornățeni.

Satul Florești pe Răstoacă, leagănul familiei din secolul al XV-lea, a fost împărțit în două: jumătate a revenit doamnei Elina și cealaltă jumătate marelui vornic Vintilă Corbeanu. Partea Elinei a devenit proprietate a Cantacuzinilor prin căsătoria ei cu postelnicul Constantin, strămoșul tuturor Cantacuzinilor din Muntenia. La rândul său, Vintilă Corbeanu a lăsat jumătatea sa de sat moștenire fiului său Negoită, care o vinde în 1632 lui Socol din Cornățeni. Începând din acest moment, So-

col adoptă numele de Florescu, pe care îl transmite unuia din fiii săi, Vintilă, copil născut din căsătoria sa cu Marula, fiica din flori a lui Mihai Viteazul din însoțirea cu Tudora din Târgșor. Vintilă transmite numele și satul fiului său Socol, mort în 1687 de „moarte grabnică”, fără urmași în linie masculină. Atunci, Șerban Cantacuzino, domnul țării, confiscă satul de la văduva și de la fiica (sau fiicele) sa (sale), și îl donează mănăstirii Găiseni pentru pomenirea lui Socol și a tatălui său, ambii îngropați aici. Astfel se stinge a doua familie Florescu, dar istoria ei continuă.

Cealaltă jumătate din Florești a fost dată de zestre de postelnicul Constantin Cantacuzino fiicei sale Ancuța la căsătoria ei cu un tânăr grec, Stoian Tomaras, fiul unui negustor stabilit aici pe vremea lui Matei Basarab, care intra pe această cale în rândurile boierimii muntene, mai precis în cel mai puternic clan, cel al Cantacuzinilor, format din bătrânul postelnic și cei șase fii și trei gineri ai săi, un adevărat partid politic care a controlat viața politică a țării vreme de aproape o jumătate de secol. La moartea lui Stoian

(devenit vistier al II-lea și mare comis) în 1686, fiul său Istratie moștenește Florești și, cu permisiunea lui Șerban Cantacuzino, unchiul său, iar apoi a lui Constantin Brâncoveanu, care îi era văr după mamă, preia la rândul său numele mării familii stinse cu Maria din Florești. Istratie are mai mulți copii care mor tineri, dar fata sa Ancuța, unica supraviețuitoare, se mărită în 1712-1713 cu un tânăr grec, Antonache Caliarh, fiul doctorului Pantaleon din Chios, protomedic al lui Constantin Brâncoveanu, proaspăt întors de la studii la ieșuiții din Sibiu și de medicină la Padova.

Antonache va adopta la rândul său numele Florescu, pe care îl folosește în alternanță cu cel de Caliarh, familie de arhonți chioți, care a furnizat mai mulți boieri Țărilor Române în epoca fanariotă. Antonache Caliarh, „căruia poporul i-a zis Florescu”, după cum scrie un genealogist contemporan, a fost unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Constantin Mavrocordat la realizarea reformelor care fac din acesta primul suveran modern din istoria noastră. Antonache este strămoșul familiei care dăinuiește până astăzi cu mai multe ramuri în Statele Unite, în Anglia, dar și în România, o familie care ilustrează perfect modul în care se transmiteau numele, patrimoniul funciar și tradițiile politice în sânul clasei nobiliare românești din Muntenia și Moldova. ■

Ctitoria din Strâmbu-Găiseni

năstirii Cozia „pentru sufletul părinților miei și al fraților și al feciorilor miei și a tot neamul mieu, ca să ne pue la pomelnic să fim pomeniți în veci“.

Această donație este importantă, căci Floreștii nu avuseseră nicio relație cu mănăstirea Cozia până atunci. Deci, cum se poate explica gestul Mariei? Singura legătură posibilă este prezența la Cozia a călugăriței Theofana, în mirenii Tudora, din marea familie a Cantacuzinilor, mama lui Mihai Viteazul, care moare în anul 1614 (1 septembrie 1605-31 august 1606), după cum scrie pe piatra ei de mormânt din pronaosul bisericii. Și ea își plângea fiul mort pe Câmpia Turzii, și ea strălucise la curtea lui Pătrașcu cel Bun, unde cunoscuse desigur pe Maria din Florești, rivala și poate totuși prietena ei. Cu doi ani înainte, Theofana primise vizita nurorii ei, doamna Stanca, și a fiicei ei Florica și

Radu Șerban

avusese o lungă conversație pe care o reproduce în actul ei de donație pentru Cozia: „Fu după acéia întrebare întrui iale, cine cum au petrecut. Grăi doamna Stanca: cum am pățit noi, maică, să nu pațâ nime de ruda noastră. Dară molitva ta maică, cum ai petrecut? Maica zise: Cu multu foc de moartea fiu mieu și de jalea domniilor noastre“.

Să fi fost dania Mariei din Florești un semn că împărțasea durerea Theofanei, că amândouă erau unite acum prin pierderea ultimului și unicului lor fiu?

Până în ultimul ei an de viață, Maria din Florești își va vinde sau dona, una după alta, moșiile din Oltenia, leagănul Floreștilor, de parcă dorea să încheie această pagină din istoria familiei. Peste câțiva ani (1608-9), va avea durerea să-și piardă și fata, pe Ana, îngropată la Strâmbu-Găiseni sub o lespede care nu mai există astăzi.

S-a petrecut atunci ceva curios, care dovedește, așa cum am mai spus, că bătrâna

jupâneasă dorea să încheie socotelile cu viața, că nu mai avea încredere în viitor. Ar fi putut, dacă ar fi vrut, să-și înfieze nepoata și să o facă pe ea capul familiei, așa cum se întâmplase cu ea însăși în 1544, cu peste 60 de ani înainte. Numele Floreștilor ar fi putut continua astfel, deoarece Maria era măritată de câțiva ani cu un tânăr boier, Drăghici paharnic, poate din neamul Negoeștilor, boieri descinzând dintr-un bogat negustor grec, Mihai, tatăl și al Tudorei din Târgșor, iubita lui Mihai Viteazul. Într-un act din 1610, Stanca Drăgoescu, văduva lui Radu Florescu, declara că Maria era fata ei, o încercare poate de a forța mâna bătrânei boieroaiice. Încercarea a dat greș, nu știm din ce cauze, poate pentru că tânăra pereche nu avea copii și pentru că Maria și Drăghici au murit tineri. În orice caz, la moartea Mariei din Florești, petrecută cu puțin înainte de 1 iunie 1622, ei nu mai sunt menționați printre moștenitori, ceea ce înseamnă că centenara fată a lui Drăghici vornicul din Florești își îngropase toată familia.

Povestea Floreștilor continuă

Știm că bătrâna boieroaiică a fost înmormântată la Strâmbu-Găiseni alături de toată familia, dar departe de fiul ei iubit. Nu i s-a păstrat piatra de mormânt, dar nu este imposibil ca ea să se găsească într-o zi prin săpături arheologice, absolut necesare, în această extraordinară necropolă boierească, cea mai

a Mitropoliei Târgoviștei

apărarea intereselor chineze în „Cazul Mason“, funcționar de vamă englez care a traficant arme pe fluviul Yangtzi pentru societatea „Frăția“ (Gelaohui) care pregătea răscala împotriva dinastiei Qing. A rămas neclintit în negocierea cu englezii, luptând cu perseverență și pricepere, prin argumente grăitoare, pentru soluționarea echitabilă a problemei. A purtat cu înaltă responsabilitate tratative cu englezii cu privire la reajustarea hotarelor și înlesnirea afacerilor comerciale sino-birmane, încheiate prin semnarea unui acord cu rezultate în general pozitive.

România este cea mai mare

Prin mai 1894, Xue Fucheng și-a încheiat misiunea și a pornit pe drumul de întoarcere în China. Timp de peste o lună a călătorit pe mare în condiții meteorologice cu totul nefavorabile. Când a ajuns în Shanghai, starea sănătății era tot mai proastă. Lovit de o maladie molipsitoare, a făcut febră și apoi a intrat în comă. La 21 iulie a decedat, în vârstă de 57 de ani.

Din ianuarie 1890 până în vara lui 1894, Xue Fucheng a

petrecut patru ani și jumătate în Europa, perioadă în care, conform unor cerințe oficiale statornice încă din 1878 cu privire la prezentarea în timp util a rapoartelor și a însemnărilor zilnice ale miniștrilor trimiși în străinătate către Curtea imperială din țară, a notat în fiecare zi elementele mai importante din misiunea și viața lui, adunând și diverse informații despre lumea europeană, puțin cunoscută de chinezi până atunci. Prima parte a acestor însemnări a fost definitivată chiar de el însuși, în șase exemplare, intitulată *Jurnal de misiune în Anglia, Franța, Italia și Belgia*. Cea de-a doua parte a fost editată postum de unul dintre fiii lui, în 1897. O ediție completă este aceea coordonată de Zhong Shuhe și tipărită în 1985, la Editura „Colina Yuelu“, din provincia Hunan, într-o serie de mare anvergură, sub genericul „From East to West, Chinese Travellers Before 1911“ (De la Est către Vest. Călători chinezi înainte de 1911).

Este de remarcat că în acest *Jurnal* diplomatul chinez a consemnat, pe lângă impresiile din cele patru state, și o foarte largă tematică privind Europa în general, inclusiv

România. În ediția sus-amințită din 1985, cu punctuația îngrijită de Zhang Xuanhao și Zhang Yingyu, putem citi 17-18 pasaje despre România. Iată câteva exemple.

Pentru ziua a 25-a martie (după vechiul calendar agricol din China, pe care îl vom cita și în continuare) din cel de-al 16-lea an de domnie a împăratului Guangxu (1890), Xue a notat o vizită protocolară la ministrul Imperiului Austro-Ungar și la cel otoman. Când l-a întrebat pe ministrul otoman despre țara lui, acesta i-a prezentat în detaliu situația Imperiului Otoman. Spusele lui au fost consemnate în scris de Xue, constituind principalul jurnal al zilei. Acesta relatează între altele: „Grecia, România, Serbia și Bulgaria, din Europa de astăzi, toate sunt state cu independența proclamată recent. În ce privește teritoriile lor, România este cea mai mare, urmează Bulgaria, Grecia și Serbia. Aceste patru țări erau teritorii sub stăpânirea Turciei, însă odată cu declinul statului turc, comandanții militari și guvernatorii locali au proclamat autonomia pe teritoriile lor. Cum spațiul pe care se întindeau era prea mare și greu de controlat, aceste teritorii au devenit treptat state vasale. Când Rusia a declarat război Turciei, aceasta a înștiințat cele patru state că dacă se vor ridica în sprijinul rușilor, la pacea ce va urma vor deveni state independente și turcii vor fi obligați să le cedeze din teritoriul lor. Atunci România, Serbia și Bulgaria au trimis trupe de sprijin în război, iar turcii au fost învinși de alianță [...] și la Conferința de Pace de la Berlin, rușii

Imagine din cartierul chinezesc din San Francisco

Exclusivitate

Continuăm cu partea a doua a articolului scris special pentru Magazin istoric, într-o excelentă limbă românească, de domnul profesor Ding Chao.

DIPLOMATUL XUE FUCHENG ȘI ÎNSEMNĂRILE LUI DESPRE ROMÂNIA

DING CHAO (Beijing)

Odată cu sosirea la post, Xue Fucheng și-a început activitatea cu prezentarea scrisorilor de acreditare la Paris, Londra, Bruxelles și Roma. Datorită comportării lui demne și culte, s-a bucurat de o primire cordială, chiar onorantă din partea monarhilor și suveranilor. Prin diverse vizite, întâlniri și alte experiențe din viața diplomatică și culturală din marile metropole europene, a avut prilejul să cunoască în profunzime elementele-cheie specifice diplomației occidentale, formându-și o viziune proprie. Într-un raport înaintat Curții

a subliniat că diplomația e strâns legată de politica internă și că protocolul și acțiunile diplomatice protocolare care impun multă grijă și curtoazie diferă total de demersurile diplomatice caracterizate prin intoleranță, propunând astfel modificări corespunzătoare în uzanțele protocolului Curții. În practică era conștient să-și facă datoria care, după el, consta în transmiterea rapidă a informațiilor din afară în țară, dar și în eforturile pentru afirmarea drepturilor și intereselor naționale în fața umilintelor impuse din partea străinilor.

Constatând condițiile umilitoare de muncă și existență ale emigranților chinezi, mai ales ale celor din țările din sud-estul Asiei și America, el a depus toate eforturile pentru înființarea de consulate ale Chinei, spre a le proteja drepturile elementare.

În timpul mandatului său a făcut apel la Curte să des-

ființeze piedicile instituite cu scopul de a bloca ieșirile și intrările persoanelor de pe mare, astfel încât cei din străinătate să se poată întoarce în patrie. La Roma a făcut demersuri energice în legătură cu acapararea de către guvernul Italiei a unei proprietăți chineze – „Academia Sinică”. Asemenea demersuri ferme le-a făcut și la Londra pentru

care și-au trimis reprezentanți la Paris. Cele opt mari puteri aveau miniștri rezidenți de rangul I, iar celelalte 29 de state, în afară de China, aveau miniștri de rangul II, inclusiv România. (p. 271) De asemenea, diplomatul chinez a studiat cu multă atenție configurația politică a Europei vremii lui. În ziua a 24-a ianuarie (1891) a conchis: „Pe continentul Europei din zilele noastre sunt cinci mari puteri, și anume Anglia, Rusia, Germania, Franța, Austro-Ungaria; statele din clasa a doua sunt Italia, Olanda, Spania și Turcia, iar Italia galopează spre prima clasă; statele de clasa a treia, în număr de cinci, sunt Portugalia, Danemarca, Suedia-Norvegia, Belgia, Elveția. Sunt încă patru state desprinse din Turcia – România, Bulgaria, Grecia și Serbia, aproape toate de clasa a patra. Cele 18 state enumerate mai sus, mari și mici, puternice și slabe, se întrețin într-o dependență reciprocă și nu pot anexa niciuna pe cealaltă. Această configurație a Europei de azi, dacă o comparăm cu trecutul Chinei, este asemănătoare situației din perioada statelor combinate...” (p. 302).

Carol profită de conjunctură

La puțin timp după ce a consemnat observațiile de mai sus, în ziua a 18-a februarie (1891), Xue a scris din nou și exclusiv despre România. A expus sintetic originea ei etnică romană, relațiile cu Imperiul Otoman și proclamarea independenței, apoi a conchis: „Astăzi România are trimiși pe lângă alte state,

Împăratul Xianfeng în grădină

cu un statut de independență maiestuoasă, iar teritoriul ei este chiar mai mare decât Danemarca, Belgia și altele. Dacă urmărim izvoarele ei, [observăm că românii – n.n.] sunt de fapt urmașii romanilor din antichitate, iar datinile și obiceiurile de baștină sunt moștenite de la romani, în care sunt, deci, adânc înrădăcinate tradițiile” (pp. 327-328).

Pentru ziua a 21-a iunie (1891) a transcris principalele informații dintr-o listă diplomatică realizată de autoritățile britanice. Astfel, a amintit numele de Nedeianu Dimitrie, consilier de legăție al României la Londra. (p. 393) Toponimele Dunăre, Transilvania, Basarabia apar de mai multe ori în *Jurnalul* lui Xue.

Diplomatul chinez a manifestat un interes aparte pentru cunoștințele etno-geografice ale tuturor națiunilor de pe glob, iar o parte con-

sistentă a *Jurnalului* său a căpătat un pronunțat caracter enciclopedic. Merită să prezentăm cititorilor noștri și întregul text notat la cea de-a 18-a zi din luna august (1893), o sinteză cu cele mai importante repere despre România: „Statul României cuprinde ținuturile «Valahiei și Moldovei, două teritorii ale Turciei», după cum menționează *Geografia lumii* [Yinghuan Zhilue, o carte de rezonanță, semnată de Xu Jiyu și editată în anul 1849 – n.n.]. La granița de nord-est este Prutul, dincolo este Basarabia Rusiei; la nord-vest sunt Munții Carpați, peste care este Bucovina și Transilvania din Austria; la sud este Dunărea, dincolo este Bulgaria; la vest este Serbia; la est este Marea Neagră. Acest teritoriu se află la 48°38'–48°15' latitudine nordică, față de Beijing este la 86°48'–93°58' longitudine vestică (20°10'–27°20' est de Paris), având o suprafață de 129.947 km² și o populație de peste 5.376.000 locuitori.

La origine populațiile celor două țări române se trag din greci și sunt urmași ai romanilor. Cred în aceeași religie ca rușii, dar diferită de cea a turcilor. Imperiul Otoman le impunea mereu biruri și asuprirea crude. În cel de-al 11-lea an de domnie a împăratului Xianfeng (1861 [de fapt în 1859 – n.n.]), cele două țări s-au unit împotriva turcilor, au ales domnitor pe Cuza, cu numele de România, având un statut de stat semivasal, plăteau tributuri anuale, iar turcii nu aveau nicio soluție. Peste șase ani, Cuza a fost obligat să abdice. În cel de-al cincilea an de domnie a împăratului Tongzhi (1866), puterile l-au instalat domni-

Împăratul Guangxu

i-au obligat pe turci să cedeze două provincii cu pământ fertil României, Serbiei și Bulgariei, care, la rândul lor, și-au proclamat independența“ (p. 128).

Ca în perioada statelor combatante

În continuarea acestor informații privind independența României, Xue a scris pentru ziua a 13-a aprilie că a cumpărat o hartă a Imperiului Otoman, constatând că teritoriul acestuia din Europa s-a redus deja cu două treimi. A arătat cauzele care au determinat aceste schimbări teritoriale: independența României, Serbiei, Muntenegrului și Bulgariei. Referitor la România, a menționat că aceasta a câpătat o nouă provincie, Dobrogea, dar i-a fost luată Basarabia. De fapt, era vorba despre cele trei județe din sudul Basarabiei, revenite în cuprinsul Moldovei, după Conferința de Pace de la Paris, din 1856, și reluate, iată, la Berlin, de Imperiul Rus.

Semnificativ pentru istoria relațiilor chino-române este primul fragment din jurnalul zilei a 27-a iulie, pe care îl redăm aici: „Statul României era Valahia și Moldova, provincii mărginașe ale Turciei, amintite ca state vasale sau semisupuse în cea de-a treia secțiune a capitolului I, partea III din *Elements of International Law* [Elemente de Drept internațional; Wanguo Gongfa, semnat de Henry Wheaton și tradus în chineză de W.A.P. Martin, primul tratat de drept internațional editat în China în 1864 – n.n.]. În cel de-al patrulea an de domnie a împăratului Guangxu, a izbucnit războiul ruso-turc; armatele și populațiile din cele două provincii i-au sprijinit pe ruși împotriva turcilor. După încheierea războiului nu mai puteau fi subordonate Imperiului Otoman, iar marile puteri europene nu le permiteau să aparțină nici Rusiei. Atunci, la Conferința de Pace de la Berlin, puterile europene au unit cele două provincii în statul României, cu domnitorul Carol I, principe german. [În realitate,

Unirea Principatelor s-a făcut în 1859, iar Carol era domnitor al Principatelor Unite din 1866 – n.n.]. În al șaselea an al domniei împăratului Guangxu, Kogălniceanu, ministrul acestei țări la Paris, a dat marchizului Zeng o scrisoare din partea domnitorului României, formulată cu o mare curtoazie, rugându-l să i-o transmită Majestății Sale împăratului Chinei. Poate că de când a fost instalat domnitor, a trimis mesaje de stat înștiințând statele lumii, spre consolidarea reputației în guvernarea populației. În anul următor, la sfaturile demnitarilor, s-a încoronat rege și a mai dat o scrisoare oficială, rugându-l pe marchizul Zeng să o transmită la înalta sa destinație.“ (p. 201)

Cele relatate aici reprezintă o mărturie autentică a primelor contacte diplomatice între România și China, între anii 1880-1881.

Mențiunile referitoare la România se mai întâlnesc și în alte pagini ale *Jurnalului* lui Xue Fucheng, ca de exemplu, pentru ziua a 6-a decembrie (1890), când enumeră statele

Vechea reședință a lui Xue Fucheng de la Wuxi, Sala agriculturii ca esență, salonul principal

Afișul expoziției itinerante

(Memel) și Dunăre, apoi până la Elba și poalele Alpilor. Iar în arhipelagul temnițelor au fost închiși reprezentanți ai aproape tuturor națiunilor Europei.

Exclusivitate

Puțini sunt cei care știu că, de cinci ani deja, în Uniunea Europeană 23 august se celebrează ca Zi Europeană în memoria victimelor regimurilor totalitare și dictatoriale – marcarea pactului Molotov-Ribbentrop, din 23 august 1939. Ca de obicei în astfel de cazuri, măsurile oficiale se lasă așteptate. Dar anul acesta s-a întâmplat ca, exact în acea perioadă, Muzeul de Istorie German din Berlin să găzduiască o expoziție intitulată „Gulag. Spuren und Zeugnisse. 1929-1956” (Gulag. Amprente și mărturii. 1929-1956). Pactul a fost cel care a făcut ca sistemul lagărelor staliniste să se extindă la început până la Niemen

O EXPOZIȚIE DESPRE GULAG ÎN INIMA EUROPEI

ALEKSANDR GOGUN (Berlin)

În două săli relativ mici, vizitatorul poate găsi informații despre evenimentele acelei epoci, toate în context istoric: lozinci despre industrializarea forțată sau cu texte înveninate de ură împotriva chiaburilor primelor cincinale, fotografii din viața de zi cu zi în perioada sovietică, din anii Holodomorului (*Magazin istoric*, nr. 12/2008), imagini ale călăilor staliști, ale îmbrăcămintei epocii și ale victimelor lor. De asemenea, mai sunt expuse o hartă ce marchează locurile unde domneau moartea și chinurile pe tot cuprinsul Uniunii Sovietice, unelte primitive de muncă folosite de robii comuniști, obiecte casnice și de îmbrăcăminte ale locuitorilor „imperului răului”, fotografii cu prizonieri ai temnițelor și suptaveghetorii lor. Prin mijloace audio și video, vizitatorii pot cunoaște amintiri ale celor care au trăit perioada, scurte date biografice despre unii „locatari” tipici ai Gulagului.

Expoziția este itinerantă. La Berlin a ajuns venind de la Neuhausen și Weimar și, vreme de aproape patru luni, cât a poposit în aceste două orașele, a fost vizitată de 12.500 de persoane, ceea ce înseamnă, eliminând ziua de luni, 125 de oameni pe zi. În muzeul din Capitală, în primele două luni și jumătate a fost văzută de 15.000 de nemți

Vitrină cu haine (nelipsita pufoaică) și încălțări ale deținuților din Gulag

și turiști. Mai departe, ea a mers la Leipzig și Bonn.

Presa cotidiană germană n-a avut decât articole de laudă. Mai exact, după cum a declarat un colaborator al serviciului de presă al muzeului, în media nu a existat niciun ecou critic. Romy Langeheine, una dintre coautoarele expoziției, a declarat că unicitatea demersului constă în faptul că pune accentul pe modul de viață al deținuților, pe strângerea unui mare număr de exponate originale din Gulag și pe mărturii audio și video. În ultimele decenii, în Europa Occidentală o expoziție de asemenea factură, dar de mai mici dimensiuni, a mai fost organizată doar o singură dată, în Elveția, cu pliantele și ghidajele ajutate în limba franceză.

Și totuși, această expoziție germano-rusă nu este ireproșabilă nici din punct de vedere conceptual, nici din punct de vedere concret, al alcătuirii. De pildă, pe un panou cu in-

tor pe Carol, nepotul regelui german. În cel de-al treilea an de domnie a împăratului Guangxu (1877), Rusia a pornit din nou războiul împotriva turcilor, iar Carol a profitat de această conjunctură și a declarat independența statului. În anul următor puterile s-au întrunit la Berlin și au aprobat instaurarea guvernului român cu trimiterea de miniștri în alte state.

În țară căile ferate au o lungime totală de 4.594 km [pare egal cu unitatea de lungime chinezească *li* – *sic!*], cablurile electrice sunt de 21.560 km, iar oficiile poștale în număr de 390. Volumul exporturilor este în valoare de peste 68.660.000 de arginți [yuani, vechi monede chinezești – *n.n.*], cel al importurilor – 109.170.000 de arginți, iar datoriile contractate de stat se ridică la 258.200.000 arginți. Țara este împărțită în 32 de prefecturi, cu capitala numită București și aflată la 44°25' latitudine nordică, față de Beijing este la 90°23' longitudine vestică, 23°45' est de Paris" (pp. 834-835).

Reședința ambasadorului împăratului

Din cele expuse mai sus putem constata că începuturile relațiilor diplomatice dintre China și România sunt marcate de mai multe încercări de apropiere. Dacă la 8/20 aprilie 1880, principele Carol notifică proclamarea României ca stat independent și suveran printr-o scrisoare adresată șefilor de state din mai multe țări, inclusiv China, ceea ce reprezintă un prim pas în relațiile româno-chineze, atunci însemnările din *Jurnalul* lui Xue Fucheng, ministrul plenipotențiar al Chinei la Paris, la începutul anilor '90 ai secolului al XIX-lea, constituie fără îndoială, o întreprindere meritorie a chinezilor în procesul descoperirii României, țară aflată la mare distanță și foarte puțin cunoscută de China. Diplomatul chinez, prin asiduitatea, erudiția și profesionalismul lui rămase exemple, a construit o filă de istorie, un reper care ne ajută și

Împăratul Tongzhi

astăzi în formarea unei viziuni de ansamblu asupra evoluției relațiilor chino-române.

Personalitate importantă din istoria modernă a Chinei, Xue Fucheng a lăsat în urma sa mai multe lucrări valoroase și o reședință de mare anvergură, care s-a păstrat integral în orașul Wuxi, provincia Jiangsu. Construcția a fost realizată pe baza unor schițe făcute chiar de el, iar lucrările s-au făcut sub supravegherea fiului cel mai mare, între anii 1890-1894. Este vorba de un complex construit pe o suprafață de 61.000 m², în stil tradițional specific grădinilor din sudul Chinei, dar și cu unele elemente arhitectonice europene. Pe intrarea principală este suspendată o placă cu numele scris în calligrafia împăratului Guangxu: „Reședința ambasadorului împăratului” (Qin Shi Di). Deschisă astăzi turiștilor din toată lumea, această casă-grădină este nu numai un monument cultural protejat de stat prin lege, dar și adevăratul loc comemorativ al unui strălucit reprezentant al diplomației Chinei din trecut. ■

Teatrul din vechea reședință a lui Xue Fucheng de la Wuxi

Există opinii diferite despre definiția Gulagului, dar niciuna dintre ele nu este prezentată în expoziție, nici măcar printr-un citat scurt.

Cât privește mulajul unui monument futurist intitulat „Komintern“, niciodată construit, el se referă indirect la tema Gulagului. Pe de altă parte, ar fi fost interesant să vedem în expoziție o reconstituire în mic a unui lagăr, de la Vorkuta, de pildă; or, un asemenea mulaj nu există.

Expoziția [care s-a inaugurat în mai și se va închide în decembrie] este destul de modestă ca număr de exponate, măturii, materiale de epocă. Lagărele înseamnă închisoare și pază, de aceea s-ar fi putut adăuga o bucată de sârmă ghimpată sau o armă a unui gardian.

Indubitabil că Gulagul NKVD-ului a reprezentat un soi de „pol al cruzimii“ între alte, numeroase și diferite locuri staliniste de privare a libertății și de muncă forțată. Acolo pe om îl aștepta mai degrabă moartea decât supraviețuirea. Soljenițin a definit lagărele ca fiind „de muncă și exterminare“. Totuși, în expoziție practic nu există fotografii și obiecte care să ne facă să înțelegem caracterul criminal al acestei organizații. E și greu fără „propaganda grozăviilor“ făcută pe standuri.

La pregătirea expoziției de la

Mulajul monumentului „Komintern“

Berlin au lucrat, vreme de trei ani, cei mai buni reprezentanți ai comunității muzeistice și științifice din lume – „Memorialul“ din Rusia și Fundația germană „Buchenwald“, care mai întâi a fost lagăr nazist, apoi sovietic. Proiectul a fost finanțat și din bugetul Germaniei, de

Articolul este scris cu sprijinul Institutului internațional de studiere a Holocaustului Yad Vashem.

Fundația Federală pentru Cultură.

Caracterul limitat al rezultatului eforturilor lor, pe care le-am descris, dovedește oboseala în operația de memorializare a crimelor comunismului. În acest sens, în ultimul sfert de secol, un exemplu pentru Europa Occidentală și de Est (C.S.I.) îl constituie

statele din Europa Centrală, adică partea răsăriteană a Uniunii Europene. Ce-i drept, țările capitaliste dezvoltate de astăzi nu au fost afectate direct, ci numai tangențial, de Gulag. Dar atrocitățile staliniste dacă avem în vedere mai ales performanțele

culturale ale popoarelor din Imperiul Rus la începutul veacului al XX-lea – reprezintă o tragedie general-umană. De pildă, Holocaustul n-a existat nici în Asia, nici în America, dar în S.U.A. această tragedie constituie subiectul unor amintiri personale sau, mai degrabă, de familie pentru mare parte dintre cetățeni. Cele mai mari muzee din lume consacrate Holocaustului se află la Ierusalim și la Washington. Cărțile lor de impresii abundă în cuvinte de recunoștință, exprimate de vizitatori.

Nu știu cât de marcați au fost alții de expoziție, dar eu, ieșind din sălile ei, sub razele unui soare ce apunea, mergeam pe străzile din centrul Berlinului și nu-mi puteam scoate din minte gândul că în multe dintre obiectele care ne înconjoară

este și o părticică din munca unor robi ai imperiilor totalitare din veacul al XX-lea. Să lăsăm această frântură să ajungă până în zilele noastre, prin moștenirea câtorva subiecți bine gestionați.

În românește de Florentina DOLGHIN

Președintele Germaniei, Joachim Gauck, vizitează expoziția

formație istorică intitulat „Alte lagăre” – pentru că Gulagul nu a constituit singura temniță marcată cu sârmă ghimpată de pe teritoriul U.R.S.S. – este prezentată o statistică a mortalității în rândul prizonierilor de război sovietici... în lagărele naziste.

Alături, găsești date despre câți soldați germani s-au aflat în lagărele staliniste. Dar nu și despre mortalitatea în rândul lor! Acest exemplu dovedește că în memoria istorică germană se face încă greu paralela corectă între regimul stalinist și cel hitlerist. Or, informațiile despre „milionul pierdut”, al prizonierilor germani dispăruți în U.R.S.S., au șocat opinia publică din R.F.G. încă din anii 1950, când s-au întors din Uniunea Sovietică ultimii prizonieri de război. Atunci această cifră a afectat popularitatea Partidului Comunist din Germania și a înlesnit interdicerea lui prin Constituție.

Din păcate, pe ecrane se derulează prea multe fotografii în format electronic, ceea ce îngreunează perceperea conținutului lor în liniște. Mult mai bine ar fi fost dacă imaginile ar fi fost expuse pe standuri. Este un mijloc simplu, ieftin și comod de a prezenta informația și care ocupă, comparativ, spațiu puțin. În orice caz, în sălile din Muzeul de Istorie German ar fi fost suficient loc pentru standurile respective.

La cărat blocuri de piatră

Să spunem și că o manieră artistică originală o constituie prezentarea multor exponate în 18 dulapuri ce amintesc de cele în care se păstrau mapele cu documente. Autorii explică această soluție prin sugestia lăsată privitorului, anume că arhivele deschise în ultimii ani au permis cercetarea lagărelor și mecanismului represiei. Dar, în primul rând, obiectele din aceste dulapuri nu pot fi văzute integral. Ci numai dintr-un anume unghi și numai cele din dreptul ușilor deschise. De aceea, de pildă, te uiți la o pufoaică atârnată, dar nu vezi dacă deținutul avea număr pe spate.

Apoi, multe depozite de documente sau acte legate de epoca stalinistă, îndeosebi din arhivele departamentale, rămân încă închise în Federația Rusă. Ceea ce atrage o critică

publică permanentă din partea tuturor istoricilor independenți, între care și autorii alcătuitori ai expoziției despre care vorbim. De aceea mult mai bine ar fi fost dacă 17 dulapuri ar fi fost total transparente și numai unul metalic. Acesta trebuia încuiat cu un

lacăt mare, de care să fi atârnat o tăbliță: „Secretizat în perioada desecretizării”. Ar fi contribuit poate mai mult la angajarea opiniei publice în lupta cu conducerea arhivistilor ruși. Cea din urmă este cea care, împotriva adevărului, dar și a legii, ține fonduri parțial închise, adică își asigură condițiile pentru a primi mită și recurgând la falsificări pentru a face propagandă neostalinistă.

Expoziția informează, dar de explicat explică puțin; vizitatorul nu înțelege de ce a funcționat Gulagul. A fost el o mașină politică pentru anihilarea celor care gândeau altfel, pentru reducerea la tăcere a opoziției, potențiale și reale, un aparat pentru rusificarea minorităților naționale, transmutate în spatele sârmei

ghimpate, sau de înspăimântare a întregii populații? A fost un instrument economic pentru exploatarea resurselor strategice, cu prețul unor cheltuieli și pierderi de necrezut, pe care „un manager eficient” nu dădea doi bani? Pentru că el se pregătea să cucerească Europa, apoi restul lumii.

Anii '30. La muncă pe șantierul Marea Albă - Marea Baltică (Belomor)

Cum credeți că a fost răsplătit acest devotament al țăranilor? Roșesc când mă gândesc să scriu, dar trebuie să o spun. Pe la 12 noaptea am auzit țipete de disperare, de credeam că năvălesc cerkezi, huni sau vandali din alte timpuri!! Soldații noștri, în loc să ocrotească pe țărani, s-au furișat îndată după stingerea lumânărilor și intrând în sat l-au devastat, scoțând cepul de la butiile de vin ca să bea cu gura direct de pe gaura cepului. Apoi trei-patru soldați se urcau pe butie sărind să joace hora până o dărau. Putinile de brânză le rostogoleau prin sat vărsând brânza pe stradă, hainele țăranilor le furau și pe femeii și fete le siluiau!!! Am văzut cu proprii mei ochi butiile sfărâmate, bălți de vin și putini răsturnate pe stradă! Un nenorocit de moșneag, lt.-colonel Apostol Arion, era comandantul provizoriu al brigăzii!

În ziua de 7 sau 8 noiembrie 1877, după o zi de luptă înverșunată în care maiorii Ene și Giurescu cad morți, maiorul Mateescu este grav rănit la ambii genunchi, precum și alți ofițeri și 102 soldați, în afară de cei morți. Turcii fac peste noapte o ieșire în direcția Vidinului, unde [armata ruso-română] nu asigurase trecerea la podul de pe râul Ogost decât cu o companie condusă de căpitanul Merișescu. Turcii evită podul, aruncând corturile în apa râului și, făcându-și o trecă-

toare, se strecoară și se duc în Vidin, cu o pierdere de numai doi-trei oameni morți. Aici a fost *cauza* generalului Meindorf, comandantul suprem al ambelor oștiri ruso-română, care, deși prevenit de colonelul Slăniceanu, nu a crezut util a tăia retragerea turcilor spre Vidin, neașteptându-se la ieșirea lor din Rachova.

A doua zi trupele române și ruse ocupară Rachova. În același timp, chiar oștirea română de peste Dunăre (Bechet) a fost dis de dimineață avertizată de unii locuitori din Rachova că turcii au părăsit Rachova și atunci o barcă cu câțiva ofițeri și soldați a intrat în Rachova aproape în același timp cu trupele române care operaseră la Rachova cu o zi mai înainte.

După ce am ocupat Rachova, am căutat a înființa un spital pentru trupele aflate acolo. Cel dintâi lucru a fost să adunăm răniții și, formând un convoi de 102 soldați și doi ofițeri (maior Mateescu, rănit în amândoi genunchii și sublocotenentul Popescu, rănit transversal prin ambele fese), am pornit sub comanda mea, însoțit de trei sanitari și un călăreț (roșior cu lance), o

trăsură de ambulanță cu șase cai, un caporal, trei soldați conductori și zece care de rechiziție. Am pornit din Rachova pe 9 noiembrie și am avut un parcurs penibil și cu dificultăți enorme, din cauza drumului greu, noroiului și frigului, precum și datorită relei voințe a țăranilor bulgari luați de rechiziție. Aceștia, la prima stație unde am rămas noaptea, au fugit cu boii, lăsându-ne carele în sat. A rechiziționa alți boi și alte care a fost tot ce poate fi mai greu! Nu aveam apoi ce să dau răniților de mâncare! Cu mare greutate am găsit făină de orz, când pentru întâia oară în viața mea am mâncat turtă din făină de orz, o turtă cleioasă și fără gust și numai de mare nevoie am fost nevoiți să o mâncăm. În drumul meu până la Nicopole, unde am ajuns, cum am zis, cu nespuse dificultăți, cu osebire la Muselinselo, ne-a plouat așa de tare, că ne-a pătruns la piele și țăranii cu mare greutate ne-au găzduit!

Când am ajuns la Nicopole iarăși ploua, ne-am oprit noaptea la marginea Dunării, unde erau niște prăvălii și case pustii și în parte arse, adăpostindu-ne incomplet și abia putând să clădim câte puțin foc în fiecare casă, ca să doarmă răniții în jurul focului, cu toate că din tavan pica.

Acolo am găsit pe lt.-colonel Sebastian din Intendență cu care și cu ofițerii răniți am petrecut o noapte îngrozitoare! A doua zi era timp

Îngroparea morților, la Grivița (Răsboiul, din 2 mai 1878)

CARTEA FAMILIEI NOASTRE

După ce a participat ca medic la campania turco-sârbo-muntenegreană cu gradul de sublocotenent, făcând parte din armata de la Drina, între 1 august și 30 decembrie 1876, Haralambie Casassovici, cum am văzut în numărul precedent al revistei, a plecat pe frontul războiului ruso-româno-turc din 1877, operând și salvând, în echipele de ambulanță, numeroși răniți. A fost decorat de autorități și cinstit de colegi pentru toată această dăruire

În 1876, ca voluntar în armata sârbă

față de semeni și a murit subit în orașul Roman, la 64 de ani, în 1914.

Nu am intervenit în povestea familiei noastre, scrisă de străbunicul meu, decât alegând fragmentele ce mi s-au părut interesante și pentru alți cititori, în afara noastră, strănepoții lui. De asemenea, am adăugat, în paranteze drepte, ce am crezut că pot completa și lămurii.

**Ioana Maria Elisabeta
CREȚOIU
(născută CASASSOVICI)**

Întâmplări de pe front

HARALAMBIE CASASSOVICI

Înainte de a se da atacul fortului, terminasem hrana și am fost nevoiți ca trei zile să mâncăm carne friptă nesărată și, în loc de pâine, porumb copt! Drumurile în Bulgaria deveniseră impracticabile și cu mare greutate venea provizantul [provizii de hrană în special pentru armată]. Pe la finele lunii octombrie, după ce trupele aliate cernăscă [incercuiseră] complet Plevna, brigada noastră de Roșiori cu o baterie de artilerie și ambulanța a plecat spre Rachova. Timpul devenise foarte rece, noaptea cădea o brumă groasă care ne îngheța măduva oaselor, iar ziua

era un vânt rece care ne pătrundea. Hainele se subțiaseră, se uzaseră, mantalele, mai cu seamă din cauză că noaptea dormind lângă foc se aprindeau, erau ciuruite de găuri și rupturi. Pe la 5-6 noiembrie eram la un sat Selanovița sau Selanovcea, cum îi ziceau soldații. Acest sat de bulgari, ca și alăturatul sat Heredin,

locuit de români, au primit armata română cu dragoste și s-au oferit a da nutriment oamenilor și cailor de la toată brigada, numai, ziceau ei, să nu cauzeze rău soldaților noștri. În adevăr, când s-au pornit a veni carele cu pâini, putini cu brânză, carne, fân, orz, credeai că nu se mai sfârșesc.

Septembrie 1877, Mecica. Generalul Carol Davila, inspectorul general al serviciului sanitar, în centru, rezemat într-un baston, împreună cu ofițeri medici de la ambulanța cartierului general

ani mai înainte în Școala de medicină și retras, ocupând mult timp funcții de polițai, subprefect etc. Trupele treceau spre Vidin și lăsau bolnavii lor în Rachova. Se adunaseră peste 400 de bolnavi! Medicamentele erau spre sfârșite! Cerusem a mi se trimite din Craiova și, neprimind niciun răspuns, am plecat însoțit de un sanitar și trecând Dunărea într-o barcă printre sloiuri! Am ajuns la Craiova la 5 ianuarie 1878! Luând medicamentele urgent am plecat la 7 ianuarie înapoi, cu o sanie de rechiziție până la Bechet. Dunărea am trecut-o pe un ponton tras de o șalupă comandată de sergentul Barbieri (azi lt.-colonel sau căpitan comandor).

Din cauza muncii excesive în a instala spitalul, muncind zi și noapte, și a îngriji pe bolnavi, căci medicul Urlățeanu uitase totul din ale medicinei, din cauza mersului zi și noapte la Craiova și pentru că tifosul deja se întinsese între bolnavi, la 11 ianuarie am căzut și eu bolnav de tifos. La 17 ianuarie mi-am pierdut cunoștința și tocmai la 2 februarie mi-am venit în simțiri când, foarte debil și cu enorme răni (decubitus) pe corp, am intrat în așa-zisa convalescență! În timpul bolii mele, scăpând de sub supravegherea sanitarilor, am plecat fără să știu unde mă duc și am fost văzut și prins de farmacistul Negrescu în marginea Dunării, spunându-i că voiesc să mă duc acasă în concediu. Când m-am îmbolnăvit, a venit colonelul dr. Otremba în Rachova și el m-a și tratat. La 2 februarie nu mai era nici gheață pentru a mi se aplica la cap. Mi se trimitea supă și vin

Haralambie Casassovici
în 1909

de la colonelul Mavrichie, care locuia, ca comandant al cetății, în Rachova, în aceeași casă cu doctorul Otremba.

În timpul convalescenței mele și până să plec în concediu, tifosul se întinsese grozav. Soldații mureau ca muștele și un nenorocit de sublocotenent de administrație, anume Slomnescu, făcuse un coșciug în care încăpeau șase morți suprapuși, trei deasupra celorlalți trei. Coșciugul era așezat pe sanie și astfel ducea morții până în marginea Rachovei, unde era săpată o mare groapă comună în care vărsa cei șase morți. Punea puțin pământ peste ei și trimetea de aducea alți șase morți și așa mai încolo, iar în conturile sale trecea câte șase franci pentru coșciugul fiecărui mort. Tot acest mizerabil, murindu-i boii, îi scădea cu procese verbale din depozit, iar, pe de alta, carnea vitelor moarte o da în consumație la bolnavi făcând conturi ca pentru vite cumpărate; în același timp, boii, care îi rămăneau prin acest mijloc economic, îi vindea la bulgari. Când acest mizerabil a fost prins cu mâța în sac, cum zice proverbul, a

fost palmuit ca un nemernic de colonelul Mavrichie, care l-a ținut închis mult timp și, de milă, nu l-a dat judecății, unde sigur l-ar fi împușcat.

La finele lunii februarie am plecat în concediu medical de convalescență pentru două luni, ducându-mă în familie, la Alexandria. Din Rachova deci am trecut la Bechet cu pontonul tras de șalupă, de la Bechet am mers cu o căruță de rechiziție la Caracal, de aici la Turnu Măgurele, trecând Oltul la Islaz și de aici iar cu birja la Alexandria. Când m-au văzut mama, frații, sora și cumnatele plângeau de bucurie. Biata mea mamă a alergat să vadă dacă sunt întreg, căci niște răuvoitori zvoniseră că mi s-a tăiat un braț.

La 8 aprilie am fost făcut medic locotenent și la 22 aprilie m-am dus de mi-am ajuns Regimentul (al 6-lea de Linie), unde fusesem mutat prin avansare.

Pe când eram grav bolnav la Rachova s-a făcut raport pentru decorarea mea și pe ziua de 12 ianuarie 1878 am fost decorat cu ordinul „Steaua României” cu gradul de cavalier! Aveam deci două decorații („Crucea de Takova” și „Steaua României”), ambele luate pe câmpul de bătaie.

Regimentul meu era la Balș, între Slatina și Craiova; m-am dus acolo unde mi s-au făcut ovațiuni că scăpasem cu viață din tifos și pentru avansarea și decorarea mea.

Am omis a spune că pe când eram la Rachova am cheltuit din cei 1.000 lei, ce-mi dăduse colonelul Tamara pentru pânză americană, pentru vase, linguri, vin și rachiu la bolnavi și

frumos și am încărcat toți răniții în niște care, care se întorceau de la Grivița, unde duseseră pâine, și am trecut pe pod în Turnu Măgurele, unde am depus în spitale cei 100 de soldați răniți, căci doi mi-au murit pe drum, precum și pe cei doi ofițeri. A doua zi am plecat iar la Rachova, trecând Dunărea pe podul ce era construit mai de mult de pontonieri. Ajungând la Rachova m-am apucat a instala spitalul militar, dar imediat am primit ordin să însoțesc trupele care mergeau în recunoaștere spre Belogradgik. Am mers până la Țerovina, unde, din cauză că, caii ambulanței erau prăpădiți de slabi, am rămas în acel sat.

Acolo, la 29 noiembrie, am aflat că a căzut Plevna în mâinile armatelor aliate româno-ruse. De mare bucurie că vom scăpa de campanie, am încălecat a doua zi calul meu și într-o zi am făcut 85 kilometri călare și am ajuns seara în Plevna. Era a treia zi după căderea Plevnei și cu toate acestea drumul ce ducea de la Plevna spre Orhanian și marginea râului Vid era îngrămadit de care cu femei și copii turci, arme și mai cu seamă lăzi cu cartușe și diferite munițiuni! Am dormit la Plevna două nopți și a doua zi am plecat luând cu mine o pușcă Remington și un cal turcesc. Pe la jumătatea drumului s-a pus un viscol grozav. Calul ce-l luasem, din cei turcești, îl legasem de oblânc [din slava veche *oblaku*; reprezintă partea dinainte, ieșită înainte și încovoiată a șei și partea dinapoi se numește uneori oblânc, dar mai adesea cio-

Infirmieră îngrijind un soldat rănit, la un spital de campanie din Turnu Măgurele (imagine, ca și cea din p. 55 jos, din volumul Cornel I. Scafeș, Horia VI. Șerbănescu, Corneliu M. Andonie, Ioan I. Scafeș, Armata română în Războiul de independență, 1877-1878, Editura Sigma, 2002)

chină], dar nu numai că nu mergea, trăgea și pe al meu înapoi. Am încălecat atunci pe calul turcesc, dar nici atunci nu mergea, era un cal moale. Cu mare greutate am ajuns într-un sat bulgăresc; îmi pare că-i zicea Altimir; am rămas

Numismatica, o ultimă pasiune descoperită în Dobrogea, la Măcin

la un țăran, unde drept mulțumire de găzduire i-am dăruit calul turcesc.

De la Țerovina ne-am întors îndată la Rachova, unde colonelul de intență Tamara mi-a dat 1.000 lei și ordin ca să înființez spitalul, căci trupele din preajma Plevnei porniseră spre Vidin și urma ca în drumul lor să-și lase bolnavii și degerații la spitalul din Rachova. Casele în Rachova erau în parte cele turcești și cerkezești, toate pustii, iar bulgarii le furaseră ușile și ferestrele. În locuința pașei am instalat farmacia cu farmacistul Negrescu, locuința sanitarilor de serviciu, precum și popota noastră. Eu eram în gazdă la un bulgar fabricant de săpun și lumânări de seu, iar spitalul l-am instalat în școală și în câteva case turcești reparate în grabă. Saltele, cearceafuri, linguri, vase de gătit, castroane sau bidoane, toate acestea lipseau.

Am improvisat spitalul, așternând paie pe jos, acoperindu-le cu Americă (pânză) ce o cumpărasem, am rechiționat două cazane mici, singurele pe care le-am găsit, am cumpărat oale, străchini și linguri și am înființat astfel spitalul. De la depozit mi se dădea pâine, sare, carne și fasole, restul trebuia să cumpăr din acei 1.000 lei. Eram aproape singurul medic, căci căpitanul dr. Dușescu și locotenent dr. Stăncescu Mihail îndată după sosirea în Rachova s-au îmbolnăvit și în puține zile au murit de tifos petechial [tifos negru].

Rămăsesem eu și un medic sublocotenent sau locotenent Urlățeanu, fost elev cu mulți

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

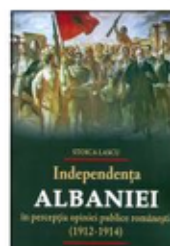
● **Matei Cazacu, Dan Ioan Mureșan – IOAN BASARAB, UN DOMN ROMÂN LA ÎNCEPUTURILE ȚĂRII ROMÂNEȘTI**

Editura Cartier, Chișinău, 2013, 242 pp.

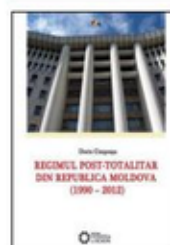
● **DOCUMENTE FUNDAMENTALE ALE REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA. 1948-1989** (editor Cezar Stanciu)

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, 407 pp.

● **Stoica Lascu – INDEPENDENȚA ALBANIEI ÎN PERCEPȚIA OPINIEI PUBLICE ROMÂNEȘTI (1912-1914)**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, 507 pp.

● **Dorin Cimpoeșu – REGIMUL POST-TOTALITAR DIN REPUBLICA MOLDOVA (1990-2012)**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, 310 pp.

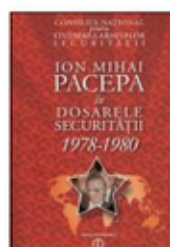
● **Col. (rtr.) Constantin C. Gomboș – NOI, CEI DIN CALEA LIPOVEI. ÎNSEMNĂRILE UNUI OFITER DIN BG. 41 RD. TH. DESPRE EVENIMENTELE DIN DECEMBRIE 1989 DE LA TIMIȘOARA**

Editura Eurostampa, Timișoara, 2012, 285 pp.

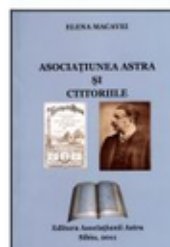
● **Constantin Erbiceanu – ULFILA. VIAȚA ȘI DOCTRINA LUI**

Editura Enciclopedică, București, 2013, 175 pp.

● **ION MIHAI PACEPA ÎN DOSARELE SECURITĂȚII 1978-1980** (editată de Consiliul Național Pentru Studierea Arhivelor Securității; studiu introductiv, selecția documentelor și indice de nume de **Liviu Țăranu**)

Editura Enciclopedică, București, 2009, 445 pp.

● **Elena Macavei – ASOCIAȚIUNEA ASTRA ȘI CĂTORIILE**

Editura Asociațiunii ASTRA, Sibiu, 2011, 166 pp.

● **Vasile Mărculeț – CAMPANII ȘI CONFRUNTĂRI MILITARE ÎN SECOLELE IV-XV**

Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2012, 281 pp.

● **DOCUMENT** (Buletinul Arhivelor Militare Române)

Anul XV, nr. 4(58)/2012

● **INTELLIGENCE** Nr. 21, martie-mai 2012

● **REVISTA TEOLOGICĂ** (Publicație oficială a Mitropoliei Ardealului)

Editura Andreiana, Serie Nouă, Anul XXIII (95), ianuarie-martie, 2013, 294 pp.

diferite alte lucruri, 785 lei, iar restul de 215 împreună cu actele necesare le-am predat sublocotenentului de administrație Pitiș (un bețivan transilvănean), care după ce subscrise procesul verbal de luare în primire mă batjocori că nu am știut să profit să opresc banii și să dau acte în loc de bani, căci, zicea el: „Tu ești doctorul și tot tu erai administratorul spitalului, deci îți sta în mână a face acte!“ Am rămas uimit de atâta cinism!

La Balș am stat 10-15 zile și am plecat pe sub poalele munților prin Drăgășani, Mănăstirea, Șerbănești și Pitești la comuna Băiculești, lângă Curtea de Argeș, unde am stat până la finele lunii iunie 1878, când am mers la Galați cu trenul din Pitești.

La 14 noiembrie 1878 armata română a trecut Dunărea pentru a ocupa Dobrogea de la Brăila la Măcin. Eu cu compania 4 din Regimentul 6 Linie, comandată de căpitanul Missir, am trecut cei dintâi Dunărea, formând vârful avangardei armatei de ocupațiune a Dobrogei și ocupând cu compania noastră orașul Măcin! În urma noastră a trecut toată armata care a ocupat Dobrogea. În Măcin făceam cercetări arheologice pe la Iglitza, o localitate din apropiere, unde a fost o cetate romană, apoi vânam căprioare negre în munții Măcinului, pe la comuna Cerna și Luncavița. Prima capră împușcată de mine am trimis-o generalului Davila, care mi-a răspuns telegrafic că a dus-o M. Sale Domnitorului Carol (nu era Rege pe atunci).

După repetate cereri, m-a adus, în fine, cu serviciul în București, la 8 februarie 1879.

La 22 martie am trecut al doilea examen de doctorat. La 26 mai am trecut al treilea examen de doctorat. La 25 iulie am trecut al patrulea examen de doctorat și la 14 noiembrie am trecut pe al cincelea și ultimul examen de doctorat. Imediat în noaptea de 14 noiembrie m-a trimis cu serviciul la Galați, unde mi-am lucrat teza de doctorat, tratând despre pilocarpină și sărurile ei și în special despre clorhidratul de pilocarpină. La 24 martie 1880 am susținut teza și am fost proclamat doctor în medicină și chirurgie, apoi iar m-au trimis la Galați. La 7 iunie 1880, am fost avansat în gradul de căpitan și retrimis la Galați în corpul Flotilei, îmbarcat pe bastimentul „Ștefan cel Mare“.

După o viață nu lipsită de obstacole, după încercările din timpul campaniilor militare și la apusul unei cariere, în care a înaintat până la gradul de colonel, în care a văzut și trăit multe, Haralambie Casassovici simte

nevoia, spre sfârșitul vieții, să-și mai îndrume o dată copiii, deveniți mături. Sfaturile diferă în funcție de gen și sunt mult mai pragmatice decât cele din introducerea însemnărilor: „Doresc din suflet ca în căsnicie Clementa să fie o soție model de virtute și armonie, fără care nu poate exista fericire în căsnicie. Corneliu doarec să ajungă un om onest, muncitor și fericit. Îl povățuiesc ca, fără să fie avar, să nu disprețuiască banul, căci banul este

talismanul prin care sau prin ajutorul căruia reușește omul azi pretutindeni de a-și face mulțumirea și chiar fericirea, căci, lucru curios, azi cei care au bani sunt văzuți bine, ei sunt în capul mesei ca și

Haralambie Casassovici cu copiii, Clementa și Corneliu

afacerilor, lor li se propune a fi aleși deputați și senatori, pe ei îi găsește lumea că au spirit, știu multe, ei sunt ascultați, lor li se dau onoruri etc. Pe când cel fără bani, fie el cât de cult și onest, rămâne totdeauna pe al doilea plan! De aceea pe cale onestă și prin muncă dreaptă și economie, consiliesc pe iubitul meu Corneliu să-și adune bani, căci cu bani poate trăi bine, să facă și binefaceri celor lipsiți de mijloace.“ ■

1913

Lui Carol I (al treilea din stânga) „până la sfârșitul zilelor lui, grijile îi vor rida fața”, considera C. Rădulescu-Motru

Imagine din Balçik

Atena, cu acordul regelui Carol I, Take Ionescu reușește să aplaneze conflictul greco-otoman și face să se încheie tratatul mult așteptat între cele două țări. De ce fusese procedura atât de complicată? În primul rând din pricina vakîfurilor (proprietăți destinate, potrivit legii otomane, operelor de binefacere). Intrate sub autoritatea grecească, s-a convenit ca vakîfurile să fie vândute de către otomani, iar noii stăpâni să le recunoască drept persoane juridice. Succesul medierii ministrului român de Interne a avut o surprinzătoare publicitate pozitivă în întreaga Europă. Take Ionescu a fost supranumit de englezi „pacificatorul”; turcilor li s-a părut a fi fost „deus ex machina”, când a început discuțiile pe vasul „Regele Carol” cu Talaat efendi, ministrul otoman de Externe. Entuziasmul grecilor a fost nemăsurat: pavilioanele tuturor vaselor din portul Pireu ridicate în semn de salut, primire cu torțe la Atena, titlul de cetățean de onoare al orașului, *doctor honoris causa* al Academiei... Să observăm însă și amărăciunea din mesajul regelui Greciei către supușii săi: „Războiul de eliberare nu s-a terminat cu o împărțire benefică...”. „Turcii sunt recunoscători. Talaat efendi avea să scrie în albumul ziaristului român Fermo (redactor la *Universul*): „Turcia datorează încheierea păcii cu grecii strădaniilor lui Take Ionescu, ministrul de Interne român. De aceea, turcii vor fi totdeauna animați de cele mai calde sentimente de prietenie față de România”.

La București, presa de opoziție nu se dezmente. Până și un gest cu rezonanță pozitivă în afară, fiind al unui adversar politic, e batjocorit. *Epoca*, foaia conservatoare, îl taxează de „farseur” și „mincinos”. Dincolo de asemenea meschinării, războaiele balcanice au făcut să se vorbească în întreaga lume de spațiul balcanic și în primul rând de România.

Jurnalistul Martin St. Léon, în articolul *Viitorul economic al României*, constată situația înfloritoare a țării, excedentul comercial neîntrerupt, din 1901 (datorat produselor exportate: cereale, petrol, cherestea, sare, cupru, ape minerale), modernizarea sistemului de comunicații (drumuri noi – 2.000 de km –, căi ferate, canale, poduri), industria modestă, dar în expansiune (fabrici de sodă, de saci de pânză și rafie, de mașini agricole). Francezul aprecia că în industrie lucrau 37.000 de oameni. Dar entuziasmul său nedisimulat mergea către capitala țării, unde pecetea franceză era vizibilă în modă, bucătărie, lecturi preferate, limba protipendadei. Și el încheie constatând „vechea afecțiune franco-română, ca între popoare loiale și mândre”. Și *Gazette de Hollande* se ocupă de România, prezentând industria ei petrolieră, ilustrată cu imagini de la Buștenari.

C. Rădulescu-Motru, într-un foileton *Carol I, Regele României*, scrie despre acesta: „până la sfârșitul zilelor lui, grijile îi vor rida fața. Muncitor, răbdător, mare rege, apostol neobosit al culturii europene la porțile Orientului”.

Concret, românii încep cu o grabă și stăruință remarcabile să organizeze teritoriul obținut în urma păcii. Între altele, era vorba de popularea unui spațiu unde locuirea nu depășea 35-40 de persoane pe km². Reamintim că, la o suprafață de 760.900 ha, Cadrilaterul avea o populație de 307.000 locuitori. Prevederile păcii au generat schimburi de populații între bulgari și otomani, între greci și otomani, între greci și sârbi, după care în Cadrilater s-au așezat câteva mii de balcanici din ceea ce numim, cu un termen generic, macedo-români sau aromâni.

Relațiile interbalcanice cunosc o revigorare benefică în domeniul cultural. Universitatea din Atena începe un program de schimburi

GEORGETA FILITTI

Războaiele balcanice s-au încheiat și pacea, chiar dacă scurtă și părelnică, s-a așternut peste Balcani. Marile puteri fac declarații înșelătoare despre solidaritate și „veghe la hotare“, susținând că războiul este improbabil. România, prin emisarul ei Take Ionescu, reușește să medieze tratatul greco-otoman. Urmează o adevărată deschidere, exprimată în schimburi culturale bilaterale între țările balcanice, vizite și – lucru de căpetenie – la București se pun bazele Institutului de Studii Sud-Est Europene, din inițiativa profesorilor Nicolae Iorga, Vasile Pârvan și Gh. Murgoci. Este evident pentru toată lumea că România, prin felul cum evoluează, prin „înțelepciune, tact, inteligență și spirit de prevedere“, cum scria A. Dillon în Contemporary Review, era arbitrul Balcanilor.

Fără îndoială, evenimentul cel mai de seamă al anului 1913 îl constituie războaiele balcanice și corolarul lor – Pacea de la București. Premierul grec Elefterios Venizelos nu ezită s-o definească drept „charta fundamentală a Peninsulei Balcanice“. Pe teren însă, lucrurile erau mai complicate și beligeranții de ieri continuă și acum, în luna noiembrie, să se dispute, chiar dacă numai pe canale diplomatice ori în presă. Marile puteri, urmându-și propriile interese, așa cum făcuseră totdeauna, susțin o țară sau alta, incitând până la

urmă la conflict armat. „Pentru liniștea în Balcani“, Rusia laudă „solidaritatea cea mai strânsă a marilor puteri“. Austro-Ungaria ia „precauții militare“ și își masează un număr semnificativ de trupe la frontiere. Mai puțin de un an despărteau aceste gesturi de izbucnirea Primului Război Mondial. România intervine, nu doar pentru că era țara cu revendicări împlinite în urma războiului, dar și fiindcă se simțea răspunzătoare ca gazdă a tratatului de pace. Este și constatarea presei internaționale (*Le Gaulois*, *Le Temps*, *The Times*, *Le Jeune Turc*). Aflat la

1913

Imagine alegorică
a Păcii de la București

Take Ionescu văzut de un caricaturist

monument, după mai bine de 30 de ani de la moarte. Clubul austro-ungar își deschide porțile la București, președinte fiind un bănațean, C. Diaconovici, printr-un banchet cu 200 de tacâmuri.

La sfârșitul lunii, se ține la București Congresul inventatorilor români, în vederea afilierii la Uniunea internațională a brevetelor. Și legat de preeminență, C.G. Ferechide îi scrie dramaturgului Al. Davilla că el era, încă din 1882, primul aviator român recunoscut de Franța – conaționalii săi ignorau însă acest primat. Mai bine stă Elena Văcărescu: piesa ei *Cobzarul*, jucată pe scena teatrului din Cassel, are un imens succes, actorii fiind chemați de șapte ori la rampă.

Și relațiile cu conaționalii de dincolo de Carpați sunt active: trupa de teatru „Victor Antonescu” joacă *Năpasta* de I.L. Caragiale, la Beiuș. La 25 noiembrie, 150 de transilvăneni participă la București la congresul Societății ortodoxe a femeilor române. În fine, linia telegrafică București-Viena e de natură să lege o dată în plus România de Europa Centrală. Tarifele erau: 6,5 franci pentru trei minute. Urgențele aveau tarif triplu, iar noaptea plata se înjumătățea.

Nu același spirit constructiv îi stăpânește pe vecinii de la sud de Dunăre. Pierre Loti (*Magazin istoric*, nr. 1/2013), scriitorul francez atât de legat de Orientul Apropiat (până azi, la Istanbul, o stradă îi poartă numele), e provocat la duel de un ofițer bulgar pentru că scrisese un articol despre atrocitățile bulgărești în Imperiul Otoman (reprodus și în foaia bucureșteană *La Roumanie*). *L'echo de Bulgarie* nu vede cu ochi buni apropierea greco-turcă mediată de Take Ionescu. Întrebat de ziariști dacă într-un viitor apro-

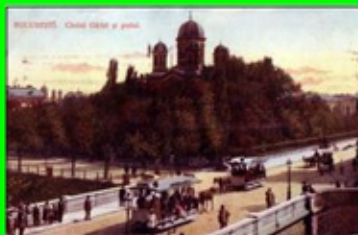
piat întrevedea o conferință interbalcanică, cu participarea Bulgariei, ministrul român de Interne rămăsese prudent: „Nu mă pronunț”. Între timp, Ferdinand, țarul Bulgariei, întors din Anglia, o face pe mecanicul de tren pe teritoriul francez, lăsându-se fotografiat murdar și transpirat, cu lopata în mână, ca să pună cărbuni la locomotivă... La sfârșitul lunii, presa sofioță dezmente zvonul despre iminența abdicării acestuia, susținând că totul e „roz” în țara trandafirilor și a castraveciilor. Aprehensiunea Bulgariei era de înțeles; în același timp trebuie spus că lucrurile mergeau înainte. O dovadă este și joncțiunea liniilor ferate româno-bulgaro-sârbe la Șistov și Gruiu.

Curiozitățile, unele atingând nebunia, rămân ca totdeauna la îndemâna românilor. Amintim că o statistică stabilită în această lună dădea 35.000 de ziare apărând în lume, dintre care 20.000 în Europa (6.000 în Germania). La Londra pământul nu era de vânzare; se putea doar închiria... pe 99 de ani. Un englez, răbdător peste fire, primește o moștenire de la o persoană care, poftindu-l în fiecare sâmbătă la masă, îi istorisise de 300 de ori aceeași bătaie la care luase parte, desfășurată undeva în India... Americanii, enervați ca și europenii și probabil cu măsuri la fel de ineficiente în fața cochetăriei atât de costisitoare a femeilor, dau legea Lorey, prin care Congresul S.U.A. interzicea portul penelor. O informație care astăzi poate părea banală, acum 100 de ani stârnea uimirea respectuoasă a europenilor: regina Elena a Italiei făcea, din 1909, cu succes, săpături arheologice în situri etrusce.

Doctorul francez Hugonencq vine cu o idee năstrușnică: forma ideală de hrănire a omului e canibalismul, pentru că îngerează celule ca ale sale. Experiențele pe broaște îl făceau încrezător în nebunia lui. ■

Teatrul Național din Iași

*Cheul Dâmboviței din București,
în dreptul Bisericii Domnița Bălășa*

1913

sistematice cu cea din București. O stradă din Atena este denumită București, în amintirea păcii. Cu vremea, aceasta a ajuns locul predilect al bijutierilor. Ulterior, și românii vor boteza strada unde își avea casa Take Ionescu Atena (schimbată în Nikos Beloiannis, iar acum în Take Ionescu). Medici turci fac practică în clinici din capitala României (între altele, și pentru că religia islamică le interzicea studiul pe cadavre). Apoi șeful Siguranței române, Panaitescu, se duce la Istanbul pentru a transmite din experiența sa omologilor. România încheie acorduri poștale cu Grecia și Imperiul Otoman. Fosta primă interpretă a sultanei valide vine la București și conferențiază la Ate-neu despre condiția femeii în imperiu. În fine, la Constanța se ține congresul musulmanilor din România. Dezideratele lor: un bașmuftiu (mare muftiu, conducătorul cultului islamic, care avea și atribuții judecătorești), tribunale islamice la Turtucaia și Balcic, școală normală și seminarii; apoi, comunitatea islamică să aibă personalitate juridică și dintre membrii ei să fie primiți bursieri la școlile de arte și meserii.

Nicolae Iorga descoperă la biserica craioveană „Madona Dudu” un clopot oferit odinioară de cneazul sârb Karagheorghievici. Acum îl ia de acolo și îl oferă sârbilor, ținând totodată o conferință de o oră și jumătate la Academia lor despre relațiile dintre cele două popoare. Tot el face o comunicare la Academia Română despre steagul lui Mihai Viteazul, descoperit la muzeul din Belgrad. De fapt, era al lui Mihnea vodă. Dar realizarea cea mai semnificativă, cu valoare de simbol pentru unitatea balcanică, va fi dată de inițiativa aceluiași Nicolae Iorga, alături de Vasile Pârvan și Gheorghe Murgoci, de înființare a unui Institut de Studii Sud-Est Europene. Actul de fundație preciza scopul noii instituții: organizarea și

conducerea cercetărilor cu privire la națiunile din Carpați, Balcani și regiunile limitrofe; pregătirea reprezentanților României în străinătate (în Orient), conferințe, cursuri despre geografia, istoria, etnografia, literatura, folclorul și limba țărilor orientale; excursii științifice, misiuni speciale de cercetare. Se eliberau certificate pentru cursanți. Institutul se susținea din taxe și subvenții. Deopotrivă își propunea crearea unei publicații și acordarea de burse. Un cuvânt special era îndreptat către românii veniți din Balcani și îmbogățiți în România. Institutul, cu o prestigioasă activitate ulterioară, avea să-și deschidă porțile la 1 ianuarie 1914.

In amintirea unui român care a ajuns cu oștile sale până la Adrianopol – l-am numit pe Mihai Viteazul –, Nicolae Iorga face să fie așezat într-o raclă, adusă din Italia și care costase 12.000 de franci, craniul acestuia, la Mănăstirea Dealul. Aceasta „ca să nu mai fie atins de toți privitorii”.

Starea de spirit pozitivă din țară este ilustrată de apariția și a altor creații instituționale, ca și de succese ale conaționalilor în străinătate. Astfel se inaugurează Academia Comercială din București (țin discursuri cu acea ocazie Nicolae Xenopol, ministrul Comerțului, și A. Davidoglu, rectorul noii instituții). La Iași, Societatea ortodoxă a femeilor române deschide Institutul pentru tinerele fete. La Școala de Artilerie, profesorul Vladimir Kasulakof începe primele cursuri de jiu-jitsu din capitala țării. Tot aici se deschide Muzeul industrial al Ministerului Comerțului și Industriei. La Plăinești (Râmnicu Sărat) se ridică statuia marelui Suvorov, erou al războaielor ruso-otomane desfășurate pe teritoriul românesc. La Focșani se inaugurează teatrul *Pastia*, iar la cimitirul „Eternitatea” din Iași i se ridică filosofului Vasile Conta un

Avanpremieră editorială

Hermann Göring în 1907, la vârsta de 14 ani, și, în dreapta, împreună cu Hitler

Editura „Meteor” pregătește un volum monografic Göring, consacrat mareșalului și omului politic german (1893-1946) al cărui nume este indelebil asociat dictaturii hitleriste. Cei doi autori ne spun în prefața cărții – nu l-au cunoscut cu adevărat pe Hermann Göring când au început cercetările pentru biografia sa. Au citit tot ce se putea despre acest „Napoleon al regimului nazist”, constatând că, pe măsură ce avansau în lecturi, personajul devenea tot mai misterios. La 80 de ani de la victoria lui Hitler, din 30 ianuarie 1933, am ales din volum descrierea primelor zile de după cucerirea puterii de către partidul nazist: „o revoluție administrativă”, desfășurată într-o singură lună, februarie.

CUCERIREA STATULUI

ROGER MANVELL, HEINRICH FRAENKEL

Era beznă când Hitler, cu Göring alături de el, ținu prima ședință de cabinet. În orbirea inocenței lor, gardienii democrației, vicecancelarul Von Papen (*Magazin istoric*, nr. 10/1977) baronul Konstantin von Neurath, ministru al Afacerilor Externe, contele Lutz Schwerin von Krosigk, ministru de Finanțe,

și omul lui Hindenburg, generalul Von Blomberg, ministru al Apărării și șef al Reichswehrului, credeau că rolul lor era acela de a asigura un comportament normal, decent, acum, când neexperimentații naziști țineau frâiele puterii. În fața lor și a colegilor lor mai puțin însemnați erau Hitler, Göring și Frick, deci

trei naziști contra nouă politicieni de modă veche. Afară se puteau auzi mulțimile cântând „Deutschland über Alles”. Naziștii invadau străzile tuturor orașelor mari ale Germaniei.

Hitler nu obținuse însă de la Hindenburg un cabinet prezidențial, și, prin urmare, guvernul său putea cădea în

BRUTAR

2

1745. Țarina Elizaveta Petrovna (1741-1761), fiica lui Petru I și a Ecaterinei I, foarte interesată de o maimuță specială care trăia la Amsterdam, emite un ucuz prin care animaluțul să-i fie adus la Curtea de la Petersburg. Soarta maimuței îi este încredințată consilierului de taină, ambasador extraordinar al suveranei, contelui Aleksandr G. Golovkin: „Am aflat de la un olandez, Klaus Kemptes, că în casa unui negustor din Amsterdam, al cărui nume nu îl cunoaștem, trăiește o maimuțică ciudată, de culoare verde și atât de mică, încât intră într-o nucă indiană. Dorința noastră este ca ea să ajungă la Curtea Noastră, ca o curiozitate“. Mai departe împărăteasa mai precizează ca maimuțica să fie cumpărată pentru „amuzamentul particular“ al celui care face tranzacția, un secretar al ei, și el menționat în ucuz, pentru ca vânzătorul să nu urce cumva prețul dacă află cine este cumpărătorul real. Sergentul Valuev a fost curierul special care a adus amuzanta marfă la palatul imperial din Petersburg.

10

1630. Cardinalului de Richelieu i se retrage titlul de suprintendent al Casei reginei-mame. Maria de Medici și frații de Marillac, partida potrivnică lui Richelieu, cred astfel că în sfârșit vor reuși să-l convingă pe Ludovic al XIII-lea să-l îndepărteze pe mult prea puternicul cardinal și ministru. A doua zi de dimineață regina-mamă stă de vorbă cu fiul ei tot despre cardinal și despre cum trebuie procedat în continuare pentru îndepărtarea lui. Conversația este brusc întreruptă de apariția personajului. Maria de Medici a încuiat ușile apartamentelor ei, dar a uitat să o zăvorască pe cea care ducea spre capela castelului, astfel că Richelieu poate intra și întreba: „Maiestate Voastre vorbesc despre mine?“ Scoasă din fire, regina-mamă nu-și poate stăpâni furia, ceea ce are un efect neașteptat asupra fiului ei, de 29 de ani, care îi ordonă lui Richelieu să se retragă. În noaptea de 11 spre 12 noiembrie Curtea află cu stupeoare că în dizgrație au căzut regina-mamă și frații de Marillac. Armand Jean du Plessis, cardinal de Richelieu, va conduce politica franceză până la moartea sa, în 1642.

19

1864. În această dimineață președintele american Abraham Lincoln se urcă într-un tren pentru a participa la inaugurarea cimitirului național din Gettysburg, dedicat memoriei miilor de soldați care au căzut acolo, în iulie 1863, în timpul Războiului de Secesiune. Consilierii președintelui sunt neliniștiți, pentru că trenul este în întârziere. Dar Lincoln le calmează nervozitatea: „Vă amintiți povestea acelui hoț de cai care urma să fie spânzurat în piața mare. Drumul era atât de aglomerat de curioși care voiau să asiste la execuție, încât prizonierul a ajuns cu greutate la stâlpul supliciului. Pe tot parcursul drumului el le-a spus curioșilor că nu era necesar să se grăbească, deoarece sărbătoarea nu începea fără el.“ Discursul președintelui american la Gettysburg va dura două minute și va spune totul despre război și despre mizele lui. Este unul dintre cele mai frumoase texte ale istoriei, prin magnifica lui simplitate. Lincoln l-a scris în câteva rânduri, ca ciornă, în acel tren.

30

1829. Un anume domn Mira, directorul unui Teatru de Varietăți parizian, ucide într-un duel cu pistolul un tânăr poet francez promițător, Charles Dovalle, care l-a criticat într-o cronică dramatică. Tragedia face înconjurul Parisului, mai ales că are pitorescul ei: un poem pe care poetul îl ținea în buzunarul de la piept a fost străpuns de glonțul ce avea să-i atingă apoi inima. Victor Hugo, un an mai târziu, prefăcează o culegere de versuri a lui Dovalle, intitulată *Le Sylphe* (Silful), în care pagina prin care a penetrat glonțul este reprodusă fidel, cu blancurile corespunzătoare urmelor lăsate de proiectil.

21 martie 1933, Potsdam.
Hitler și președintele Hindenburg

ționarilor aleși, cât și asupra celor permanenți nu numai din Prusia, ci și din toate celelalte state.

Potrivit lui Erich Gritz-bach, biograful său oficial, Göring aproape că n-a părăsit sediul guvernului prusac în următoarele două luni; lua masa acolo și lucra toată noaptea. În prima zi, i-a adunat pe conducătorii administrației de stat din Prusia și li s-a adresat „ca reprezentanților noului spirit patriotic care s-a născut.” Le-a reamintit că și tatăl lui a fost cândva funcționar superior. Apoi a lăsat deoparte șarmul cu care începuse în mod deliberat întâlnirea și le-a spus că prima lor îndatorire era să eradicaze orice urmă de comunism care ar fi putut exista printre ei. Cei care simțeau că nu pot colabora cu el au fost invitați să demisioneze de îndată.

În vreme ce Göbbels și-a propus ca, pe parcursul lunii februarie, să realizeze ceea ce numea „o capodoperă a propagandei”, pentru a asigura victoria totală la alegerile din 5 martie, Göring a avut grijă

să nu-l consulte pe Papen, superiorul său în calitate de comisar al Reichului pentru Prusia, care era implicat în campania electorală. În schimb, a început să preia, repede și fără scrupule, controlul asupra administrației de stat și poliției din Prusia. Parlamentul prusac a fost dizolvat împotriva propriei voințe la 4 februarie. Oamenii în care Göring nu putea avea încredere fuseseră sau erau trecuți pe lista neagră. Erau apoi demisi, suspendați, puși sau făcuți să demisioneze, iar locurile lor erau luate de naști. „Göring curăță grajdurile lui Augias...

Nume de mare importanță ieri sunt șterse cu totul astăzi”, scria încântat Göbbels la 15 februarie. „Pentru început – scria Göring în anul următor –, cel mai important lucru mi s-a părut că este să iau cu fermitate arma poliției în propriile mâini. Aici am făcut primele schimbări radicale. Dintre cei 32 de șefi ai poliției am dat afară 22. În următoarele luni, le-au urmat sute de inspectori și mii de comisari. Au fost aduși oameni noi, care proveneau exclusiv din marea rezervă de gărzii și trupe de asalt.” Bastoanele și băteile de cauciuc, arme rușinoase după părerea lui Göring, au fost înlocuite cu revolve.

Importanța acestei revoluții administrative, desfășurate într-o lună, februarie, în care toată lumea era ocupată cu campania electorală, nu poate fi apreciată îndeajuns. Ea a pus legea direct în mâinile lui Hitler. Într-o serie de proclamații și decrete de o îndrăzneală fără margini, Göring și-a mărturisit faptele și le-a îngăduit naștilor să-și desfășoare campania împotriva celorlalte partide, ca și cum ar fi apărât națiunea de

acte subversive criminale. Ministerul de Interne al Prusiei controla de fapt cea mai mare parte a Germaniei; puterile Ministerului de Interne al Reichului erau pur teoretice. Proclamațiile date de Göring în numele poliției pe care o întărea și o refăcea atât de repede, după propriu-i chip, trebuie interpretate ca o declarație de război la adresa tuturor formelor de împotrivire. Hitler, în calitatea sa de cancelar, i-a dat lui Göring puteri depline. Iar când a reflectat ulterior la această perioadă de dezintegrare, Von Papen, vice-cancelar și comisar al Reichului pentru Prusia, n-a putut să spună decât că „greșeala mea fundamentală a fost că am subapreciat puterea dinamică care a deșteptat instinctele naționale și sociale ale maselor”. Nu avea niciun partid care să-l susțină, doar urechea bătrânului președinte. „Îmi dau seama – scria el – că de multe ori ar fi trebuit să invoc autoritatea președintelui.” Ceilalți miniștri, inclusiv Blomberg, s-au retras și au lăsat aceste chestiuni supărătoare în seama administrației energice a lui Hitler.

Von Papen susține că s-a aflat adeseori în dispută cu Göring în privința metodelor autoritare folosite de acesta și o dată chiar i-a sugerat să demisioneze. Göring s-a năpustit asupra lui, strigând: „Nu mă veți scoate din această încăpere decât întins pe spate!” Sir Horace Rumbold, ambasadorul britanic, raporta la 1 martie la Londra cu privire la activitățile lui Göring: „Într-o conversație particulară avută recent cu baronul Neurath, acesta mi l-a descris pe Göring drept un «om groaznic», pe care Herr Von Papen nu este în stare să-l stăpânească deloc. Göring

urma unui vot potrivit al Reichstagului. Alternativa pe care o aveau naziștii era fie să facă favoriți Partidului de Centru, cu scopul de a obține sprijinul acestuia, fie să-i convingă pe membrii Cabinetului, proveniți în cea mai mare parte din alte partide, să accepte noi alegeri. Or, aceștia trebuie să-și fi dat seama că naziștii puteau să exercite asupra publicului toate presiunile posibile pentru a obține o majoritate favorabilă lor în Reichstag. Hitler și Göring, cu ochii pe oamenii precauți care stăteau în fața lor, încercau să facă în așa fel, încât situația să pară imposibilă, pentru ca aceștia să nu aibă altă soluție decât să accepte dizolvarea Reichstagului.

Între timp, a trebuit să treacă câteva ceasuri de bucurie până să fie reluate negocierile desfășurate fără nicio reținere. Tobe de băteau, răsunând dinspre Poarta Brandenburg. Membrii S.A. și S.S. se adunau în Tiergarten, ca să ia torțe cu petrol pentru festivitatea de seară. Oamenii stăteau pe Wilhelmstrasse și în Wilhelmplatz, în așteptarea procesiunii. Apoi, cu fanfarele cântând, cămășile brune începură să mășăluiască într-un șir strălucitor de torțe, în vreme ce Hindenburg, nepuținciosul președinte, stătea la fereastră, urmărind omagiul care i se aducea lui Hitler, postat nemișcat, cu brațul întins, în balconul Căminării din apropiere. „Pentru prima oară este transmisă la radio o demonstrație a poporului german“, scria Göbbels în jurnal, iar Göring își striga entuziasmul la microfonul instalat în Căminarie: „30 ianuarie 1933 va rămâne în istoria Germaniei ca ziua în care națiunea și-a recăpătat

încă o dată gloria, ca ziua în care o nouă națiune a renăscut și a dat la o parte toată suferința, durerea și rușinea ultimilor 14 ani“.

În această seară de sărbătoare, mintea lui Göring era deja ocupată cu analiza posibilităților care se întrezăreau. În cabinetul lui Hitler, el era ministru fără portofoliu, ministru de Interne al Prusiei și comisar al Reichului pentru aviație. Prima funcție îl făcea ministru plenipotențiar, ambasador, „paladin“ al lui Hitler (ca să folosim ceea ce avea să devină expresia lui preferată); a doua funcție, deși subordonată teoretic lui Von Papen, îi dădea autoritate asupra poliției din cel mai important stat al Germaniei; iar cea de-a treia era o recunoaștere a faptului că, în curând, el va avea misiunea urgentă, specială, de a crea o aviație militară în Reich. A rămas de asemenea președinte al Reichstagului, care a fost dizolvat a doua zi dimineață, când Hitler a comunicat cabinetului că nu exista nicio șansă de înțelegere între naziști și Partidul de Centru. S-a anunțat că noile alegeri vor avea loc peste o lună, la 5 martie. Între timp,

noul cabinet avea să rămână în funcție. „Toți am înțeles că, din moment ce am ajuns la putere, trebuia să păstrăm acea putere indiferent de împrejurări“, a spus Göring, în depoziția de la Nürnberg (*Magazin istoric*, nr. 9-12/1970; 3-5/1988). „Nu mai voiam s-o lăsăm la voia întâmplării, a alegerilor și a majorităților parlamentare... Ca să consolidăm această putere acum, era necesar să restructurăm raporturile politice de putere.“

Hitler și Göring păstrau încă masca legalității de care, potrivit atât lui Schwerin von Krosigk, cât și lui Von Papen, nu se despărteau la ședințele de guvern. „Poate că ar trebui lămurit conceptul de «illegal»“, avea să le explice ulterior Göring judecătorilor săi. „Dacă țintesc la o revoluție, aceasta este o faptă ilegală pentru statul existent în acel moment. Dacă reușesc, ea devine o realitate și deci este legală.“ Prin urmare, Göring urmărea să folosească noua sa funcție de ministru de Interne al Prusiei ca mijloc principal de consolidare a controlului exercitat de naziști atât asupra func-

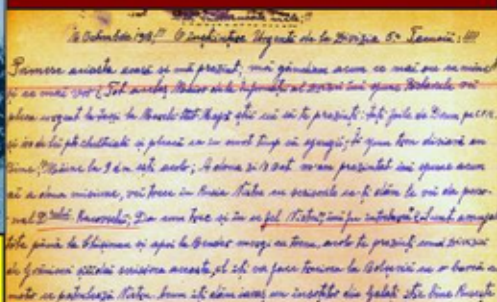

**Cabinetul lui Hitler, Berlin, 30 ianuarie 1933;
așezați, de la stânga la dreapta Göring, Hitler, Von Papen;
în picioare: Von Krosigk, Frick, Blomberg, Hugenberg**

La Odessa, în 1919, tancuri Renault cu tanchiști francezi și soldați albgardiști (în dreapta, o pagină din manuscrisul lui Theodor Pâslaru)

INEDIT

GENERALUL PRESAN CORESPONDEAZĂ CU LENIN

TRAIAN D. LAZĂR

Prin amabilitatea doctorului în istorie Constantin Dobrescu, am avut posibilitatea să studiem un manuscris voluminos din colecția sa de documente. A fost redactat de Theodor Pâslaru, militar implicat în cursul Primului Război Mondial în câteva misiuni ale Serviciului de Informații al armatei române.

Theodor Pâslaru era originar din Tecuci. La declanșarea războiului a fost mobilizat în Regimentul 16 Obuziere. A fost instruit pentru executarea unor misiuni specifice Serviciului de Informații. Rănit în luptele de la Oituz, a fost evacuat la un spital din Rusia. Convalescența și-a petrecut-o la Odessa. A găsit acolo mulți muncitori români de la întreprinderile evacuate de guvern în Rusia, între care și adepți ai mișcării socialiste. S-a aflat la Odessa în timpul și după luarea puterii de către bolșevici. I-a cunoscut personal pe conducătorii bolșevismului din sudul Rusiei (dr. Cristian Racovski, președintele Colegiului Suprem autonom de luptă împotriva contrarevoluției din România și Ucraina, cu sediul la Odessa, și generalul Mihail Vasilievici Frunze, comandant de armată, pe frontul de sud și de răsărit în lupta pentru nimicirea armatelor albe ale lui Kolceak), precum și pe socialiștii români care colaborau cu bolșevicii. La revenirea în țară, Pâslaru a adus „o scrisoare ce mi-a dat-o, la plecare, tov. dr. Racovski, scrisă în franceză către d-l gen. Presan personal.” (Theodor Pâslaru, Istorisiri și povestiri din trecut, vol. II).

Aceste fapte au pledat pentru alegerea sa în vederea misiunii secrete pe care o vom înfățișa în continuare.

In conformitate cu prevederile tratatului de pace dintre România și Puterile Centrale (București, 7 mai 1918), o parte a armatei române (rezerviștii) trebuia demobilizată. Theodor

Pâslaru a fost demobilizat la 2 august 1918. Cu puțin timp înaintea demobilizării, colonelul Miculescu (din Marele Stat Major) i-a spus: „Pâslarule, mai avem nevoie de serviciile tale, dar nu acum.

Dacă te demobilizează, Di-vizia a 6-a [corect, a 5-a – n.n.] trebuie să-ți cunoască adresa exactă; numai așa [te demobilizează – n.n.]; am și dat ordin mai dinainte pentru aceasta”.

este considerat adevăratul fascist din partidul hitlerist...“.

Toate întrunirile comunistilor fuseseră interzise la începutul lui februarie. Orice încercare a comunistilor de a-și face campanie în public (la alegerile din noiembrie obținuseră vreo șase milioane de voturi și dețineau 101 locuri în Reichstag) putea fi acum împiedicată de poliție pe căi legale, prin forța armelor. Presei lor i se interzisese să mai apară. Interdicția a fost urmată de suprimarea presei socialiste și a oricărei publicații care avusese curajul să-și spună părerea despre naziști. S.A.-ul, neîntâmpinând nicio împotrivire din partea noii lui aliate, poliția, împrăștiată chiar și adunările și întrunirile social-democraților și ale Partidului de Centru. Vorbitorii erau bătuți; printre aceștia s-a numărat și sindicalistul catolic Stegerwald. În cursul lunii februarie, au

Rudolf Diels (în dreapta), șeful Gestapoului și omul de încredere al lui Göring (aici cu Himmler)

murit 51 de militanți anti-naziști în această ultimă și dezolantă împotrivire față de dictatura absolută a lui Hitler.

La 22 februarie, Göring a întărit și mai mult poliția, creând o forță auxiliară din efective ale S.A., S.S. și Stahlhelmului [Căștile de oțel] condus de Hugenberg. Acești oameni, 50.000 la număr, înarmați și îmbrăcați în vechile uniforme de partid, dar purtând o banderolă albă, care indica noul lor statut oficial, terorizau populația ori de câte ori treceau pe stradă. Urcau și coborau din mijloacele de transport în comun după bunul plac, călătorind fără să plătească. Primeau un salariu de numai trei mărci pe zi, dar puțini patroni de prăvălii sau ospătari îndrăzneau să refuze să le dea ceea ce doreau.

Göring a apelat tot mai mult la serviciile lui Rudolf Diels, un funcționar tânăr, chipeș, dar sinistru, din departamentul politic al poliției prusace, pe care-l cunoscuse în 1932 și care se dovedise foarte doritor să furnizeze informații președintelui Reichstagului. Diels era înșurat cu o ve-

rișoară a lui Göring, pe nume Ilse. Informațiile furnizate înainte de el lui Göring din dosarele poliției puteau fi consultate acum în mod oficial de ministru. Diels, avansat șef al departamentului politic, a devenit persoana pe care stăpânul său se baza în alcătuirea listelor negre. Era un anti-comunist virulent, iar Göring se biza pe el ca să-și asigure biroul plin cu dosare secrete ale conspiratorilor de stânga, despre care el considera că există nu doar în tot aparatul de stat, ci și chiar în interiorul Ministerului de Interne al Prusiei. Diels a devenit omul lui.

Acestea au fost începuturile Gestapoului, care nu avea să devină o organizație recunoscută în mod oficial decât la 26 aprilie, după ce Göring l-a înlocuit pe Von Papen în funcția de comisar al Reichului pentru Prusia. Munca de organizare pe care acești oameni au început-o sub conducerea lui Diels, la îndemnul insistent al lui Göring, și exesele comise de aceștia au fost însă un rezultat „firesc” al „măreției momentului”.

**În românește
de Dan CRISTE**

Intr-un anticariat din Olanda, în vara anului 1940, Hermann Göring prețuiește ca un expert arta

curieri români, Ilie Gheorghiu, fratele lui Mihail Gheorghiu-Bujor, și Gheorghe Vasilescu. Cât timp a așteptat răspunsul lui Lenin la scrisoarea generalului Presan (cele cinci sigilii par să arate că nu era doar scrisoarea acestuia), Pâslaru a vizitat orașul Odessa și s-a întâlnit cu vechile sale cunoștințe: Nadia Bodacenco, prietena socialistului Tănase Rigopol, și Toni Grigorescu, din Scorțeni Prahova, comandantul portului Odessa.

„Trecuseră șapte zile; curierii tovarășului Racovski au sosit, tov. Ilie Gheorghiu și Gh. Vasilescu, cu răspunsul dat de tov. Lenin; era ora 4 p.m.; mă și cheamă la comandament și comitet și îmi pune în vedere că pentru a doua zi, la ora 8 d.m., voi pleca; de mai am ceva, să-mi aranjez: «Termină-ți azi, ca mâine să fii gata».”

Pregătindu-se de plecare, Pâslaru revede pe Nadia Bodacenco și pe Toni

Grigorescu, la acesta fiind și Ilie Gheorghiu, împreună cu Gh. Vasilescu.

„După atâtea zile de așteptare a primirii răspunsului de la organele de conducere și a Prezidentului Suprem a Sovietului, tov. Lenin a trimis scrisoarea de răspuns tov. Racovski și acesta, în ziua de 29 octombrie 1918, mi-a încredințat-o, spunându-mi: «Acum toate îți sunt pregătite, urcă-te în mașina aceasta și fă-ți datoria. Eu doresc, ca și noi toți, succes românilor și întregului popor român numai liniște și pace, iar eminentului general Presan îi dorim sănătate și izbânzi strălucite în căile sale». Spunându-mi toate aceste cuvinte și întinzându-mi mâna de rămas bun, mi-am dat seama despre ce ar fi vorba, ca și de conținutul răspunsului dat.”

Pâslaru presupune că „atunci i s-a dat [generalului Presan – n.n.] mână liberă de a acționa contra germanilor, de a-i scoate din țară, care

făcuseră acum granița pe Milcov, nevoind a pleca din țară, deși pacea se încheiase cu ei în primăvara 1918, în martie.”

In aceeași zi, 29 octombrie 1918, „seara, ora 11.1/2 am și sosit la Marele Stat Major la Iași. S-a anunțat de la comandament la d-l gen. Presan că am sosit și acesta a și venit de acasă de la d-sa și i-am dat scrisoarea de răspuns, personal în mână. Intră în cabinetul d-sale, o citește, iese și-mi spune: «Bine, Pâslarule, sunt mulțumit. Ți-ai făcut datoria cu credință, fiind devotat misiunii tale!».”

Dacă răspunsul lui Lenin la scrisoarea generalului Presan are legătură cu reîntrirea României în război, la 10 noiembrie 1918, va stabili cercetarea istorică. Deocamdată, acest fapt nu este menționat în principalele lucrări științifice consultate. Logic era ca armata română să-și asigure spatele, înainte de a reîncepe operațiunile împotriva Puterilor Centrale. La 3 martie 1918 Rusia încheiase cu Germania un tratat de pace la Brest-Litovsk. În demersul lor către conducerea Rusiei sovietice, autoritățile române luau probabil în considerare faptul că și aceasta era interesată să-și recupereze teritoriile ocupate de Germania prin Tratatul de la Brest-Litovsk. ■

1924. La Ambasadă Rusiei sovietice de la Paris
(în primul rând, de la stânga la dreapta: ambasadul Leonid Krasin,
Cristian Racovski și comunistul francez Charles Rappoport)

Aflat în Tecuci după demobilizare, Teodor Pâslaru primește ordin, la 16 octombrie 1918, să se prezinte la Divizia a 5-a, ceea ce a și făcut. „Tot același maior de la Informații al Diviziei îmi spune: «Pâslarule, vei pleca urgent la Iași, la Marele Stat Major. Ia-ți foile de drum pe C.F.R. și 100 de lei pentru cheltuială și pleacă.»”. În seara aceleiași zile, Pâslaru a luat trenul spre Iași.

„A doua zi, 17 octombrie, m-am prezentat; [colonelul Miclescu – *n.n.*] îmi spune acum și a doua misiune, vei trece în Rusia, Nistrul, cu scrisorile ce-ți dăm; le vei da personal d-lui Racovski. «Dar cum trec și în ce fel, Nistrul?» îmi fu întrebarea. «Sunt aranjate toate până la Chișinău și apoi la Bender; mergi cu trenul acolo, te prezinți comandantului Diviziei de Grăniceri și îi dai scrisoarea aceasta; el îți va face trecerea la bolșevici cu o barcă cu motor ce patrulează Nistrul. Acum îți dăm iarăși un însoțitor, din Galați, știe bine rusește și acestuia nu-i permiți a vorbi cu nimeni din bolșevici decât numai când îl vei întreba personal și în momente când veți fi singuri».

Mi-l cheamă și pe acesta și îi dă același ordin în fața mea. Ne dă 1.000 lei și plecăm. În ziua de 18 octombrie [ajungem – *n.n.*] la Chișinău, apoi seara la Bender. Ne prezentăm, seara la ora

8, la divizie. Generalul nu era, dar este anunțat și vine; îi dăm scrisoarea și ne spune: «Acum, rămâne pentru mâine. Ziua. Acum rămâneți aici. Să vă dea mâncare și dormit la unitatea aceasta!».

[La] 19 octombrie suntem duși la un pichet pe malul Nistrului. Un sublocotenent, cu doi sergenți, vine cu o barcă cu motor. Ofițerul vine pe mal cu două steaguri, unul tricolor și celălalt alb, face semnalizarea la ruși; ne răspund. Atunci ne urcăm, cei doi, în barcă, iar sergenții au rămas [în barcă – *n.n.*], dând puștile mitralieră pe mal. În zece minute am fost pe malul lor [al rușilor – *n.n.*]. Sergenții au salutat și au plecat înapoi; pe noi ne-au dus la comandantul pichetului lor, apoi la comandantul diviziei lor. Am dat una scrisoare, au citit-o și cu o mașină mică ne-au transportat până la Odessa, fiind însoțiți de încă doi inși. Aici, la comitetul central [al

Sovietului – *n.n.*], unde era și comandamentul lor [militar – *n.n.*], după scurte întrebări, ne duc la cabinetul dr. Racovski, care a fost anunțat, mai înainte, de sosirea noastră. Ne prezentăm și îi zic: «Bine v-am găsit, tov. dr. Racovski» «Bine ați venit, dragi tovarăși români».

Ne întinde mâna și dăm [mâna – *n.n.*]. Apoi îi scot cele două scrisori și i le dau, una pentru el, a doua cu cinci sigilii cu ceară roșie pentru tov. Lenin. O desface pe a sa, o citește și ne spune: «Acum o să mai așteptați câteva zile până ce primiți răspunsul.» Noi am ieșit din cabinetul său, ne-a luat un ofițer de ne-a dat hotel și masă cu tot confortul, dându-ne și o călăuză [un român transnistrean – *n.n.*], ca însoțitor, pentru tot timpul cât am stat în așteptare.”

Racovski ținea legătura cu Lenin prin intermediul a doi

1916. Generalul Constantin Presan (în stânga) cu soția Olga (lângă el) și, al doilea din dreapta, maiorul Ion Antonescu

Globuri-pereche, două dintre cele 12, opere ale savantului

să lucreze la o nouă proiectie cartografică a Pământului. În 1569 a publicat cele 18 pagini ale „proiecției Mercator”, sub titlul *Nova et aucta orbis terrae descriptio ad usum navigantium emendate accommodata*. Acea nouă și revoluționară hartă a lumii oferea marinarilor o descriere reală a conturilor mărilor și continentelor. Folosise, între alte surse de informare și analiză, vechile portulane, hărți ale țărmurilor mediteraneene, bazate pe observațiile marinarilor care efectuaseră „peripluri” între anii 1300 și 1500. Cu toate aceste portulane, pentru navigatori era dificil să urmărească traseele lor, deoarece ele nu țineau cont de sfericitatea Pământului. Pe Pământ meridianele converg spre poli. Cum să transpui pe hartă, în plan, sfera terestră, astfel încât marinarul să traseze cursul busolei într-o linie dreaptă?

Mercator și-a imaginat meridianele sub forma tăieturilor în coaja unei portocale și în punerea pe masă, în plan, a segmentelor astfel obținute. Tratând fragmentele de coajă terestră ca și cum ar fi fost elastice, el le-a întins, spre a deveni dreptunghiuri, ajungând astfel la o hartă dreptunghiulară a lumii, cu meridianele paralele între ele.

Aceasta este, simplist vorbind, „proiecția Mercator”, pe care, folosind-o, un navigator poate marca indicațiile busolei sub forma unor linii drepte care taie meridianele sub același unghi. Principiul proiecției cilindrice, pe care l-a aplicat Mercator, fusese încercat în Antichitate de geografii Strabon (63 î.H.-19 d.H.) și Marinus din Tyr (100 d.H.). Acest principiu a fost cunoscut și folosit și de chinezi în secolul al X-lea.

În zilele noastre hărțile maritime și aeriene folosesc încă „proiecția Mercator”, dar, trebuie precizat, ele sunt utile calculului de unghiuri făcute cu ajutorul compasului, și nu calculării distanțelor sau suprafețelor. Mai ales în materie de suprafețe proiecția aceasta dă ample deformări. Astfel America de Sud pare mai mică decât Groenlanda, deși este de nouă ori mai mare; India, care are 3,3 milioane km², pare egală cu Scandinavia (1,1 milioane km²); Rusia, cu 17 milioane km², pare mai întinsă decât Africa (30 milioane km²), iar Alaska pare egală cu Brazilia, deși este de cinci ori mai mică.

Marele Atlas al lui Mercator, din 1595...

31 de ediții în câțiva ani

Preocupările lui Mercator nu s-au limitat la geografie, matematică și cartografie, atât de îmbinate în proiecția originală a lumii pe care el a creat-o. Savantul a făcut și studii de teologie și filosofie și a manifestat preocupări pentru istoria civilizației. Așa se face că, în 1568, a publicat o excepțională și masivă lucrare (1.000 pagini *in folio*), intitulată *Cronologie de la începuturile lumii până la Anno Domini 1568 obținută din eclipse și observații astronomice*. În acest opus evenimentele din istoria asirienilor, persilor, grecilor și romanilor erau sincronizate prin referirile istorice la eclipsele de Soare și Lună. Lucrare de pionierat, *Cronologia* lui Mercator corecta datarea multor evenimente istorice stabilite anterior doar pe baza Bibliei. El a recurs la observațiile astronomice ale vechilor popoare și a făcut o comparație de date obținute pe diferite căi, realizând practic o descriere a lumii în două dimensiuni: temporală și spațială.

De asemenea, Mercator a stabilit un nou standard pentru gravarea hărților, ca și caracterul italic pentru inscripționarea lor, ambele procedee

Europa în viziunea lui Mercator (în dreapta), la 1589

GERHARD MERCATOR ȘI „PROIECȚIA” SA

VICTOR IONESCU

Gerhard Mercator (formă latinizată a numelui flamand Gerhard de Kremer) a fost cel mai valoros matematician, geograf și cartograf de la Ptolemeus, savantul grec din „epoca de aur” a Imperiului Roman sub dinastia antonină (96-192), în care mai activaseră istoricii Tacitus și Appian, biograful Plutarh, filosoful Epictet, scriitorul Lucian din Samosata, poetul satiric Juvenal, geograful Pausanias, medicul Galenus și împăratul-filosof Marcus Aurelius.

S-a născut la 5 martie 1512, în localitatea Rupelmonde din comitatul Flandrei (Belgia de azi), în familia pantofarului (meșter-breslaș, de neconfundat cu cizmarul, care era un reparator de încălțăminte, și nu un creator de pantofi, un modist de azi) Hubert de Cremer. Din 1526, când tatăl său a murit, a fost încredințat călugărilor din Herzogenbusch, unde a făcut primele studii. În 1530 Mercator a devenit student la Universitatea din Louvain. Acolo obținea în 1532 titlul de „magister artium”, făcând paralel studii de teologie, filosofie și matematică. Între 1534 și 1537 a lucrat în atelierul astro-

nomului Gemma Frisius, care producea hărți, globuri pământesti și cerești, precum și instrumente astronomice.

O razie salutară

În 1537 Mercator a publicat prima hartă, care reprezenta Țara Sfântă, iar în 1538 prima hartă a lumii. Au urmat, în 1539, harta Flandrei natale și, în 1541, primul glob terestru.

În 1551 a fost solicitat de Wilhelm von Reiche să ocupe catedra de cosmografie la nou-înființata Universitate din Duisburg. Invitația venea la momentul oportun, deoarece Mercator, deși confecționase

în 1541 un glob terestru și unul ceresc pentru împăratul Carol Quintul (1519-1556) – care îi mai comandase pentru nevoile sale militare un set de instrumente topometrice și un cadran solar –, fusese prins în 1544 la o razie antilutherană. Savantul a stat șase luni în închisoare, timp în care doi dintre ceilalți 41 de „eretici” arestați odată cu el fuseseră arși pe rug, alți doi îngropați de vii și un al cincilea decapitat. Mercator a scăpat datorită demersurilor făcute de preotul parohiei sale. Așa că plecarea din Țările de Jos era salutară.

La Duisburg, în afara activităților didactice, a început

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● Ce știa Churchill, afla și Stalin ● Sinuciderea lui Krivițki ● Partidul comunist britanic avea acces la notele informative predate MI5 ● „Așa-i, Elli?” ● Când suspiciunea frizează demența ● Opt colhoznici la Londra ● Christopher Plummer, agentul „Zigzag” ● Să recrutezi pe recrutorul agentului tău dublu ● O cucoană prea îndrăgostită de câinele ei ● Probleme cu soția lui „Garbo” ● La nemți, programul este program ● Churchill intră în joc și e gata să îl arunce în aer ● Istoricul tot istoric

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

În martie 1943, Serviciul de Securitate (MI5) al Marii Britanii a decis că premierul trebuie informat periodic despre cele mai importante acțiuni pe care le desfășura. Au fost și voci care au exprimat temeri. Periodic, prim-ministrul avea să primească o sinteză de două-trei pagini, pe care o parcurgea cu mare interes. Doar că, așa cum aveau să descopere peste ani britanicii, era o problemă.

Problema se numea Anthony Blunt. El era ofițerul care alcătuia o primă sinteză de 16 pagini, pe care, împreună cu un alt ofițer, Dick White, o rezumau la cele două-trei foi ce ajungeau la Churchill. Doar că Anthony Blunt era deja recrutat de sovietici. Așa că se poate presupune că materialul care ajungea la premierul britanic era, nu peste multă vreme, și pe masa lui Iosif Vissarionovici Stalin, liderul sovietic. Dacă nu cumva acesta avea acces chiar la sinteza mai amplă, de 16 pagini.

De altfel, Elena Modrjinskaia, șefa sectorului britanic din serviciul de spionaj sovietic, era nemulțumită că Blunt își asuma riscuri prea

mari, aducând la întâlnirea cu ofițerul sovietic un număr prea mare de documente, de multe ori în original. Se pare că el a furnizat în cariera sa de agent al Moscovei 1.771 de documente. Între ele, și sinteza discuțiilor purtate la Londra de britanici cu un defector sovietic, Valter Krivițki. Era pentru prima oară – consideră Christopher Andrew (*The Defence of the Realm. The Authorised History of MI5* Apărarea Regatului. Istoria autorizată a MI5, Allen Lane, Penguin Books, 2009, XXIII + 1032 pp.) – când britanicii căpătau o imagine din interior a serviciilor secrete sovietice. Blunt le preda acel document sovieticilor în ianuarie 1941, iar în februarie Krivițki era găsit împușcat în-

utilizate timp de 300 de ani. Până la savantul flamand, cartografi, copişti şi negustorii de hărţi făceau fie mari lucrări care să împodobească palate şi biblioteci, fie portulane, necesare marinarilor.

Marele Atlas al lui Mercator, lucrare de referinţă timp de trei secole, a fost publicat în 1595, la un an după moartea savantului, prin grija fiului său Rumhold. Se numea *Atlas sive cosmograficae meditationes de Fabrica Mundi et Fabricati Figura Primum a Gerardi Mercator* (Atlas sau meditaţii cosmografice asupra creaţiei Universului şi a Universului ce a fost creat) şi includea toate hărţile concepute de el la Louvain şi Duisburg: harta Palestinei, din 1537, *Marea hartă a lumii*, din 1538, „cea mai exactă descriere [reprezentare – n.n.] a Flandrei” din 1540, *Europae descriptio* în 15 planşe (1554), harta Lotharingiei, 1563, *Angliae, Scotiae et Hiberniae nova descriptio* (1564), proiecţia sa din 1569, în 21 de planşe, *Descrierea Europei* (ediţia a doua din 1578), care cuprindea 16 hărţi ale Franţei, nouă ale Belgiei şi 26 ale Germaniei, 27 de reproduceri ale hărţilor lui Ptolemeu, împreună cu textul exact din *Geografia* acestuia, o descriere a Europei de Sud-Est (22 de hărţi), intitulată *Italiae, Sloveniae et Graeciae tabulae geographicae* (1589).

Făcuse el însuşi planul unui atlas în trei volume, din care a apucat să publice doar două până să moară: „Dorinţa mea este să sintetizez în acest Atlas cunoştinţele, umanitatea şi înţelepciunea oamenilor, ca şi cum, aflându-mă într-un Turn de Veghe al Cosmografiei, aş putea să găsesc, atât cât îmi permit puterile şi stiinţa, adevărurile din lucruri încă necunoscute, dar care ar putea sluji înţelepciunii omului”. Ultima

parte a Atlasului, completată de fiul său Rumhold, a întregit lucrarea tipărită în 1595 sub titlul dat de Mercator însuşi. Magistrala lucrare a cunoscut 31 de ediţii *in folio* în numai câţiva ani.

Atlasele *in folio* erau mari şi „scumpe, astfel că mulţi învăţaţi nu pot să le obţină”, scria geograful oficial al regelui francez Ludovic al XV-lea. „Datorită mărimii lor – arăta acelaşi –, ele sunt ținute în bibliotecă, adesea împodobite cu o frumoasă legătură, mai degrabă ca ornament decorativ decât ca instrument util”. În 1734-1738 era tipărit la Amsterdam un *Atlas de buzunar pentru uzul călătorilor şi al ofiţerilor*. Atlasul Mercator a fost tipărit şi el în format accesibil sub numele de *Atlas Minor*, în 27 de ediţii, inclusiv una în limba turcă.

Un crater de pe Lună îi poartă numele

Gerhard Mercator a murit celebru şi bogat, la 2 decembrie 1594 la Duisburg,

... şi statuia savantului din Duisburg, oraşul unde a trăit mai bine de patru decenii

unde trăise din 1552 şi unde sunt expuse şi operele sale. Cunoaştem azi 12 globuri-perechi (Pământul şi Cerul), cinci hărţi de perete, multe hărţi ale lumii şi regiunilor sale, o Cronologie şi o Cosmografie. Multe dintre acestea se află în „Camera Tezaurului şi a Culturii” a Muzeului de Cultură şi Istorie Urbană al oraşului Duisburg. Mercator a fost înhumat în Biserica Mântuirii din Duisburg. Universitatea la care a predat şi creat este numită „Gerhard Mercator Universitaet”. La Duisburg funcţionează, de asemenea, Şcoala Mercator de management, Gimnaziul Mercator şi centrul de conferinţe Mercatorhalle. Îi mai perpetuează memoria partea sudică a autostrăzii de centură a Duisburgului, un mare centru comercial şi cazarma militară din Euskirchen. Mercator are din 1878 o statuie în faţa Primăriei din Duisburg, una în oraşul său natal, Ruppelmonde, şi o altă într-un parc din Bruxelles. Din 1950 fiinţează, tot la Duisburg, Fundaţia Mercator, una dintre cele mai mari instituţii de acest fel din Germania, ca şi o Asociaţie Ştiinţifică Mercator pentru Istorie şi Geografie.

În 1935 unul dintre craterele descoperite atunci pe Lună a primit numele Mercator, iar în 2012, a 500-a aniversare a naşterii sale a fost marcată prin expoziţia „De la imaginea lumii din Renaştere la hărţile moderne”, deschisă între 10 martie şi 10 iunie în Muzeul de Artă şi Istorie a Culturii din Dortmund (Germania). În fine, cea mai bună şi veritabilă reprezentare a chipului acestui mare savant a fost realizată de Frans Hogenberg, în 1574, sub forma unei gravuri care dă un plus de valoare nemuritoare sale personalităţi. ■

vremea lui Gorbaciov încă mai existau responsabili KGB care considerau că „cei cinci magnifici“ fuseseră o reușită operațiune de intoxicare a britanicilor.

Probabil că succesul fără precedent al britanicilor de a „intoxica“ serviciul de informații al armatei germane, Abwehr, în timpul războiului contribuise la o asemenea părere. Totul pornise pe teatrul de operațiuni din Orientul Mijlociu. Comandantul forțelor britanice, generalul Sir Archibald Wavell, l-a numit pe locotenent-colonelul Dudley Clarke să gestioneze operațiunile de dezinformare a germanilor înainte de declanșarea unor operațiuni militare. S-a creat apoi un organism la Londra, care să gestioneze astfel de operațiuni la nivel global, apoi Comitetul 20 (XX, simbolul cuvântului englez „double-cross“, înșelăciune, dezinformare).

În fruntea acestuia a fost numit Sir John Cecil Masterman (1891-1977), istoric de profesie. Între agenții folosiți pentru dezinformare, câțiva s-au remarcat în mod deosebit. Unul dintre ei, Eddy Chapman, cu numele de cod „Zigzag“, era un fost spărgător. Arestat de germani, retrimis în Marea Britanie, a fost „întors“ contra Abwehr. Spre finalul lui 1944 MI5 a renunțat la serviciile sale, după ce reînnoșase relațiile cu lumea interlopă și începuse să se laude cu viața lui dublă. Christopher Plummer l-a întrușipat într-un film de succes.

Alt agent devenit faimos a fost „Tricicleta“, sârbul Dušan Popov. La un moment dat, britanicii l-au recrutat și pe ofițerul Abwehr care îl dirija, Johann Jebesen, sub numele de cod „Artistul“. Un moment dificil a apărut atunci când „Artistul“ le-a dat lista cu spionii săi din Marea Britanie, unde la loc de frunte apărea „Tricicleta“. Ce puteau face britanicii? Dacă nu luau măsuri contra lui, Jebesen s-ar fi prins că era agent dublu. Dar nici nu puteau să îl

retragă din jocul de intoxicare a germanilor. Au încercat să îi abată atenția lui Jebesen de la „Tricicleta“, dar acesta s-a prins și le-a spus-o direct britanicilor. Au fost aproape de dezastru cu puțin timp înainte de debarcarea din Normandia (*Magazin istoric*, nr. 3-5/1984), când Jebesen a fost arestat de Gestapo. Dar timpul prea scurt nu le-a permis germanilor să îl interogheze destul ca să descopere jocul ale cărui victime erau de ani buni.

În aceeași perioadă, o altă agentă, „Comoara“, o rusoaică albgardistă recrutată de Abwehr și utilizată de britanici ca agent dublu, era gata să dezvăluie germanilor jocul dublu. Totul a pornit de la moartea câinelui ei, pe care fusese obligată să îl lase în Spania (ca să îl poată introduce în Marea Britanie, patrușul trebuia să stea șase luni în carantină, ceea ce stăpâna a refuzat). I-a acuzat pe britanici de neglijență

John Cecil Masterman, președintele Comitetului 20, și „Garbo“, Juan Pujol, în iunie 1984, după o întâlnire cu ducele de Edinburgh

și a amenințat că nu va mai introduce în mesaje radiotelegrafiate către germani semnalul de control convenit cu ofițerul Abwehr și pe care a refuzat să îl dezvăluie britanicilor. Existau două soluții: să o retragă din joc, ceea ce putea stârni bănuielile germanilor, sau să își asume riscul să continue și ea să comunice inamicului, prin omiterea aceluia semn secret din mesaje, că lucra sub control. Au ales să continue, dar nu i-au mai încredințat mesaje sensibile de dezinformare.

Un alt agent de mare valoare a fost „Garbo“, un spaniol recrutat de Abwehr și care a acceptat să lucreze pentru britanici. Problema cu el a venit din partea soției. Geloasă că din cauza muncii o neglija, a amenințat că dă totul în vileag. Britanicii s-au gândit să „informeze“ Ambasada spaniolă la Londra că o femeie cu semnalmente soției lui „Garbo“ plănuia să îl asasineze pe ambasador. Era însă prea riscant, era amestecată și poliția. Până la urmă, un ofițer superior din Scotland Yard i-a sunat la ușă și a

tr-o cameră de hotel din New York, cu un bilet alături în care anunța că se sinucisese.

La 4 septembrie 1939, a doua zi după intrarea Marii Britanii în Al Doilea Război Mondial, Alexander Cadogan, subsecretar de Stat permanent la Foreign Office, primea o telegramă de la Victor Mallet, însărcinatul britanic cu afaceri de la Washington, care îi relatea primele informații primite de la Krivitski despre penetrări sovietice în sistemul de securitate al Marii Britanii. În iulie 1942, britanicii au avut o nouă dovadă a penetrării serviciilor lor de către sovietici. Un agent al MI5 infiltrat în partidul comunist britanic a fost chemat de cel care răspundea de problemele de securitate în cadrul partidului și a fost întrebat de când colabora cu MI5. Drept dovadă i s-au citat pasaje dintr-o notă pe care o dăduse la persoana întâi, deci ușor de identificat autorul. Anchetele desfășurate s-au soldat doar cu prinderea unor secretare vinovate de trădare.

S-au pus mai multe întrebări după ce s-a descoperit trădarea celor „cinci magnifici” (*Magazin istoric*, nr. 8-12/1996; 1/1997) dacă nu ar fi trebuit ca ei să fi fost descoperiți încă din vremea războiului, în baza indiciilor pe care Serviciul de Securitate le-a avut la îndemână. În acel moment MI5 nu dispunea de personalul necesar supravegherii mai îndeaproape a activităților unui aliat, totuși. De altfel, Diviziunea B, cea care se ocupa de contraspionaj, se concentra exclusiv asupra germanilor. De supravegherea sovieticilor se ocupa un singur ofițer, din cadrul Diviziunii F (contrasubversiune). De altfel, șeful Diviziunii B din acea vreme, Guy Liddell – care avea să ajungă apoi șeful MI5 – l-a recomandat șefului de la F pe Blunt, dar acesta a refuzat să îl preia. Șeful subdiviziunii F2, cea care monitoriza pe comuniștii britanici, Richard Hollis, îl venera pe șeful

contraspionajului din MI6, Valentine Vivian, dar avea o părere foarte proastă despre succesul acestuia, Felix Cowgill. Totuși, Cowgill a fost cel care, după ce britanicii au aflat de la Igor Guzenko, cifror GRU care a dezertat la Ottawa, la 5 septembrie 1949, că exista în rândurile lor un spion cu indicativul „Elli”, s-a întors către Blunt și i-a adresat întrebarea: „Așa-i, Elli?”.

Foreign Office interzisese și lui MI6 și lui MI5 orice acțiune contra sovieticilor, după ce Stalin se alăturase coaliției antihitleriste. Atunci când Blunt i-a informat pe sovietici că MI5 nu avea niciun om infiltrat în Ambasada sovietică de la Londra și nu avea voie să le supravegheze convorbirile telefonice, Moscova nu l-a crezut. De altfel, Elena Modrjinskaia a exprimat în mai multe rânduri suspiciuni față de rețeaua celor cinci, considerând că, de fapt, era o vastă operațiune de intoxicare pusă la cale de britanici contra sovieticilor, după modelul plin de succes desfășurat contra germanilor, despre care aveau toate detaliile prin Anthony Blunt. Ea aducea ca argument și faptul că informațiile oferite de cei cinci nu au dus la de-

Anthony Blunt, autorul sintezelor pe care premierul Winston Churchill le citea cu cea mai mare atenție, dovada și adnotarea „extrem de interesant”, care se poate observa pe foaia din dreapta

conspirarea niciunui spion britanic în U.R.S.S. Christopher Andrew afirmă că acest lucru se datora faptului că britanicii nu aveau niciun spion important pe acel spațiu. Sigur, poți să te întrebi pentru ce luau banii angajații din serviciile britanice de informații care lucrau în domeniu. După cum nu poți să ignori nici faptul că în acei ani, în cadrul serviciilor sovietice de informații continua să domine o atitudine de suspiciune generală. La un moment dat, Moscova a trimis o echipă de opt filori care să îi urmărească pe cei cinci. Îmbrăcați în haine de proveniență sovietică și fără să știe niciunul boabă de engleză, nu au făcut mare ispravă. Să mai adăugăm, deocamdată, că și în

Pastila de cuvinte

Monedele germane au cunoscut o circulație importantă în cele trei țări românești. Coman Lupu arată că succesul acestora s-a datorat mai multor factori. Între țările românești și ținutul de limbă germană s-au stabilit relații economice; un factor important au fost drumurile comerciale regulate stabilite între Lipsa (Leipzig) și târgurile din principate. În timpul domniilor fanariote, contactul cu Europa occidentală se realiza prin intermediul unor case comerciale din Brașov și Sibiu. Negustorii de aici, continuatori ai unor tradiții de legături economice cu Moldova și

Țara Românească, facilitau accesul monedelor austro-ungare pe piața din principate, în ciuda dominației otomane.

NUME DE MONEDE DE ORIGINE GERMANĂ

Academician MARIUS SALA

Bancnotă „ban de hârtie” este un cuvânt împrumutat din limba germană, unde *Banknote* înseamnă „notă (= hârtie) a unei bănci”. Este atestat în vocabularul românesc din secolul al XIX-lea (la Al. Odobescu). Astăzi este folosit mai ales în lucrările de numismatică și în limbajul funcționarilor bancari.

Băncuță are la origine cuvântul german *Bankozettel* (care nu este diminutivul lui *bancă!*). Coman Lupu precizează că termenul *Bankozettel* figura pe biletele de bancă și era imprimat de mai multe ori pe bucata de hârtie din care posesorul rupea cât avea nevoie. Prin etimologie populară *Bankozettel* a devenit *băncuță*, cu sensul „mică monedă de argint din trecut, în valoare de 50 de bani; monedă de mică valoare (10-20 de creițari)”.

Cremnițer era o monedă emisă în Imperiul Habsburgic la Kremnitz (astăzi Kremnice, în Republica Cehă). Apare rar menționată în secolul al XIX-lea (prima atestare, în 1822).

Crontaler era o monedă austriacă al cărei nume este evident de origine germană (*Kron(en)thaler*). Este atestată sporadic în prima jumătate a secolului al XIX-lea și sub forma variantelor *cromtaleri* (1821) și *cronptaleri* (1824), care apar în documentele publicate de Nicolae Iorga. Nicolae Filimon, în romanul *Ciocoii vechi și noi*, precizează că era una dintre monedele care circulau pe vremea lui Caragea-Vodă.

Groș era una dintre vechile monede de argint cu largă circulație europeană. Prima emisiune semnalată docu-

mentar s-a produs la Tours (în 1226), de unde și numele purtat de cel mai vechi groș, *grossus tournensis*; groșul din Tours a fost imitat de germani (în 1232) sub numele de *Groschen*. Cuvântul *groș* are origine multiplă, vine din germanul *Groschen* și polonezul *Grosz*. Apare la sfârșitul secolului al XVI-lea (1591). În Moldova a apărut prin filieră poloneză, iar în Transilvania din germană; în Țara Românească termenul este atestat sporadic. În opoziție cu monedele *subțiri* s-au bătut niște monede mai *groase*, care ajung monedă cunoscută în toate țările Europei centrale și apusene. Doi groși făceau un scot, șase scoți un *fertun*, iar patru fertuni o grivnă. Dicționarul Academiei precizează că, în opoziție cu acești bani care reprezentau numai o valoare ideală, fără a exista și monede corespunzătoare lor, *groșul* era moneda bătută, reprezentând unitatea monedei de argint, iar cu o anumită sumă de *groși* se plăteau în „bani gata” scotul, fertunul sau grivna. Cu-

Moneda austriacă crontaler

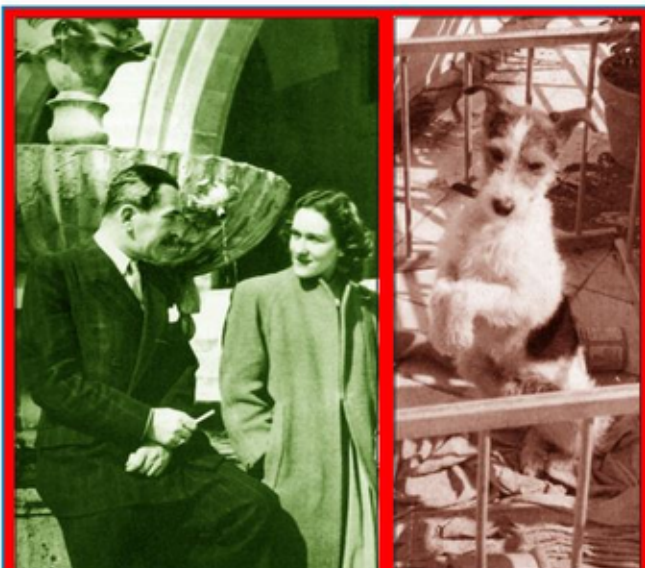
anunțat-o că soțul ei fusese arestat pentru că decisese să dea totul în vileag din cauza presiunilor soției. În aceeași zi, operatorul radio care transmitea germanilor mesajele lui „Garbo“ a găsit-o într-o cameră în care încercase să se asfixieze cu gazul de la sobă. Deși au bănuț-o că înscenase totul, britanicii au luat lucrurile în serios. L-au dus pe „Garbo“ într-un lagăr și au adus-o pe soție să stea de vorbă cu el, după ce au pus-o să semneze un angajament că nu va mai face presiuni asupra soțului și nu va face publice secretele pe care le știa. Un consilier juridic a avertizat-o că a scăpat de arestare și internare pe toată durata războiului ca prin urechile acului. „Garbo“, deși ușor afectat de circul pe care trebuise să îl joace în fața soției, și-a reluat activitatea cu mare entuziasm.

„Garbo“ a fost cel care i-a informat pe germani despre debarcarea aliată în nordul Africii (Operațiunea „Torch“). Doar că, dintr-o „neglijență“ a poștei, scrisoarea lui a ajuns prea târziu. A fost felicitat de germani cu regretul că informația nu le parvenise la timp, dar nu din vina lui. Mai târziu, a primit și un aparat de

radio. La 5 iunie 1944, în preziua debarcării din Normandia, și-a atenționat stația din Spania cu care comunica să nu închidă recepția la ora 24.00, cum proceda de obicei, căci avea de transmis un mesaj urgent la ora 03.00. Britanicii consideraseră că dacă îi informau la acea oră pe germani că începuseră debarcarea, nu mai era niciun pericol. Culmea este că neamul din Madrid a deschis stația abia la 06.00 dimineața, așa că mesajul lui „Garbo“ a ajuns odată cu primele valuri ale desantului pe plajele normande. „Garbo“ a făcut o adevărată criză de nervi, iar germanii și-au cerut mii de scuze.

În aceeași zi de 6 iunie, Churchill s-a adresat Parlamentului, anunțând că debarcarea era doar începutul unei serii de operațiuni similare în Europa. Premierul încerca să își aducă contribuția, fără să se fi consultat în prealabil cu serviciile secrete, la planul de dezinformare – pe care îl cunoștea din sintezele primite – menit să îi facă pe germani să creadă că Normandia era doar o operațiune de diversiune și adevărata debarcare urma să aibă loc. Era lucrul de care se temuseră cel mai tare cei din MI5 care se opuseseră să i se trimită acele sinteze informative. Cu o zi înainte, „Garbo“ informase pe germani că se stabilise ca nimeni să nu facă declarații privind

desfășurarea ulterioară a operațiunilor. Ca să dreagă lucrurile, „Garbo“ a mai trimis un mesaj în care informa că exista o mare nemulțumire printre responsabilii britanici față de declarația premierului, care încălca cele convenite anterior. Dar Churchill ar fi afirmat că nu-i putea minți pe aleșii neamului.

Nathalie Sergheiev, „Comoara“, fotografiată la o întâlnire cu maiorul Kleimann, ofițerul Abwehr care o dirija, și câțelul ei mult iubit

război, în 1972, când Masterman a publicat o carte în care dezvăluia diabolicul joc făcut cu germanii – mai încercase în câteva rânduri, dar fusese oprit de autorități, iar acum își publica cartea în S.U.A., acceptând cenzurarea anumitor pasaje –, a primit o scrisoare din partea unui fost coleg, care îi scria: „Consider acțiunea dumneavoastră o rușine și nu am nicio îndoială că opinia mea este împărtășită de mulți dintre cei cu care ați colaborat în timpul războiului“.

(Va urma)

Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară (I.S.P.A.I.M.), Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române (I.S.S.E.E.) și Cercul Militar Național au organizat, în ziua de 9 septembrie 2013, masa rotundă „100 de ani de la al doilea Război Balcanic”. Manifestarea a avut loc la Palatul Cercului Militar Național, clădire situată foarte aproape de locul de desfășurare a Conferinței de pace, „Grand Hotel de Boulevard”.

CENTENARUL CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI BALCANIC. MASĂ ROTUNDĂ

Reuniunea a cuprins trei secvențe majore, prima dintre ele fiind consacrată preliminariilor crizei balcanice din anii 1912-1913. Comunicările au pus în evidență complexitatea situației din regiunea balcanică precum și faptul că parte dintre contradicțiile manifestate aici au rădăcini ce urcă mult în timp (problemele „macedoneană” și „albaneză” sunt emblematice), aspecte relevate în comunicările dr. Alexandru Madgearu (I.S.P.A.I.M.; *Rădăcini medievale ale războaielor balcanice*) și prof.univ.dr. Nicolae-Șerban Tanașoca (directorul I.S.S.E.E.; *Aromânii și crearea statului albanez*).

Pornind de aici, și „cheile” de analiză a crizei din anii 1912-1913 au fost diferite. Prof. univ. dr. Marin Badea (Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”; *Nicolae Titulescu și războaiele balcanice*) a arătat că Nicolae Titulescu, aflat la începuturile activității diplomatice, împărtășea viziunea conservatoare a guvernului condus de Titu Maiorescu potrivit căreia România trebuia să manifeste prudență, dublată de fermitate, față de evoluțiile politico-militare de la sudul Dunării. În schimb, după cum preciza prof.univ.dr. Florin Țurcanu (I.S.S.E.E.; *Cunoaștere istorică și judecată politică. N. Iorga și războaiele balcanice*), Nicolae Iorga, în tripla sa calitate

de istoric, parlamentar și șef de partid, considera că obiectivul României nu era la sud de Dunăre, unde risca să intre în hățișurile intereselor contradictorii din regiune, ci la nord de Carpați. Cu toate acestea, marele istoric a susținut acțiunea României din vara anului 1913, a îmbrăcat uniforma militară și a participat în calitate de voluntar pe frontul balcanic.

O idee foarte interesantă, adusă în discuție de general-maior (r.) dr. Mihail E. Ionescu (directorul I.S.P.A.I.M.; *Războaiele balcanice un secol după*), a fost relația dintre stabilitatea sistemului internațional și crizele balcanice. În esență, în momentul în care sistemul intră într-o perioadă de instabilitate, regiunea balcanică resimte direct acest lucru, configurația politico-teritorială având tendința de schimbare, inclusiv pe cale violentă. Așa s-a întâmplat în anii 1914-1918, 1940-1944 și post 1989, în ultimul caz fiind vorba de destrămarea Iugoslaviei.

Secțiunea a doua a fost dedicată problemelor militare, în special participării armatei române la al doilea Război Balcanic. Dr. Apostolos Patelakis, de la Institutul Balcanic din Salonic (Grecia), a prezentat comunicarea *26 octombrie 1912 ziua eliberării Salonicului de sub otomani*. Informațiile și aprecierile oaspetelui grec au fost foarte interesante, mai ales din perspectiva disputelor dintre greci și

**Cel mai vechi groș,
grossus tournensis;
groșul din Tours, avers...**

vântul apare în expresii ca *a afla groș pe groși* „a afla comori și avere multă” sau *a înșira moș(i) pe groș(i)* „a vorbi mult și fără rost; a spune minciuni”. Florica Dimitrescu crede (într-un articol publicat în revista *Studii și cercetări lingvistice*, nr. 2 din 1958, pp. 266-267) că *moși pe groși* trebuie să fie legată de *sărbătoarea Moșilor*, când celor adunați în târguri li se spuneau povești pe bani, pentru *groși* (monede). Are și un diminutiv, *groșiță*, monedă mică de argint având în cursul timpului diverse valori. Există și un alt derivat, *groșițariu* „substitutul pădurarului, care căpăta o mică plată de câte 4 fileri pe zi”. Cuvântul *groșiță* este atestat în poezia populară, apare în antologia lui G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române* (București, 1885, p. 300), iar sub varianta *groșată*, apare la T. Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului* (București, 1925, p. 11).

Fertun este explicat în Dicționarul Academiei printr-o comunicare făcută de I. Nistor lui Sextil Pușcariu: „*Fertunul* nu era o monedă bătută, ci numai o monedă ideală, exprimând valoarea unui sfert de monedă sau grivnă polonă; valoarea deci cât 6 scoți sau 4 groși”. Se dă și un citat din *Cronica* lui Șincail: „Banii care trebuie să ne plătească, să nu se măsure, fără numai cu marca

de argint [...], adică de patru fertoni și o jumătate a măsurii Sibiiului cu un denariu de Kolonia”. Cuvântul a fost împrumutat din latina medievală, *ferto*, -*onem*, fiind latinizarea cuvântului german *Vierdung*.

Finic „ban, filer” (cu varianta *fenic*) apare în textele populare din secolul al XIX-lea. Era o monedă care a circulat numai în Transilvania și are la origine germanul *Pfennig*. Nu trebuie confundat cu termenul omonim *finic* „curmal, palmier”, care are origine slavă (din vechiul slav *finikŭ*). Astăzi cuvântul se păstrează numai în Banat, probabil sub influența șvabilor.

Ort desemna, la început, o monedă care valora un sfert de taler. Provine din germanul *Ort* și polonezul *Ort*, fiind atestat în cele trei țări românești; în Moldova provine din polonă, iar în cronicile muntenești a fost împrumutat din germană. În secolul al XVIII-lea, *ort* apare frecvent în cronicile muntenești și moldovene. S-a păstrat în expresii ca *a da ortul popii* „a muri” (Coman Lupu a întâlnit și expresia *a da Oltul popei*, explicată de el prin etimologie populară), *cot de un ort și ată de un zlot* „se spune atunci când cineva, după muncă multă, nu primește nicio recompensă”, *tot doi bani (sau lei) și un ort* „lucru obișnuit, fără importanță”.

Șiling era o monedă care a circulat în Austria. Cuvântul este înregistrat sporadic în română, uneori cu variantele *shi(l)ing* și *șeling*. Dicționarul Academiei propune ca etimon engl. *shilling* (moneda circula și în Anglia), germ. *Schilling*. Pentru varianta *șeling* se indică originea franceză: *schelling*.

Taler este numele unei monede austriece de argint

... și revers

care a circulat, în trecut, și în țările române. Istoria acestei monede a început în 1519, în Boemia, unde a fost bătută o monedă din argintul extras dintr-o mină de lângă orașul *Sankt Joachimstal* „Valea Sfântului Ioachim”, azi *Jachimov*, situat în nord-estul Cehiei. În numele acestui oraș se poate recunoaște cuvântul german *Tal* „vale” și numele *Joachim*. De la *Joachimstal* s-a format derivatul *Joachimstaler* „gulden (taler) din Joachimstal”. Din acest derivat s-a izolat *taler*, în pronunțare dialectală *Daler*, împrumutat de engleză (cuvântul stă la baza lui *dolar*, monedă americană, dar circula și ca nume al monedei canadiene, australiene, liberiene și malaeziene). Din engleză l-a preluat franceza și apoi româna. În română este atestat pentru prima dată în *Evangheliarul slav-român de la Sibiu* (1560-1561). În secolul al XVI-lea apare în diverse documente din cele trei provincii românești. Este folosit azi în expresia *taler cu două fețe* „om ipocrit”. Mai există un cuvânt (omonim) *taler* „vas plat de lemn, de lut ars, de faianță sau de metal, din care se mănâncă sau care se folosește la bucătărie”, care are la origine cuvântul german dialectal *Taller*; cunoaște variantele *talger*, *tas*, *taier*, precum și diminutivul *taleraș* „taler mic”. ■

Eveniment

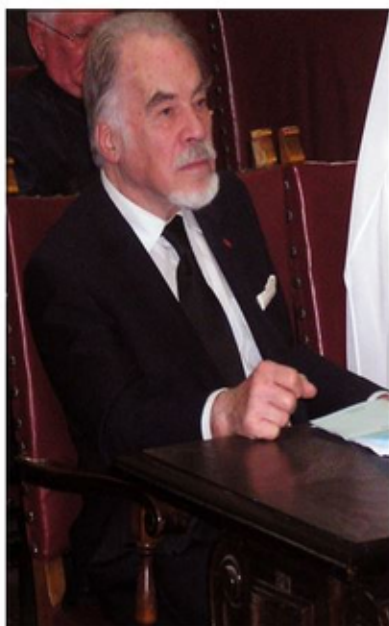
ACADEMICIAN DAN BERINDEI
90 DE ANI

Istoricul, academicianul, profesorul Dan Berindei a împlinit la 3 noiembrie 90 de ani. Aproape un secol de viață printre lovituri și bucurii, scriind 50 de volume și sute de studii în domeniul istoriei moderne. O viață marcată de istorie și o viață dedicată istoriei.

Fără opera sa istoria modernă a românilor ar fi fost astăzi mai săracă, lipsindu-i lucrări precum: *Revoluția română de la 1848; Independența României; Epoca Unirii; 1848 în Țările Române; Călători români pașoptiști; Revoluția română de la 1821; Societatea românească în vremea domniei lui Carol I. 1866-1876; Românii și Europa în epoca premodernă și modernă; Cultura națională română modernă; Diplomația românească modernă de la începuturi la proclamarea independenței de stat (1821-1877); Mihail Kogălniceanu; Bălcescu* – câteva dintre cele mai cunoscute și îndrăgite cărți, dovadă a unor decenii dedicate studiilor și analizei istorice.

Crezul omului și profesionistului Dan Berindei este rezumat în câteva cuvinte: „Istoricul are o deosebită responsabilitate, întrucât istoria are o funcție socială și educativă esențială. Prin intermediul istoricului realitatea trecută este reînviată cu menirea de a da conștiința de sine fiecăruia, în dimensiuni plenare. Lipsit de conștiința existenței istorice a umanității și a națiunii sale îndeosebi, cetățeanul unei țări este un invalid. Simțămintele de comprehensiune față de semenii de pretutindeni și patriotismul, simțirile de solidaritate națională au la temei conștiința istorică”.

Și tot domnia sa adaugă „Istoria este un învățător sau cel puțin ar trebui să fie! Rostul ei este de a ne înlesni legătura cu trecutul, cu rădăcinile, de a ne ajuta să existăm într-o lume

cunoscută și prin aceasta ea ar fi menită să ne asigure un echilibru interior, măsura lucrurilor... Istoria poate fi și un instrument primejdios și mânuirea ei este, din această pricină, deosebit de delicată. Același eveniment este uneori înfățișat în nenumărate variante, rezultate ale interpretărilor subiective, dar nu ra-reori al unor interese”.

Profesorul Dan Berindei a avut generozitatea să împartă timpul și știința sa cu generații de tineri studenți la istorie și relații internaționale, ajunși, la rândul lor, istorici și diplomați.

Dan Berindei s-a alăturat colegiului științific al revistei *Magazin istoric* și a publicat în mod constant articole valoroase în revista *Magazin istoric*. A reprezentat istoriografia românească în forumurile istorice internaționale din Europa și întreaga lume și a publicat lucrări fundamentale despre istoria României în limbile franceză și engleză: *L'année révolutionnaire 1821 dans les Pays Roumains; L'Union des Principautés Roumaines; Les Roumains et la France au carrefour de leur modernité; The Independence of Romania. Selected Bibliography*.

Academicianul Dan Berindei a contribuit la apariția sub egida Academiei Române a *Istoriei Românilor* – o sinteză istoriografică necesară, a coordonat volumul VII al lucrării.

La mulți ani vă urează astăzi redacția revistei *Magazin istoric*, în numele a mii de cititori și admiratori! ■

bulgari privind controlul oraşului, care fusese predat de otomani prinţului moştenitor Constantin, viitor rege al Greciei.

În ceea ce ne priveşte, am prezentat câteva aspecte privind capacităţile operative şi acţiunile trupelor române la sudul Dunării, punctând atât plusurile, cât şi minusurile rezultate din acest război, care ar fi trebuit să fie o probă de încercare pentru organismul militar românesc.

La rândul său, Sorin Turturică, de la Muzeul Aviaţiei Române, a analizat etapele constituirii aviaţiei ca armă şi misiunile pe care ea le-a efectuat în al doilea Război Balcanic. În sfârşit, dr. Marian Moşneagu, şeful Serviciului Istoric al Armatei, s-a referit la misiunile şi acţiunile Marinei Române, care au constatat în asigurarea trecerii Dunării, transportul trupelor spre zonele de defluire, după încheierea campaniei, menţinerea viabilităţii podurilor de la Siliştioara-Măgura şi Nicopol-Turnu Măgurele.

A treia secvenţă a mesei rotunde a avut drept subiect de dezbatere Conferinţa de pace de la Bucureşti şi semnificaţiile ei istorice.

Comunicările au evidenţiat rolul României în stabilizarea Balcanilor după ravagiile războiului, faptul că Bucureştiul, prin atitudinea adoptată, a jucat un rol moderator, reuşind să determine un compromis între foştii beligeranţi. Acest lucru a fost recunoscut de mulţi participanţi, inclusiv de Simion Radev, membru al delegaţiei bulgare, a cărui mamă era aromâncă, după cum a arătat dr. Constantin

Iordan (I.S.S.E.E.; *O mărturie bulgară despre Conferinţa de pace de la Bucureşti (1913). Memoriile lui Simion Radev*). Între cei care s-au aflat la Bucureşti în zilele conferinţei, având o influenţă foarte mare, mult peste statutul său de ziarist, trimis al ziarului *The Times* în Balcani, s-a aflat şi excentricul irlandez James David Bourchier, filobulgar convins, după cum scria maiorul Dabija în memoriile sale. Portretul i-a fost creionat de dr. Daniel Cain (I.S.S.E.E.).

În comunicarea „Cartea verde” românească şi implicaţiile ei, dr. Georgeta Filitti (Fundatia „Calea Victoriei”) a adus multe informaţii inedite despre procesul elaborării „Cărţii verzi” de către autorităţile române. Dr. Sergiu Iosipescu (I.S.P.A.I.M.; *România şi crearea statului albanez*) a conturat un tablou convingător al contribuţiei României la crearea statului albanez. Ultima comunicare (*Pacea de la Bucureşti şi semnificaţia hotărârilor adoptate*), susţinută de Dan Petre (director general, Institutul Diplomatic Român) a relevat semnificaţiile Conferinţei de pace de la Bucureşti, una dintre puţinele reuniuni de acest fel desfăşurate fără participarea directă a marilor puteri europene.

Masa rotundă de la Palatul Cercului Militar Naţional s-a constituit într-o reuşită ştiinţifică de prim plan, iar publicarea lucrărilor într-un volum va întregi demersul organizatorilor. ■

Petre OTU

CULTURĂ NEOLITICĂ (Monoverb reflexiv: 6-8)

Gheorghe BRAŞOVEANU

Soluţia rebusului NAPOLEON BONA- PARTE, din nr.10/2013

CORSICA – SUR – AUSTERLITZ – I – SENA – NEAM – TANA – AVR – O – IH – D – SPANIA – MICHELET – BR – PENAL – LALEA – AR – LEC – TAR – RSA – NAM – TIU – A – ITALIA – CL – TRON – WAGRAM

Soluţia jocului Legendară, din nr. 10/2013

PERSEUS ŞI PEGASUS

(PE – R – SE / U – S – ŞI – PE / G – A – SUS)

Nicolae D. Ghika în Somalia, în 1895

Nicolae D. Ghika s-a sinucis în anul 1921 pentru motive rămase neelucidate, ca și bunicul său aga Nicu Ghika. Se pare că Banca Națională, fiind într-o situație deosebit de grea, i-a cerut, prin Take Ionescu, să-i remită polițe personale în valoare de 30 milioane lei. O discuție penibilă cu tatăl său Dimitrie, care, învinuindu-l că-și ruinează copiii, i-a cerut să nu dea polițele, a dus, se pare, la tragicul deznodământ.

Soția sa – *Ioana Ghika*, născută în comuna Bolintin din județul Ilfov, la 6 iunie 1883, dintr-o familie veche de boieri olteni, Bălenii – va fi cea care va reprezenta arta în această ilustră familie. „Prințesa”, așa cum o cunoșteau mulți dintre comăneșteni, a murit la 16 ianuarie 1969, la Lausanne, în Elveția. Și-a făcut studiile în București cu D.G. Kiriac (1866-1928, compozitor, profesor, dirijor de cor și folclorist), la teorie, solfegiu, armonie, și cu Constantin Brăiloiu (1893-1958, compozitor, muzicolog, etnomuzicolog; *Magazin istoric*, nr. 2/2009) la armonie și contrapunct. Ioana Ghika-Comănești a fost una dintre cele mai mari compozitoare de muzică religioasă, ale cărei compoziții se transmiteau frecvent pe calea undelor

(aproape în fiecare duminică), în cadrul slujbelor religioase, până la finele celui de Al Doilea Război Mondial. Tot ea a fost cea care a înființat corul ce putea fi ascultat în fiecare duminică la biserica Sf. Spiridon din Comănești. Împreună cu Nicolae D. Ghika-Comănești a avut patru copii: Dumitru (Dédé), Eugen, Nicolae și Yvonne.

Dimitrie (Dédé) Ghika-Comănești (1904-1989) se căsătorește în 1925 la Posada cu Valentina Bibescu, fiica Marthei Lahovary-Bibescu și a lui George Valentin Bibescu (marele aviator); a avut ca fii pe John Nicholas și George-Dimitrie.

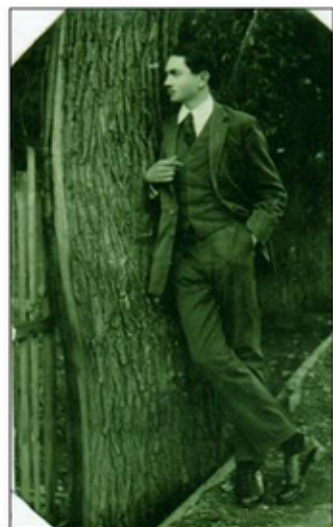
Dimitrie și Valentina Ghika-Comănești, rămași în țară la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, sunt arestați de regimul comunist (1949-1956). După intervenții disperate ale Marthei Bibescu la toate forurile internaționale, chiar și la mareșalul Nikolai Bulganin, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., cei doi părăsesc România la 2 august 1956. Martha Bibescu îi va întâmpina pe aeroportul din Londra.

Copiii lui Dédé au avut o soartă interesantă. Fiul său

John Nicholas (1928-2003) s-a născut la Paris. A fost general de brigadă de cavalerie al Marii Britanii, director la Union Jack Club din Anglia. Familia sa a fost ultima proprietară a Palatului Mogoșoaia, pe care l-a donat statului român. De educația sa s-a ocupat încă de la naștere Martha Bibescu, încercând să-i transmită gustul pentru artă și frumos, cultivat în familie. S-a căsătorit în 1968 cu Judith-Marie Dawidson-Smith și au avut împreună doi copii: Christopher John Ghika (n. 1969) și Jean Valentine Louise Ghika (n. 1970).

Christopher s-a căsătorit cu Clare Allenson și au împreună doi copii. Strănepot al Marthei Bibescu, este cel care conduce Gărzile Irlandeze, regimentul de elită al armatei britanice care a asigurat paza reginei și întregul protocol al nunții lui William cu Kate. Anterior a condus regimentul militar în provincia Helmand din Afganistan.

Celălalt fiu, *George-Dimitrie*, născut în 1936, a fost adoptat de bunica maternă,

Eugen N. Ghika, un copil problemă

Minicronică de familie

Răsfoind de curând vechile volume ale Bulletin de la Société Astronomique de France din 1938, remarcam mai multe note transmise din România de prințul Ghika-Comănești. Cine a fost acesta, ne-am pus desigur întrebarea, mai ales că, așa cum se știe, familia Ghika a fost extrem de numeroasă (membrii acesteia și-au scris numele și Ghica, și Ghika) și nu puține au fost personalitățile care au marcat istoria românilor (Magazin istoric, nr. 7-8/1978).

E suficient să reamintim că ea a dat un număr impresionant de voievozi în Moldova și Țara Românească, în timpul a 25 de domnii, și că a guvernat destinele celor două țări românești timp de 75 de ani. De origine aromână, mulți membri ai familiei au ajuns în înalte funcții în Imperiul Otoman, Moldova și Țara Românească. Au luptat pentru integritatea teritorială și autonomia Principatelor, au fost adevărați reformatori ai structurii sociale, dar și promotori ai progresului cultural.

„Prințul Ghika-Comănești”,
cel din Bulletin de la Société
Astronomique de France

OBSERVAȚIILE ASTRONOMICE ALE LUI GHIKA-COMĂNEȘTI

LAVINIA MISĂILĂ, MAGDA STAVINSCHI

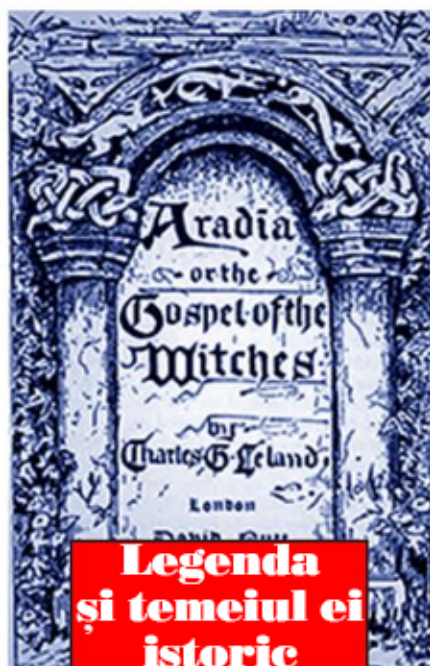
Opt mari personalități având legături directe de sânge cu domnitorii mai sus amintiți au format ilustra ramură a familiei Ghika din Comănești. Cel mai cunoscut este *Dimitrie N. Ghika-Comăneșteanu*, fiul agăi Nicolae Ghika, născut la 31 decembrie 1839. Doctor în Drept al Universității din Berlin, prefect de Bacău, deputat în Parlamentul României, magistrat, a fost conducătorul expediției din Somalia (Africa) în anul 1895, împreună cu fiul său Nicolae, de unde a adus nenumărate trofee din lumea animalelor, pe care le-a donat muzeului „Grigore Antipa” din București (care a luat ființă la 3 noiembrie 1834, la inițiativa

unui alt ilustru reprezentant al Ghikuleștilor, marele ban Mihalache Ghica, fratele domnitorului Alexandru Ghica; a donat colecții importante: monete grecești, romane și bizantine, colecții de minerale, fosile, moluște, pești, păsări și mamifere, precum și opere de artă) sau din lumea botanicii, care au rămas în știință fie purtându-i numele (*Sporobolus ghikea*, *Crotalaria comanestianae*), fie cu trimitere la țara sa (*Justitia romaniae*).

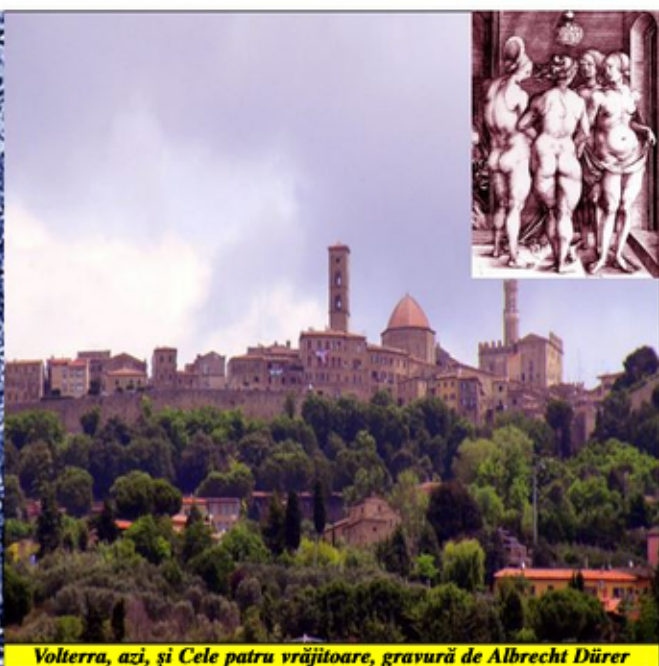
A fost preocupat de zăcămintul de petrol al zonei, încheind în anul 1900 o convenție cu Joseph Rotter, pentru exploatarea cărbunilor din subsolul moșiei sale de la Comănești. A avut doi copii:

Maria D. Ghika și Nicolae D. Ghika. Nicolae s-a căsătorit în 1903 cu Ioana (Yvonne) Băleanu, iar Maria cu generalul Leon Mavrocordat.

Nicolae D. Ghika, fiul lui Dimitrie Ghika (1875-1921), licențiat în Drept la Lausanne și Geneva, a fost atașat diplomatic la Paris, președinte al Fondului Forestier al României, ministru în guvernul Alexandru Marghiloman (martie-octombrie 1918). Nicolae și-a însoțit tatăl, Dimitrie, în expediția științifică din Somalia în 1895, continuând-o de unul singur în Maroc, Sahara, în Statele Unite, Canada și Alaska, toate urmate de rezultate științifice remarcabile.

**Legenda
și temeiul ei
istoric**

Volterra, azi, și Cele patru vrăjitoare, gravură de Albrecht Dürer

ITALIA DE NORD ȚINUTUL VRĂJITOARELOR

THEO STĂNESCU-STANCIU

August 1313. Legende locale povestesc că, într-un orășel din Italia de Nord, a coborât printre muritori, tocmai pentru a le desluși tainele lumii necunoscutului, fiica Dianei, vrăjitoarea Aradia...

13 – cifră cu recunoscute conotații controversate: pentru unii ghinion, pentru alții noroc! 1313 – de două ori 13! În Italia nordică, în plină epocă de dezvoltare a instituției senioriei (1259-1328), forma de guvernământ a orașelor-republici medievale, care proclamase puterea divină în detrimentul celei promovate de instituțiile comunei sau ale orașului-republică. Conform legendelor, în Volterra, un orășel din provincia Pisa, s-a născut una dintre figurile emblematice ale istoriei vrăjitoriei occidentale, Aradia. Istoria sa este la fel de nebuloasă ca și tagma pe care, se pare, că ar fi îmbrățișat-o de tânără. Părinții i-ar fi fost iluștri: i-ar fi dat naștere însăși zeița Diana, trimițându-și astfel fiica pe pământ pentru a-i învăța pe muritori tainele magiei; tată – chiar Lucifer sau Apollo sau poate niciunul, fiind zămislită doar din vrerea Dianei. Și data exactă a nașterii, ca în orice mit, a rămas la latitudinea povestitorului: fie 11 august, fie 13, dar neapărat într-o noapte cu lună plină, căci odrasla avea să devină divinitatea Lunii...

Comunitatea în care a văzut lumina zilei era una modestă, orășelul Volterra, prins în acea perioadă între luptele dintre guelfi și ghibelini (*Magazin istoric*, nr.

10/2012); grație unei bune politici interne și, mai ales, unor relații de bună vecinătate, a reușit să-și mențină independența, cu toate că era râvnit de toate urbele impor-

tante din zonă: Florența, Siena sau Pisa.

Multe probleme, incerta situație, dezbinarea și, mai ales, frecvențele conflicte au reprezentat climatul favorabil

Dimitrie Ghika-Comănești

Martha Bibescu, al cărei nume îl poartă.

Dédé a fost cel care a adus în familia Ghikuleștilor natura alături de muzică. El este „Prințul Ghika-Comănești” din *Bulletin de la Société Astronomique de France*. Moștenind preocupările pentru știință ale bunicului, dar și înclinarea spre artă a mamei, este vizibil atras către astronomie.

La pagina 120 din volumul pe anul 1938 relatează mărturiile transmise de cei de la palatul din Comănești, reședința de vară a familiei, unde se afla, despre o auroră rară pentru latitudinea țării noastre: „Fenomenul s-a observat mai ales între orele 2 și 3 dimineața. Fondul cerului din spre nord și nord-vest era complet negru. Stelele abia se vedeau ca prin ceață. Dăre de foc, frecvente, dar scurte, luminau cerul până la zenit. Lumina era de un roșu închis. Părea că bolta cerească în flăcări era jos de tot. S-au văzut câteva jeturi de lumină verde, ca niște fântâni. Cum s-a făcut ziua s-a putut observa pentru scurt timp o mică flacără, jos spre cerul

nordic. Lumina abia dacă se vedea.

Temp de mai multe zile după auroră temperatura a urcat până la $+10^{\circ}\text{C}$ ziua și $+2^{\circ}\text{C}$ noaptea. Este cu totul neobișnuit pentru România în această perioadă (ianuarie).

Toplița, Transilvania (Carpați): Din ziarele românești: fenomen văzut la 22h 30m. Nori pluteau deasupra creștelor. Norii căpătaseră o tentă roșie. S-ar fi zis că erau nori vulcanici în timpul unei erupții. Într-o parte se vedea un fel de fum alb. Fenomenul s-a deplasat timp de o oră spre est.”

Semnează „Prințul D. Ghika, Comănești, Moldova (în Carpați)”.

La pagina 214, redacția *Buletinului* consemnează: „Mai mulți colegi ne semnalează lumini aurorale mai mult sau mai puțin intense, în special dl. D.G. Comănești, la 1 februarie 1938, la ora 2 dimineața...”

La pagina 265 a aceleiași *Buletin* o relatare din ședința din 11 mai 1938 despre un fulger sferic observat cu câțiva ani în urmă de prințul Ghika-Comănești: „La Geneva, cu câțiva ani în urmă, în timpul unei ploi cu furtună, spre 7 seara, la început de primăvară,

o minge de foc a pătruns în apartamentul vecin camerei prințului Ghika-Comănești. Intrat prin fereastra deschisă a sufrageriei, s-a scurs încet de-a lungul zidului, zburând farfuriile agățate pe perete. O persoană încercă să fugă, dar, urmărită de minge se opri. Meteorul a ieșit prin fereastră fără să accidenteze pe cineva. N-a fost nici un zgomot. Ploaia puternică dură o jumătate de oră. Tensiunea electrică părea aproape nulă. Una sau două descărcări slabe între nori. Nici un fulger. O atmosferă proaspătă de martie. Este curios să vezi cum se produce în aceste condiții un fenomen rar, pentru care ar fi trebuit un aer foarte electrizat.”

Si, în fine, la pagina 547, din București (România) prințul Ghika-Comănești trimite descrierea a trei formațiuni solare remarcabile, observate între 29 aprilie-7 mai, 4-15 mai și 23-30 mai 1938.

Iată deci doar câteva consemnări care dovedesc preocuparea prințului pentru natură, fenomenele din atmosferă sau de pe bolta cerească, dar și legăturile pe care le păstra cu astronomii francezi. ■

O parte a familiei

D.H. Lawrence

adus pe pragul morții pe tânărul de 20 de ani. Leziunile produse în acea perioadă, în special asupra creierului, corelate și cu miraculoasa reîntoarcere în lumea celor vii, i-au trezit latura sensibilă, idealistă, înclinată spre ocultism și misticism. A fost și perioada în care și-a descoperit talentul poetic.

Dovedind încă din copilărie o memorie fantastică (unii biografi afirmă că, la doar șase ani, învățase pasaje întregi din Shakespeare, în special, din *Furtuna*, pe care le recita, cu patos, ori de câte ori avea ocazia), tânărul a reușit să învețe cu mare ușurință limbi străine, apropiindu-se astfel de spiritul și tradițiile multora dintre popoarele europene. L-au ajutat foarte mult și peregrinările din vremea studiilor post-universitare de la Heidelberg, München sau Paris. Odată reîntors în State, a devenit un prolific jurnalist și, pentru o scurtă perioadă, a cochetat și cu avocatura.

Leacuri etrusce

Însă o altă lume începuse să îl atragă. Vechea profeție părea a se împlini. S-a alăturat unei

comunități de amerindieni, a studiat traiul eschimoșilor sau neamurilor mongoloide, aplecându-se asupra legendelor și obiceiurilor lor aproape deloc cunoscute contemporanilor. În 1856, publica, cu aproape 50 de ani înaintea lui S. Freud, o lucrare dedicată interpretării viselor, bazându-se atât pe analize personale, cât și pe scrierile vechilor greci sau arabi. Încă din primele călătorii pe continentul european, Leland a fost atras de lumea exotică a Țiganilor, cu predilecție din Marea Britanie. Peste ani, pasiunea avea să se materializeze și prin publicarea unei lucrări, dar, mai ales, a unui dicționar al limbii țigănești (denumită *shelta*, utilizată de Țiganii nomazi). Nu s-a oprit numai la spațiul englez; alăturându-se fie unui grup, fie altuia, a traversat o bună bucată din Europa, poposind, într-un final, pe pământ italian, la Florența. Acolo, soarta avea să își pună, din nou, amprenta, pătrunzând în lumea miraculoaselor istorisiri locale cu vrăjitoare.

Să-l lăsăm însă să povestească pe cel care mărturisea că scrisul și, mai ales, povestitul au reprezentat adevărata sa chemare. Într-una dintre scrisorile trimise unei nepoate, cea care, peste ani, avea să se îngrijească de publicarea atât a memoriilor, cât și a unei extrem de interesante lucrări biografice, Elizabeth Robins Pennell, Leland sublinia, cu umor: „Poate sunt ultimul dintre îndrăgostiții de scrisori,

de povestit“. „În 1886 am făcut cunoștință, în Florența, cu o femeie care nu numai că stăpânea tainele prezicerii norocului, ci chiar moștenise, din generație în generație, un dar special – priceperea în ale vrăjitoriei, o cunoaștere a leacurilor mistice, a deochiurilor și a exorcizărilor, a producerii de amulete, izvor nesecat de istorii și legende, bună cunoscătoare a numelor spiritelor, pe care le invoca adesea, alături de alte ciudate ritualuri și vrăji. Se născuse în provincia Romagna Toscana... Maddalena, căci așa se numea, a început să mă introducă în lumea miraculoasă ale cărei taine le stăpânea. Ea știa să citească și să scrie, dar nicidecum nu mi-a dat nici cel mai mic indiciu că ar fi deschis vreo carte de orice fel; însă mintea îi era o imensă bibliotecă. Când nu-și putea aduce aminte de vreo incantație sau vreo povestioară, apela la numeroșii ei prieteni. Fiind perfect familiarizată cu dialectele pe care ei le vorbeau napoletan, bolognez, florentin sau venețian –, a devenit una dintre cele mai bune culegătoare de folclor și, cu predilecție, de orice istorioară legată de vrăjitoare. Iar acum,

Frescă de la Mănăstirea Rila, Bulgaria, în care sunt înfățișate vrăjitoare

aparitiei unei noi credințe. Cum lumea muritoare nu prea oferea mari speranțe, mai ales cei săraci, țărani truditori, au fost atrași, atât la propriu, cât și la figurat, de învățăturile prea frumoasei copile. Din casă în casă, propovăduind respectul față de natură, de lucrurile simple, de judecata dreaptă, le asculta păsurile, le ostoya durerile și încerca să le vindece bolile. Cunoșcând tainele leacurilor, părând a stăpâni forțele naturii și, mai ales, întunecatele cărări ale codrilor (cel mai adesea adăpost perfect pentru cei urmăriți de puterea senioriei sau marginalizați ai societății medievale, în general), Aradia a reușit să strângă un număr destul de însemnat de prozești.

Efectele meningitei

Prin cuvinte simple, preamărea libertatea, nu numai a spiritului, ci și cea fizică, dragostea și ade-

vărul, izgonea răul, teama, restricțiile, dorind să construiască lumea perfectă pentru noii Copii ai Spiritului... Devenise „La Maestra” (Învățătoarea) sau „La bella pellegrina” (Frumoasa pelerină). Într-o lume în care Biserica catolică era omnipotentă, un asemenea personaj nu putea să rămână prea mult timp nepedepsit. Dacă marea majoritate a legendelor pomenesc de faptul că ar fi fost ținută prizonieră într-o celulă întunecată, într-una dintre tenebroasele pivnițe ale castelelor din preajma Pisei, sfârșitul poveștii diferă de la sursă la

Vrăjitoare găind, miniatură de epocă

Torturarea unor vrăjitoare, miniatură medievală

gostit de călătorii, de Europa și de scris.

Charles Godfrey Leland s-a născut la 15 august 1824, la Philadelphia, într-o prosperă familie, adevărat stâlp al societății nord-americane a vremii. Prin intermediul doicii (după unele surse, de origine daneză), încă din primele luni de viață, lui Charles i s-au deschis, oarecum, porțile spre lumea tenebrelor. În cadrul unui ritual moștenit din moși strămoși, asemănător întrucâtva obiceiului „tăierii moșului” din spațiul românesc, pentru a-i influența soarta, asigurându-i o viață îndelungată de „învățător și înțelept”, ea a folosit câteva obiecte cu semnificație specială, printre care: o Biblie, o cheie, lumânări aprinse, monete și sare. Mult mai târziu, biografia lui Leland aveau să comenteze că, astfel, pruncului i s-ar fi deschis apetitul pentru cercetarea folclorului și a magiei! Dar, ca de cele mai multe ori, realitatea se pare că ar fi fost cu totul alta: o maladie devastatoare – o formă a meningitei – aproape că l-a

sursă. După unii, înainte de a fi executată, o furtună teribilă ar fi distrus totul, inclusiv orice urmă a trecerii și existenței Aradiei; după alții ea și-ar fi găsit sfârșitul ca orice muritoare căzută în dizgrația Bisericii; iar alții, optând pentru o variantă mai optimistă, credeau că ar fi reușit să scape, s-a retras într-o zonă rurală din sudul Romei, unde a predicat în continuare, trăind până la o venerabilă vârstă.

În ciuda prea frumoasei povești, a trebuit să treacă mai bine de jumătate de mileniu, pentru ca personajul să părăsească tenebrele uitării. Și, din nou, misterul a jucat un rol decisiv. În postura redescoperitorului un american îndră-

Charles Godfrey Leland

Telex Telex Telex Telex Telex

EXPOZIȚIE ÎN KREMLINUL MOSCOVEI

Vineri 27 septembrie la Muzeul Kremlinului din Moscova s-a vernisat o impunătoare expoziție, consacrată istoriei încoronării țarilor Rusiei. Vizitatorii pot vedea cele mai importante obiecte, decorații, costume, accesorii, bijuterii, mantii de paradă ale curtenilor de toate rangurile, meniuri de la balurile Curții etc. – a declarat ziaristilor directoarea Muzeului, Elena Gagarina (fiica celebrului cosmonaut) –, asociate autorității țarilor, începând încă de la sfârșitul veacului al XV-lea, deci înaintea Casei Romanov, căreia îi este dedicată, de fapt, expoziția, la 400 de ani de la urcarea pe tron, odată cu Mihail Feodorovici, în 1613. Oaspeții se pot familiariza totodată cu detalii legate de procesul de încoronare a suveranilor ruși din vremea Imperiului Țarist.

Perioada ilustrată începe cu epoca lui Ivan cel Groaznic și se încheie cu ultima încoronare, cea din 1896, a lui Nicolae al II-lea. Pentru prima oară după multe decenii, a declarat doamna Gagarin, Căciula lui Monomah cu pietre scumpe și Coroana Imperiului Rus au părăsit incinta Sălii Armelor (Orujinnaia Palata), pentru a se putea oferi privirii vizitatorilor prezentei expoziții. De fapt, Sala Armelor este principalul furnizor, pentru că de acolo erau aduse, pe niște platouri, însemnele încoronării la Catedrala Uspenski, pentru a sluji la ceremonialul care urma. Dar și Ermitajul, ca să nu mai vorbim de arhivele rusești, a trimis multe exponate. O vitrină specială este consacrată banchetelor fastuoase care urmau în Palatul Fațetelor (Granitovaia Palata) ceremoniei de încoronare de la Catedrala Uspenski: fețe de masă imense, veselă de aur și argint din Europa Apuseană și de Răsărit. Expoziția se va încheia la 22 ianuarie 2014.

Directoarea Muzeului Kremlinului, Elena Gagarina, și mantia purtată la ceremonia de încoronare de ultima țarină a Rusiei, Aleksandra Feodorovna

ARHIVELE NAȚIONALE PE INTERNET

Arhivele Naționale ale României au anunțat lansarea unui nou sistem informatic, care va ușura foarte mult relația cu această instituție. Din punctul de vedere al accesului practic la documente, cetățenii vor putea depune cereri de cercetare a lor prin intermediul internetului și vor putea primi, pe aceeași cale, rezultatele solicitării, inclusiv copii.

Pentru cercetătorii istoriei veștile sunt cel puțin la fel de bune: noua interfață electronică a Arhivelor Naționale va permite consultarea online a inventarelor. De asemenea, ei vor putea adresa prin intermediul interfeței electronice cereri de pregătire de documente și materiale pentru studiu la sală. Noul sistem informatic al Arhivelor Naționale este constituit din cinci centre de date (București, Brașov, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara) și mai multe structuri județene (Bacău, Bihor, Bistrița-Năsăud, Botoșani, Brăila, Călărași, Caraș-Severin, Constanța, Dolj, Galați, Ilfov, Mureș, Neamț, Olt, Prahova, Satu-Mare, Sibiu, Suceava, Vâlcea).

Arhivele Naționale au mai lucrat la un sistem informatic între anii 1970-1999, care nu a fost pus în funcțiune în totalitate. Bazele de date create atunci au fost recuperate și adaptate la noul sistem. Accesul prin internet la noul sistem informatic va fi posibil începând cu luna noiembrie.

după cum spune și proverbul „hoțul prinde hoțul” –, a trebuit să găsească o vrăjitoare ca să le cunosc tainele vrăjitoarelor”. (*Legends of Florence*, Legendele Florenței, 1895). De la Maddalena a aflat Leland și rețetele unor leacuri, cu adânci rădăcini în tradițiile etrusce, unele utilizate și în acea perioadă, pentru tratarea durerilor de dinți, a diferitelor probleme ale văzului, junghiurilor, tăieturilor de cuțit, colicilor sau chiar împotriva coșmarurilor.

Mană cerească pentru turism

Tot de la ea a aflat și povestea Aradiei, „Frumoasa pelerină”, „Învățătoarea”. Astfel a văzut lumina tiparului, în 1899, *Aradia, or the Gospel of the Witches* (Aradia, sau Evanghelia vrăjitoarelor), Leland încercând să pătrundă, pentru contemporani, într-o lume misterioasă, obscură, cea a tradițiilor și miturilor toscane, care, în ciuda tuturor ostracizărilor, a reușit să supraviețuiască peste secole, și asta într-o societate atât de dominată de Biserica catolică,

cum era cea italiană. Dar, pentru Charles Leland, Aradia era încă un personaj de legendă. A fost nevoie de trecerea încă a unor decenii și de insistențele unui alt autor, tot de origine americană, pentru ca ea să prindă și contur uman.

Pentru Raven Grimassi (născut în 1951), recunoscut grație numeroaselor sale scrieri dedicate studierii vrăjitoriei și așa-numitului neopăgânism (grup eterogen de noi mișcări spiritual-religioase, care a încercat să rezească interesul pentru cultul naturii, fertilității ș.a., proslăvind unele dintre zeitățile antice), Aradia a existat efectiv, născându-se în Volterra, într-una dintre nopțile cu lună plină ale lui august 1313...

Pentru locuitorii orașelului din nordul Italiei, teoria lui Grimassi a devenit o adevărată mină de aur. Promovarea turistică a Volterrei s-a bazat și se bazează, aproape exclusiv, pe din ce în ce mai atractivele povești cu vrăjitoare locale, pe un fundal în care se îngemănează tradiții etrusce, romane sau medievale. Cu toate că nu s-au descoperit nici pasaje subterane secrete, nici morminte sau castele bânțuite, misterul pare la el acasă, printre străduțele înguste și masivele locuințe din piatră de râu. O atmosferă sumbră, gri, remarcată încă din primele decenii ale veacului al XX-lea de D.H. Lawrence, aflat în trecere prin Italia nordică: „o adunătură de roci, parcă bătute de toate vânturile și mările lumii, un fel de insulă interioară continentală, într-un mod ciudat izolat și tăcut”.

Astăzi, în Volterra sunt străzi ce poartă nume de vră-

Elizabeth Robins Pennell

jitoare, magazinele locale vând lucrări de folclor și tradiții mai mult sau mai puțin magice, replici ale amuletelor utilizate odată de vrăjitoarele ce se strâneau în jurul unui izvor din apropiere (despre care legende povestesc că, de mult secat, ar fi fost readus la suprafață tocmai de invocațiile unor vrăjitoare), iar în cadrul festivalului de teatru roman organizat de municipalitate, un loc aparte îl ocupă și rememorarea ritualurilor păgâne de altădată.

Pe lângă faptul de a fi fost posibil loc de baștină al Aradiei, considerată una dintre primele vrăjitoare de pe tărâm italian, Volterra și-a mai adăugat în oferta atracțiilor turistice și legătura cu de astă dată mult mai cunoscuta Elena din Travale, acuzată de Tribunalul ecleziastic din localitate, la 12 iunie 1423, de obiceiuri divinatorii și de practici magice, utilizând, pentru producerea de poțiuni și otrăvuri, pulberi obținute din resturile umane, pe care le fierbea, invocând spiritele malefice ale panteonului păgân. ■

Sabatul vrăjitoarelor, pictură de Goya

CRAIOVEȘTI

FIUL LUI NEAGOE (1521)		VECHI POLIȚAI		CONDU- CĂTOR				(VORNIC) 1482-1509		... ȘERBAN (1654-1658)
BASARAB (1512-1521)		REALI- TATE		GRUPURI DE OAMENI				DATAI		SCRIITOR
						INSULĂ DE CORALI				
						MULOACE DE LUPTĂ				
POEZIE ELOGIOASĂ				LUCREAZĂ PĂMÂNTUL						
ZILE ROMANE				PREA- MĂRIRE						
			SLUJ- TOR (INV.)					SETEI		
			12 LUNI					LIANĂ		
ELIPTIC					SUNT ÎN NUMĂR MARE					
BĂLȚI SECATÉ					ȘEF LA DRACI					
							DIN NOU			
							SOȚII DE DUCI			
DIN FIREI			VANĂ			LOC LA CHEI ÎN PORT				
SCLAV			MARE DREGĂTOR ÎN OLTEA			DE BOI				
DAREI										
		... MARE BAN (1405-1520)						TEȘITEI		
		... BASARAB (1632-1654)						MAMĂ (POP.)		
	MANĂ			A SE TÂRGUI						A PUNE LA CALE (FIG.)
	... ȘERBAN (1602-1611)			A ÎNVĂȚA						
CONSTANTIN ... (1668-1714)			STÂNJIE- NEI						ÎN PACEI	
ACUTEI			PREDĂ MARIN							
					SUPĂ- RARE MARE					
PARTIZAN AL UNEI IDEEI							ÎN ACEST LOC (POP.)			
SURPRIN- DERE										

SITUAȚIA EMIGRAȚIEI ROMÂNE

Continuăm cu alte pagini din ampla analiză a situației refugiaților români după Al Doilea Război Mondial, intitulată Raport asupra aspectului actual al emigrației și asistenței refugiaților români, document păstrat dactilografiat în limba română, în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Am început publicarea textului în Magazin istoric, nr. 5/2012, și adresăm obișnuitele mulțumiri doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru această posibilitate.

B) În Germania, Al doilea centru de importanță covârșitoare pentru asistența românilor refugiați a fost și continuă a fi cel din Germania, condus de către Părintele Octavian Bârlea. Acțiunea poartă denumirea de Misiunea Vaticanului pentru Germania. Sediul a fost la Kronberg, Taunus, Gartenstrasse 1, iar acum este la Mannheim, Fried. Ebertstrasse 35.

Până în august 1949, raza de acțiune a Misiunii cuprinde nu numai întreaga Germanie de Vest, ci și Austria; în acest fel, părintele Bârlea era obligat să se deplaseze pe o întindere extrem de mare. Odată cu vara 1949 a luat însă ființă o Misiune și în Austria, ușurând prin aceasta munca părintelui Bârlea.

Acțiunea părintelui Octavian Bârlea, susținută de asemenea prin importante mijloace venite de la National Catholic Welfare Conference și de la ajutorul catolic al românilor americani, a fost una de adevărat apostolat. Pe lângă asistența morală, care era de așa mare importanță, Misiunea Vaticanului pentru Germania, prin directorul ei, a urmărit să descopere și să ajute pe românii din cele mai îndepărtate lagăre ale Germaniei, ducându-le, pe lângă asistența religioasă, și cuvinte de încurajare, medicamente, hrană și îmbrăcăminte. Figura părintelui Bârlea va rămâne atât în inimile românilor refugiați în Germania – cari toți îl cunosc –, cât și în istoria exilului românesc ca o figură luminoasă, o adevărată imagine a bunătății omenești și spiritului de sacrificiu.

La 26 decembrie 1949, Misiunea Vaticanului pentru Germania a înființat un mic cămin studentesc la München, Sackingenstrasse 26, care servește drept centru al vieții universitare din acest oraș. Este o importantă realizare, întrucât Asociația Generală a Studenților

Universitari din Germania, adăpostită de către Asociația Românilor din Zona Americană a Germaniei, nu avea un sediu adecvat pentru a crea un astfel de centru.

În 1950, Misiunea s-a întărit cu un ajutor trimis părintelui Octavian Bârlea în persoana părintelui Flaviu Popa, cu reședința la München.

C) În Austria. Misiunea Vaticanului în Austria, sub denumirea de Misiunea Română Unită în Austria, a luat ființă la 15 august 1949, organizată fiind de către domnul căpitan Valter Popan, care mai apoi, la 4 septembrie 1949, înființează și un cămin în Salzburg, Elisabethstrasse 38, unde se afla și sediul misiunii.

Căminul este o baracă de lemn, ridicată de către românii din Salzburg prin muncă benevolă. Are două dormitoare, cu o capacitate de 20 paturi și o sală de lectură. Acest cămin a devenit, în scurtă vreme, centrul vieții sociale românești din Salzburg, de unde porneau diferitele acțiuni cu caracter național și cultural, întrunind toate grupurile de români din oraș și regiune, fără discriminare politică sau religioasă.

În decembrie 1949, conducerea Misiunii a preia părintele dr. Florian Mueller, iar domnul căpitan Valter Popan devine secretarul general al Misiunii (care în ianuarie 1951 pleacă în Spania, unde în mai 1951 pune bazele Misiunii Vaticanului pentru această țară). Părintele Mueller în scurt timp câștigă simpatia tuturor românilor, reușind în același timp să facă legătura strânsă între toate cercurile de români din Austria.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● **P. Cretia** Why it is worth to fight for right and justice ● **M. Isărescu** Eugeniu Carada, remembrance on the occasion of the reestablishment of his statue at the National Bank of Romania ● **D.-L. Bitfoi** November 1928. The Romanian Broadcasting Company goes on air ● **E. Gherman** Communists take power and start political purges at The Romanian Broadcasting Company ● **G. Damian** A controversial document. The transcript of the 23rd August 1944 meeting between king Mihai Ist and Ion Antonescu ● **V. Avram** „Vlaicu III“, the airplane finished after the death of its inventor, did flew ● **D. Urdea** Elena Ceausescu asked for the crown of queen Maria, without success ● **J. Tabacu** 150 years ago a humor short-lived review edited by B.P. Hasdeu ● **G. Aldescu-Aldea** The communist leaders discover the commission granted at the signing of a contract in the West ● **M. Cazacu** The girl that became a boy, a legal fiction during the mediaeval period (III) ● **D. Chao** Chinese diplomat Xue Fucheng and his notes on Romania (II) ● **H. Casassovici, I.M.E. Crețoiu** Recollections of a military doctor who fought in the Independence War (III) ● **G. Filitti** in Romania, 100 years ago: after the Balkan wars ● **T.D. Lazăr** Mysterious exchange of letters between general C. Presan and the soviet leader V.I. Lenin ● **M. Sala** German coin names ● **P. Otu** The second Balkan war centenary round table ● **Dan Berindei**, member of the Romanian Academy, is 90 years old ● **L. Misăilă, M. Stavinschi** Dimitrie Ghika-Comănești and his astronomical observations ● **Romanian Documents at Hoover Institution (CXLIII)**. The situation of the Romanian exile

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● **П. Креция** Почему стоит бороться за справедливость и законность ● **М. Исăреску** Память об Еуджену Караде, по случаю вторичного возвышения его статуи перед Национальным Банком Румынии ● **Д.-Л. Битфой** Начало Радио Румыния в 1928 г. ● **Е. Герман** Чистки в Румынском Обществе Радио при коммунистическом режиме ● **Дж. Дамиан** Спорный документ: стенограмма беседы короля Михая с Ионом Антонеску, 23 августа 1944 г. ● **В. Аврам** Самолёт «Влайку III», построенный после смерти его изобретателя, взлетел ● **Д. Урдя** Елена Чаушеску требует короны королевы Марии, но её не получает ● **Ж. Табаку** Краткое существование юмористического журнала, печатанного 150 лет тому назад учёным Б.П. Хасдеу ● **Г. Алдеску-Алдя** Как узнало коммунистическое руководство о том, что на Западе выплачивают проценты при коммерческих операциях ● **М. Казак** Девушка, ставшая мужчиной, правовая фантазия румынского средневековья (III) ● **Динг Чао** Китайский дипломат Ху Фученг и его записи о Румынии (II) ● **Х. Касассович, И.М.Е. Крецою** Воспоминания военного врача, участвующего в войне за независимость (III) ● **Дж. Филитти** В Румынии 100 лет тому назад: после окончания балканских войн ● **Т.Д. Лазэр** Загадочная переписка генерала К. Пресана с В.И. Лениным ● **М. Сала** Наименования монет немецкого происхождения ● **П. Оту** Столетие второй балканской войны: круглый стол ● **Академику Дану Бериндею** – 90 лет ● **Л. Мисăилă, М. Ставински** Димитрие Гика-Комăнеști и его астрономические наблюдения ● **Румынские документы в Гуверсовом Институте (CXLIII)**. Положение румынской эмиграции

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi“ S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 5,50

DIALOG CU CITITORII

AH, DIFUZAREA!

Doamna ELENA SOBIESCHI ne scrie: Sunt o cititoare devotată a revistei dumneavoastră. Locuiesc în Oradea și de aproximativ un an nu mai găsesc *Magazin istoric* la chioșcurile din cartierul nostru. E drept că și înainte veneau foarte puține exemplare și se vindeau foarte repede. Am căutat pe net să văd dacă mai apare și am avut plăcuta surpriză să văd că da. Voi profita de opțiunea abonamentului online – deoarece am văzut că este posibil –, dar doresc tare mult să am și numerele deja apărute în anul 2013. Vă rog să-mi comunicați dacă există această posibilitate și cum trebuie să procedez.

Cu o problemă similară se confruntă și domnul DAN IACOBINI, din București: Doresc să fac abonament pentru un unchi din municipiul Tecuci, care are colecția completă. Din păcate, în ultima perioadă nu mai găsește sau găsește cu greu revista și vreau să-i fac un abonament. **Doamna TIMOFTE NICOLETA se plânge:** Am nevoie de numărul din septembrie al revistei, pe care nu-l mai găsesc la chioșcurile de ziare. Din păcate, nu l-am cumpărat la timp și acum l-am pierdut. Vă rog să-mi spuneți cum să procedez. În același timp sunt interesată și de un abonament. Tatăl meu citește revista de când a apărut, iar în orașul în care locuiește nu o mai găsește. V-aș rămâne recunoscătoare dacă mă puteți ajuta.

Din păcate, astfel de semnale s-au înmulțit în ultima vreme. Difuzarea presei se face parcă din ce în ce mai prost, cititorii nerezând să găsească publicația dorită, iar noi neputând să ne recuperăm banii datorați. Nu putem face abonamente direct în redacție decât pentru cititorii care vin să își ridice revista direct de la noi. Costurile pentru expediția prin poștă (Poșta Română sau alte firme specializate) sunt prea mari. Pe cititorii care ar dori totuși o astfel de formulă de abonare îi rugăm să ne precizeze că sunt dispuși să suporte costul expediției (vom comunica, de la caz la caz, la cât se ridică acesta).

Soluția cea mai bună pentru abonamentul la revistă este prin Poșta Română. Taxa de abonament este cea mai scăzută și până acum am avut o bună colaborare cu această instituție.

Desigur, aveți la dispoziție și versiunea online a revistei, la adresa www.magazinistoric.ro. Într-un timp scurt toată colecția va fi disponibilă celor care se abonează la această versiune (condițiile de abonare sunt precizate pe site).

Cititorii care au pierdut numere ale revistei din anii 2012-2013 și doresc să își completeze colecția sunt rugați să trimită pe adresa redacției, pe numele colegului nostru Constantin Petrescu, mandat poștal cu suma reprezentând costul revistei (sau revistelor dorite) plus 1,5 lei pentru expediția poștală (nu mai mult de 3 reviste într-un plic).

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

9 948386 040074

11